

**TÜRKMENISTANYŇ MILLI MEDENIÝET «MIRAS» MERKEZI
TÜRKMENBAŞY ADYNDAKY TÜRKMENISTAN MILLI
GOLÝAZMALAR INSTITUTY**

TÜRKMEN ŞORTA SÖZLERI

**Çapa taýýarlan
Orazgylç Çaryýew**

AŞGABAT « MIRAS» 2004

UOK 398.361

H87

H8 Türkmen şorta sözleri. A.: Türkmenistanyň milli medeniýet
«Miras» merkezi, 2004 — 144 s.

JOGAPKÄR REDAKTORLAR

Hramow W.M., Bekiýew A.R., Aşyrow A.A.

REDAKTOR

Ş. Geldiýewa, dil-edebiýat ylymlarynyň doktory

*Bu ýygynda Türkmenbaşy adyndaky Türkmenistan Milli
golýazmalar institutynyň golýazmalar hazynasynda saklanýan, öňki
neşirlere girmedik, halkymyzyň durmuşy bilen göniüden-göni
baglanyşykly, belli bir çeperçilik ähmiýetine eýe bolan şorta sözler
girizildi. Olar ýurdumyzyň dürli sebitlerinden toplanyp, hakyky
milliligi, ruhubelentligi bilen tapawutlanýar.*

TMMMM №008

TDKP №33

2004

KBK 82.3(2Tü)

© Türkmenistanyň medeniýet
«Miras» merkezi, 2004 ý.
Türkmen şorta sözleri, 2004 ý.
Çaryýew O., Çapa taýýarlama,
sözsoňy, 2004 ý.

***Garassyz we baky Bitarap Türkmenistanyň
Ilkinji we Ömürlük Prezidenti
Beyik Saparmyrat Türkmenbaşynyň
howandarlygynda neşir edilyär.***

GEÇMIŞIŇ ÝAŇY — GELJEGIŇ DAŇY

Türkmeniň ykbal asmanyndan nur saçýan Garaşsyzlyk halkymyza diňe bir Altyn eýýamyň altyn gapysyny açyp bermän, eýsem onuň asyrlaryň jümmüşinden gözbaş alýan ýol-ýörelgelerini, däp-dessurlaryny, edim-gylymlaryny täzedan dikeltmeklige, medeni we ruhy miraslarynyň il-günüň köňül ganatyna öwürilmegine hem giň mümkinçilik berdi. Bu bolsa häzirki türkmen döwletiniň berk taryhy binýat esasynda gurulýandygyny alamatlandyryr.

Türkmen topragy müňlerçe ýyllaryň dowamynda dünýä medeniýetiniň umumy taryhy üçin ähmiýetli wakalaryň mesgeni boldy. Bu toprak ekerançylyk, maldarçylyk, ylym, medeniýet we sungat sallançagy boldy. Alymlar biziň eýýamymyzdan 6 müň ýyl öň türkmenleriň ata-babalarynyň öňdebaryjy bilimleri özleşdirendigini nygtaýarlar. Irki ekerançylyk zamanasyndaky türkmen jemgyýetleri Garadepe, Göksüýri, Ýylgynly ýaly oturymly ýerleri — ajaýyp ýadygärlikleri miras goýdy. Gadymy oguz-türkmen döwleti, Parfiýa zamanasy, seljuk türkmenleriniň döreden onlarça döwletleri, osman türkmenleriniň soltanlyklary we beýleki türkmen döwletleri adamzadyň syýasy taryhynda özboluşly adalat baýdagy

bolup pasyrdady. Hut şonuň üçin hem Türkmenistany dünýä taryhynyň ösüşinde Hytaýyň, Mesopotamiýanyň, Müsüriň hatarynda goýýarlar. Ata-babalarymyz dünýä gymmatlyklarynyň arasynda özboluşly, milli öwüşgin bilen lowurdaýan ruhy we medeni baýlyklary bize miras galdyrdy.

Medeni miras — bu perzendiň üstünde kökenek gerýän türkmen enesiniň hüwdüsidir, agras türkmen gojasynyň pend-nesihatydyr. Mukaddes topragy gany bilen goran gaýduwsyz gerçeğiň iň soňky demdäki wesýetidir, naçar doganyň gerçeğiň jesedini ýuwýan aýy gözýaşydyr.

Medeni miras — bu türkmeniň şan-şöhratdan doly geçmişine buýsanjydyr, şu gününe söýgüsidadir, ertirine ynamydyr.

Medeni miras — bu gadymy hem müdimi halkymyzyň asyrlaryň dowamynda hoşalap çöplän paýhas hakydasydyr, şu gününe ygtybarly ynamydyr, ertirine ýol çelgisidir. Mahlasy, medeni miras türkmeniň geçmişidir, barlygydyr, dowamatydyr.

Türkmen halkynyň gadymdan gözbaş alyp gaýdýan edebi akabalarynyň, sungat däpleriniň adalaty, erkinligi, agzybirligi, mertligi we bitewiligi wasp etmedik döwri bolan dälidir. Bu gün şol asylyly däpler biziň beýik Garaşsyzlygymyzyň beren süýji miweleri, rõwşen ertiriniň mukaddes umytlary bilen birleşip, türkmen abraýynyň, mertebesiniň has-da belende göterilmegine hyzmat etmelidir.

Ruhnamada belläp geçişim ýaly, **«Biz türkmen halkynyň mirasdüşerleri hökmünde ata-babalarymyzyň**

taryhyň gatlarynda galan medeni, edebi gymmatlyklaryny tapmalydyrys, täzeden jana getirmelidiris. Bu ata-babalarymyzyň önünde biziň ogulylyk borjumyzdyr». Biz ata-babalarymyzyň önündäki şol ogulylyk borjumyzy berjaý etmek maksady bilen hem Türkmenistanyň milli medeniýet «Miras» merkezini döredtik.

Asyrlaryň gatlaryna siňen medeni mirasymyzy düýpli öwrenmek, Ruhnamanyň ruhunda ylmy esasda özleşdirmek, dünýäniň dürli künjeginde beýik döwletleri döreden halkymyza degişli miraslary tapmak, olary täzeden jana getirmek, ajaýyp kitaplara öwürüp, gaýtadan halkymyza hem-de dünýä ýaýmak «Miras» merkeziniň işgärleriniň önünde duran gaýragoýulmasyz borçdur!

Eziz halkym!

Siziň eliňizde «Miras» merkeziniň taýýarlan kitaby. Bu kitabyň biziň ata-babalarymyzyň döreden ruhy we medeni gymmatlyklaryna teňne kalbyňyza teselli berjekdigine ynanýaryn. Käbelerimiz hem kyblalarymyz hakyndaky ýüreklerimiziň töründäki gyzgyn söýginiň oduny alawlandyrjakdygy mende ýakymly duýgy döredýär.

«Miras» merkeziniň çykarjak kitaplarynyň höwrüniň köp boljakdygyna ynanýaryn we oňa ak ýol arzuw edýärim.

Işiň rowaç, ýollaryň ýagty bolsun!

**Türkmenistanyň Prezidenti
Saparmyrat TÜRKMENBAŞY.**

KER BIR ÝANA, KÖR BIR ÝANA¹

Bir adam bugdaý ekip ýör eken welin, biri gelip:

— Armaweri - diýipdir.

Bugdaý ekýän oňa jogap bermän gidiberipdir. Ol adam ýene:

— Armaweri - diýýär.

Onda daýhan oňa:

— Ýeri, ýoluňdan galma, arpa eken bilen ne işiň bar, bugdaý eken bilen ne işiň bar - diýipdir.

Ötegi agşam öýüne gelende bu wakany aýalyna gürrüň edip beripdir welin, aýaly:

— Keteni alsaň hem özüň bil, sowsany alsaň hem özüň bil - diýýär.

Soňra ol adamyň aýaly gyzynyň ýanyna baryp:

— Kakaňa keteni alsaňam özüň bil, sowsany alsaňam özüň bil diýdim - diýip, habar berýär.

Onda gyz ejesine:

— Boýa berseňem özüň bil, dula berseňem özüň bil - diýipdir.

Myhmançylyga. *Annadurdy Myradalyýewyň çeken suraty.*

SAMSYGYŇ SÖWDASY²

Bir samsyk adam bar eken. Bir gün bir aýal dolak dokap, bazara barýan ýaňky samsykdan dolagyny satmaga iberýär hem-de şeýle diýýär:

— Dolagyň bahasynyň ujundan iki gyzymyň her haýsyna bir köwüş al, özüme-de mawut al, ärim-de-janymyň azary bolan bu sakgaly kesilene-de, bir don al-da, galanja puly özümejik getirip ber.

Samsyk bazarda dolagy ogurladypdyr. Ol soňra ondan-mundan sorap ýörşüne ogryny tapyp, dolaga derek ondan ýüz tylla alypdyr. Şeýdip, aňsat ýerden pullanan samsyk aýalyň sargan zatlarynyň hemmesini alyp, galan otuz ýedi tyllany hem oňa getirip beripdir.

Aýal samsygyň getiren zatlarynyň bahasynyň üstüne otuz ýedi tyllany goşup görse, dogry ýüz tylla bolaýypdyr. Ol oýlanypdyr, kelle döwüpdür, ýöne nätse-de, dolagyň bahasy çykmandyr. Ondan soň ol aýal dolagy üç tylla bahalap, ony hem samsygyň özüne töledýär. Şeýdip, ol aýal oturan ýerinden birtopar zat bilen kyrk tylla gazanýar.

DIÝSEŇ-DIÝMESEŇ BIÇEME DÄL³

Bir gyz bir guýynyň başyna baryp, aglamaga başlapdyr. Enesi onuň zyndan baryp:

— Balam, nämä aglaýarsyň? - diýip sorapdyr.

Onda gyzy:

— Aý, ene, meni äre berseňiz, mendenem ogul bolup, size gezmäge gelemde şu guýa gaçar diýip aglaýaryn - diýipdir.

Enesi:

— Akyly, dana balam, diýseň - diýmeseň, şu aýdýanyň biçeme däl - diýip, özi hem aglamaga oturan. Bularyň yzyndan gyzyň atasy barypdyr.

Ol:

— Ýeri, heleý, nämä aglaýarsyňyz? - diýip sorapdyr.

Heleýi oňa gyzynyň sözlerini aýdypdyr welin, ol hem ses etmäge başlapdyr.

PIRIŇE GUÝRUK ELTIP BER⁴

Bir sopy bir goçy südenekledip, pirine eltip bermek üçin alyp ugrapdyr. Ýolda oňa bir gassap düşüp:

— Goçy nirä alyp barýarsyň? - diýip sorapdyr.

Sopy:

— Pirime alyp barýaryn - diýip, jogap beripdir.

Onda gassap:

— Goçy maňa satyp, piriňe onuň guýrugyny eltip berseň, ýagşy bolar - diýipdir.

Sopy onuň aýdanyny unap, goçy sekiz gyrana satyp, guýrugyny dokuz gyrana satyn alyp, piriniň ýanyna barypdyr.

Piri bolan işi aňyp, şeýle diýýär:

Türküm, türküm türkümdir,

Türküm meniň görkümdir.

Könlümde meniň gümanym bar.

Türkümde meniň aýanym bar.

Goçgaryn satar sekize,

Guýrugyn alar dokuza.

NURNYÝAZ ŞAHYRYŇ MASLAHATY⁵

Nurnyýaz şahyrdan biri:

— Ýaşuly, näme kär edýärsiň?— diýip soraýar.

Şahyr:

— Seýisdirin - diýip, jogap berýär.

— Seýis bolsaň, meniň bir atym bar, şony görüp ber.

Ol adam soňra on baş ýaşly aýagy döwük ýabyny getirip:

— Diýýänim şu at bolmaly - diýýär.

Nurnyýaz aty görüp:

— Köp ýagşy atyň bar eken, emma aýagy harap bolupdyr - diýen,

Onda ýaňky adam:

— Seýis aga, muňa näme em etseň gutularka? - diýip sorapdyr.

— Aý, inim, munuň dermanyny menden sorama-da, öňkiň ýaly münüber-diýip, Nurnyýaz şahyr öz ýoluna gidiberipdir.

ATALY OGLUŇ AŞ IÇIŞLERI⁶

Ataly ogul unaş içmäge oturypdyrlar welin, ilki ogly aş içip görüp:

— Eje, seniň şu gylygyň gursun, hemişe nahary buz ýaly edip, soňra öňümde goýýarsyň - diýipdir.

Atasy oglunyň gepinden çen tutup, aş sowukdyr güman edip, çemçäni dolduryp içipdir. Aş gyzgyn bolansoň, onuň agzy, bogazy ýanypdyr, gözi ýaşarypdyr. Ogly:

— Ata, näme gözüň ýaşarypdyr-la? - diýip sorapdyr.

Onda atasy aýdan:

— Ýeke ogly bolan hem aglamany durup bilermi?

ŞOL SYRKAWYŇ ÖLEN BOLSA GEREK⁷

İki sany adam Hywa barypdyr. Olaryň öňlerinde bişirilen mäsli tabagy goýupdyrlar. İlki bilen olaryň biri mäsden çemçäni dolduryp içip, ýokaryk seredipdir welin, beýlekisi:

— Nämä gözüňi ýaşardyp, ýokaryk seredýärsiň? - diýip sorapdyr.

— Aý, hiç, yzymda bir syrkawym bardy. Şol ýadyma düşdi - diýip, mäs içen jogap beren.

Ondan soň beýleki hem mäsden içipdir welin, gyzgyn mäs onuň hem agzyny ýakypdyr. Onuň tabakdaşy:

— Seniň gözüň nämä ýaşarýar? - diýip soranda, ol:

— Seniň şol syrkawyň ölen bolsa gerek - diýipdir.

ÇYK SAÇAKDAN⁸

Biri hemişe tötek iýýär ekeni. Ol bir gün döwek döwüşip, bugdaý edinip, ondanam çörek bişiriniptir-de, tötegiň gyrasyndan tutup:

— Çyk saçagyň eýesi, gir myhmany - diýipdir.

DÄLIJE IÝIP GITDI⁹

Bir gün Dälije bir gazana suw guýup, aşagyna ot ýakýar-da, obanyň ýaşulularyny çagyrmaga gidýär. Bir ýaşulynyň adyna Weýsek diýer ekenler. Dälije oňa-da aýtmak üçin barsa, ol çorba içjek bolup oturanmyş. Dälije:

— Tur, Weýsek aga, ýaşulular bizde saňa garaşyp otyrlar - diýýär-de, ony ugradýar. Özi bolsa yzynda onuň jama guýulgy çorbasyny iýýär-de gidiberýär.

Ýaşulular:

— Dälije häli geler, şindi geler -bolşup, esli oturýarlar.
Ahyr bir ýaşuly aýdýar:

— Munuň gazanyny açyp görüň, heý bir zat barmy ýa-da boşmy?

Baryp, gazany açyp görseler, zat ýokmuş. Weýsek aga öýündäki çorba ýetişjek bolup, ylgap baryp heleýine:

— Çorbany guý - diýse, heleýi:

— Ony-ha häli Dälije içip gitdi - diýip, jogap berýär.
Weýsek aga, şýdip, aç galyberipdir.

GÖZÜŇ AÝDYŇ¹⁰

Bir gün biri:

— Pylanyň baýtaly at getirse, biz alarys - diýýär.

Ýene biri aýdýar:

— Ol gulan çykar welin, men seýislärin.

Üçünji aýdýar:

— Men ony pylan baýyň aty bilen çapyşdyraryn.

Dördünjisi bolsa:

— An-ha, atyňyz çykdy-ha, gözüňiz aýdyň - diýipdir welin, ýaňkylaryň kelleleri göçüp, telpeklerini ýokaryk zyňýarlar.

ÄR-HELEÝIŇ PIŞIKLERINE AT DAKYŞLARY¹¹

Bir aýalyň gizlin gatnaşyk edýän adamy äri barka gelipdir welin: «Ärim bir zat duýdumyka?» diýip, ertiri turup ärine:

— Aýu, pylany, şu pişigimiziň çagalaryna at hem dakamyzok, gel, şulara at dakaly - diýip, dört sany pişik çagany alyp, äriňiň eline ikisini berýär, özi hem ikisini alýar. Ol soňra ärine:

— Ýeri, ilki sen at goý - diýen.

Äri hem:

— Ýok, ilki sen at goý - diýýär.

Şeýdip, ilki heleý at goýmaga başlan. Ol elindäki pişik çagalaryň birini ýerde goýup:

— Munuň ady Bildimikä bolsun - diýýär. Äri hem pişik çagalarynyň birini ýanynda goýup:

— Munuň ady Bilmese-de-bilmedi, bilse-de bilmedi - diýýär.

Heleý beýleki pişik çagany ýerde goýup:

— Munuň ady Toba-toba bolsun - diýipdir.

Äri hem elindäki pişik çagany ýerde goýup:

— Goý, munuň ady Öwrenilen gylyk örkleseňem durmaz bolsun - diýen.

HAÝSY OGLUŇA DAKARSYŇ?¹²

Bir gyzy äre berenlerinde enesi:

— Balam, baran ýeriňde geplemän oturgyn - diýipdir.

Gyz gaýynlaryna baransoň, görse, iller gürrüň edip otyrmyşlar. Ol:

— Biz-ä geplemerisem, sözlemerisem, igimizi saradar oturarys - diýipdir.

Onda gaýyn enesi:

— Sen hem gepläber, balam - diýýär.

Gelin aýdýar:

— Ejem: «Baran ýeriňde geplemegin» diýipdi.

— Ýok, balam, geple, diliňe guwanaly.

Gelin:

— Onda, gaýyn, aýt, ärim ölse, meni haýsy ogluňa dakarsyň? - diýipdir.

Gaýyn enesi bu sözleri eşidip, «Wiý-wiý» diýip, ýakasyny tutaýypdyr.

KÖPEN SOÝAN ADAM¹³

Bir adamyň käri gabyr gazyp, ölen adamlaryň köpenini soýup ýörmek ekeni. Ol adam bir gün hassa bolup ýatan wagty aýdan:

— Men ölenime gynanamok welin, ýöne, arman, ölemsoň il meni ýagşylykda ýatlamaz, şoňa birneme gynanýan.

Ol adamyň bir ogly bar eken. Ol aýdan:

— Eý, ata, sen öljek bolsaň, arkaýyn ölüber. Men saňa il alkyş okap ýörer ýaly ederin.

Soň bir gün ol adam ölen welin, adamlar ony ýuwup-ardyp, jaýlap gelenler. Şol gün agşam onuň öz ogly baryp, atasyny gabryndan çykaryp, köpenini alan, özünü hem ýoluň ortarasyna getirip, garnyna bir uly gazyk kakyp giden.

Ertesi ony gören adamlar:

— Beterinden sakla, Hudaýym, bizde ozal bir gabyrman bardy. Ol ýöne bir öleniň köpenini alardy. Indi täzedden biri döräpdir welin, ol öýi ýykylan, diňe köpeni alyp hem goýmaýar. Ol öleniň başyna-da oýun salýar - diýip, ölen gabyrmandanamrazy bolup, täze gabyrmana gargapdyrlar.

Şeýdip, gabyrmanyň ogly öz sözünde tapylypdyr.

AKYLLY GUŞ¹⁴

Bir adam bir guş tutupdyr. Ol guş oňa aýdan:

— Eý, adamzat, sen meni öldürme. Men saňa müň түмene degýän akyl bereýin.

Onda ol adam aýdan:

— Hany, aklyň bolsa ber, göreýin.

Guş aýdan:

— Eý, adamzat, sen başyňa bir iş gelip-geçende, oňa ökünme. Bolup-geçen işden saňa peýda bolmaz.

Ol guş şeýle diýip, ol adama akyl beren welin, ol adamam onuň gepini makul bilip, guşy goýberen. Guş ondan sypyp, uçup gidip, daşrakda gonup aýdan:

— Sen meni näme üçin goýberdiň? Sen meni öldürip, garnymy ýaran bolsaň, meniň içimde ýumruk ýaly gyzyly bardy. Sen şony alan bolsaň, baý bolardyň.

Onda ol adam aýdan.

— Arman, men bilmändirin.

Onda ol guş:

— Eý, akmak adam, men ýaňy saňa akyl berdim geçen işe gyanma diýip. Sen oňa gulak salmadyň. Men bir gezip ýören guş bolsam, meniň içimde ýumruk ýaly gyzyly näme işlesin. Meniň özüm ýumrukdan uly däl ahyry - diýip, uçup gidiberen.

ÇOPAN BILEN BAÝ¹⁵

Bir baý öz çopanyna her ýyl:

— Eý, çopan, sen seçim wagtyňa çenli meniň goýunlarymy aýagyňdan çarygyňy çykarman bakyp, seçim wagty bolanda çarygyňy çykaryp, alybilen dowaryň özüňki bolsun - diýer eken.

Ol çopan her ýyl seçim wagty bolýança goýny bakyp, seçim wagty bolanda çarygyny aýagyňdan sypyryp, soňam aýagyny gaşap, goýunsyz galar eken. Bir gezek bu bolýan işleri ýaňky çopan başga bir çopana gürrüň berýär. Onda ol çopan:

— Sen, akmak, baý ýene şeýle şert etse, hemişe suwa girip gezgin, şeýtseň, aýagyň gaşalan ýaly bolar - diýip, maslahat beren.

Çopan onuň diýenini edipdir. Soňra seçim wagty bolanda, çopan öňküleri ýaly aýagyna güýmenmän, goýun-guzulardan gujaklap, beýlesine atyp duran.

Şol wagt onuň ýanyna baýyň gyzy gelyär-de, bir goýny tutup:

— Şu goýna degme - diýýär.

Onda çopan ol gyzy hem gujaklap, öz hasabyna geçirýär. Baý bilen çopan gyzyň üstünde dawalaşyp, kazynyň üstüne barýarlar. Baý kaza:

— Men muňa gyzy beýläňe at diýmedim - diýýär.

Onda çopan:

— Baý aga, sen beýläňe atanyň özüňki diýdiň - diýip, baýdan üstün çykypdyr.

UNY GUTARANDYR¹⁶

Bir oğlan mollada okaýan eken. Oglanyň ejesi örän owadan eken. Her gezek okamaga gelende molla ýaňky oglana:

— Gel, owadan heleýiň ogly - diýip, ýüzlener eken.

Bir gün oğlan ejesine:

— Men indi okuwa gitjek däl - diýýär.

Onda ejesi:

— Ýeri, oglum, näme üçin okajak däl? - diýip soraýar.

Onda oğlan:

— Men okuwa barýan welin, molla: «Gel, owadan heleýiň ogly» diýýär - diýip, jogap beren.

— Oglum, bar, sen şu gün hem okuwa git. Okuwyňa bar-da, molla: «Ejem çagyryýar» diýip aýt. Oglanyň ejesi şeýle diýip, ogluny ugradýar-da, ärine:

— Men mollany çagyryp, nahar zat bererin welin, sen şol wagt gelgin - diýip tabşyryýar.

Oglan baryp, ejesiniň sözlerini ýetirýär. Molla-da olara gelip, çay-çöregini iýip, aýala golaýlaşmaga hyýallananda, aýalyň äri daşardan ardynjyrap gelýär. Molla ony eşidip:

— Indi nätsekkäk? - diýýär.

Onda ol aýal:

— Muny özüm oňararyn - diýip, mollanyň başyna bir köne don atyp, önünde-de bir çuwal bugdaý bilen el degirmenini goýýar.

Äri gelip, aýalyndan:

— Ýeri, heleý, bu aýal näme? - diýip sorayär.

Onda aýaly:

— Bi goňşymyzyň gelni, biraz un üwemäge gelipdir - diýip, jogap berýär.

Molla önünde goýlan bugdaýy üwäp oturmakdan başga alaç galmadyr. Ol gijäniň bir wagtyna çenli un üwäp, öý eýeleri uklansoň, gaçyp gidýär.

Bir gün hälki aýal ogluna:

— Şu gün mollaň gelip gitsin - diýip, mollany çagyrdýar.

Onda ol molla:

— Hanym, barsaň, ejeňe aýt, onuň uny tükenendir - diýipdir.

IÇLIGINI KIM BERER?¹⁷

Bir adamyň işi adamlary gülüşdirip ýörmek eken. Bir gün oňa:

— Sen toýy bileňok, ýasy bileňok, ili gülüşdirip ýörsün. Şu gün biz pata gitjek. Bizi pata ýerinde gülüşdirmeseň, onda saňa bir zat bereli - diýipdirler. Onda ol aýdypdyr:

— Näme berseňiz, beriberiň, şu gün sizi gülüşdirmäýin.

Oňa bir ýorganýüz beripdirler. Adamlar soňra gülüşdiregen adamy hem ýanlary bilen alyp, pata gidipdirler. Pata ýerine baran adamlar:

— Janym aga m-eý, janym doganym-eý - diýip aglap, ýüzlerini ýere beripdirler.

Güldüregen adam hem iň yzyndan baryp:

— Daşlygyn-a sen berdiň, içligini kim berer? - diýip, aglap ýykylypdyr. Pata baranlaryň hemmesi onuň gepine gülüşipdirler.

DIŞIŇE GATY BOLMASA¹⁸

Bir ker adam bir näsagy soramaga gidipdir. Ol gidip baryarka ýolda içinden: «Men bir ker adam. Näsagyň näme diýenini eşitmen. Ine, men baryp: «Pylany ýagşymysyň?» diýerin. Olam elbetde: «Ýagşydyryn» diýer. Garaz, ol näme diýse: «Örän oňat» diýibereýin» diýip, pikir edipdir.

Ker adam näsagyň ýanyna baryp:

— Ýeri, ýagşy bolýarsyňmy? - diýipdir.

Bitap adamam:

— Aga, hiç hezilim ýok - diýip, jogap berýär. Onda ker:

— Örän oňat - diýýär.

Birnäçe wagtdan soň ker ýene-de sorapdyr:

— Işdäň barmy?

Bitabam aýdypdyr:

— Işdäm zat alanok.

Kerem öz gezeginde:

— Örän oňat - diýýär.

Ker ýene sorapdyr:

— Iýip-içýän zadyň bir barmy?

Onuň soragyna bitabyň gahary gelip, indi bir eşitsin diýip, kerin gulagyna gygyrypdyr:

— Işdām almasa, belañ sapyny iýeýinmi?

Onuň sözleri kerin gulagyna: «Paltañ sapyny iýýärin» diýen ýaly bolup eşidilipdir. Ol:

— Dişiňe gaty bolmasa, paltañ sapyny iýseňem, örän oňat bolar - diýipdir.

ÇUKUR GAZAMDA NIREDEDIŇ?¹⁹

Seýti ýuwnuksyz diýen biri ýigit çykansoň ýatdan-ýakyndan iki sany adam oňa garyndaş çykan bolup, oňa uzak bir ýerden gyz alyp berjek bolupdyrlar. Seýti ýuwnuksyzam muňa razy bolupdyr. Olar Seýti ýuwnuksyzyň tarapyndan sawçy gidip, guda bolup gelipdirler.

Şondan birki gün geçenden soň, gyzyň garyndaşlaryndan bir degerlirägi Seýti ýuwnuksyzyň öýüni görmäge gelipdir. Seýti ýuwnuksyzam şol sebäpli ýaňky garyndaşlarynyň birini öýüne çagyýar. Myhman gelensoň garyndaşy aýdýar:

— Seýti, bu adam seni synamaga gelendir. Senem abraýy elden berme-de, bakyp oturan baggoýnuňy ýatakdan çykaryp, soýjak boluber. Men şonda: «Goý, goý, myhman howlukmaç» diýip, goýny soýdurmaryn. Şonuň bilen hem myhmanyň göwni biter, hem saňa uly abraý bolar.

Seýti ýuwnuksyz bulara çay-nahar berenden soň, goýny ýatakdan çykaryp, aýaklaryny güýlup, çukur gazan bolup, hallyň-sallyň edip, oturanlara tarap näçe göz aýlasa-da, olar oňa barmysyňam diýenoklarmyş. Ondan soň Seýti ýuwnuksyz öýüne girip, pyçagyny çykaryp, eşidiläýer ýaly edip, çaluw daşyna çalsa-da, oturanlar eşitmezlige salýarmyşlar. Ol ýene öýüne girip, bir tabajyk, ýene az salymdan öýüne girip ýüpjagaz, soň bir gezek öýüne girip, gerekmejek bir zat çykaryp, köw-söw edip ýör diýýär. Ol şeýdip ýörşüne gün öylä sanypdyr. Seýti ýuwnuksyz pyçagyny täzedden çalan bolup,

gaty-gaty üsgürüp, garyndaşyna duýdurjak bolsa-da, ol şol bilmezlige salyp otyr diýýär. Indi başga güýmenere işem galmadyr. Ahyr Gün batmaga näýza boýy galanda Seýti ýuwnuksyz goýnuň damagyna birki ýola pyçagy süýkäpdir. Şonda-da oňa tarap hiç kim garamadyr. Soňra ol pyçagyň arka ýüzi bilen goýnuň damagyna batlyrak süýkäp, öz agzy bilen damakdan ganyň akyşyna meňzedip: «Pyh-pyh» edip gören. Şeýdip myhmanlara göz aýlasa, olar öz gürrüňleri bilenmiş. Alajy näme? Eger goýny soýman, yzyna-ýataga salsa-ha, abraýy döküljek, soýsa-da, iki ýyldan bäri bakyp oturan ýekeje goýnuny bir myhman üçin öldürüp, esasy üýşmeleşini nädip sowsun? Kellesinde şular ýaly pikirler at salýan Seýti ýuwnuksyz gün batara ýakynlanynda nälaç pyçagy goýnuň damagyna çyny bilen süýkäpdir. Goýun hem janhowluna «har-har» edipdir welin, goýnuň soýlanyny bilip, garyndaşy:

— Seýti, bu nä boldugy? Köp oturdyk diýip, myhmanam gyssanýar. Şu aralykda goýun soýmak nämä gerek? Bu nätdigiň? - diýipdir.

Seýti ýuwnuksyzam:

— Bu-zäher etdigim. Goýny güýlemde, pyçak çalamda, çukur gazamda niredediň? - diýip, garyndaşyna azgyrylypdyr.

ARMAN²⁰

Seýti ýuwnuksyz ymam bolan ýyly birki sany garyp-gasary çagyryp, özüne tam salynjak bolupdyr. Onuň tam saljak ýeri ýoluň üsti ekeni. Ol tamy kybla bakdyryp saljak bolup, binýadyny özi goýmakçy bolupdyr. Şol gün hem bazar günü eken. Ýoldan her bir öten adam Seýti ýuwnuksyzyň tam salýanyny görüp:

— Armaň, armaň - diýýärmüş.

Gün gijigip, bazarçylar yzlaryna geçip başlapdyr. Her geçenem ýene:

— Armaň - diýip geçýärmiş.

Seýti ýuwnuksyz bularyň her haýsyna: «Bar boluň» diýjek bolup, iş edip, öndüren zady bolmandyr. Ol halys ýadap, keýpsiz halda durka, bir nätanyş adam gelip:

— Armaň - diýipdir.

Seýti ýuwnuksyzyň birden gahary gelip:

— Aramda näme? Aranym-armanym saňa galdymy? - diýip, işini taşlap gelip, ol adamyň ýakasyndan tutup, kepje bilen ýaplaberipdir.

PEÝDA BOLSA, ÝENE PYHLA²¹

Bir gün Seýti ýuwnuksyz bir oba baryp, bir adam bilen gürründeş bolup, yzyna gaýdyp gelýär eken. Gürründeş bolany onuň at münüşini osalrak görüp, atdan ýykyp, hezil etjek bolupdyr. Seýti ýuwnuksyzyň ýoly ol adamyň jöwenliginiň gyrasyndan geçýär eken. Ol adam şol jöwenlikde gizlenip oturypdyr. Seýti ýuwnuksyz gabadyna geliberende ol birden:

— Pyh-edip, onuň atyny ürküzipdir.

Seýti ýuwnuksyzam atyny jöwenlige baka sowupdyr-da, jöweniň hemme ýerini aýlanýança, atynyň böwrüne hymсылap, ondan-oňa aýlap ýörüpdir. Jöweniňem gowy bişen wagty eken. Ondan zat galman, atyzyň içine dagap gidipdir. Ondan soň Seýti ýuwnuksyz ýoldan çykan ýerine gelip, ýaňky adama:

— Peýdaň bolsa, ýene pyhla - diýipdir.

BIZE-DE ÝAMAN DÄL²²

Iki adam ýoldaş bolup, bir ýana gidenler. Ikisi gidip barşyna öňlerinden bir derýa çykan. Oraz aýy bolansoň

bularyň ikisiniňem agyzlary bekli eken. Olar esli wagt derýanyň gyrasynda jedel edip durýarlar. Özleri-de örän suwsapdyrlar. Şunlyk bilen bu ikisi biri-birinden ogryn suw içjek bolup, hile agtaryp başlaýarlar. Olar ahryr:

— Kim derýanyň düýbüne çümüp, ol ýerde kän ýatýar - diýip, jedel edipdirler. Şeýdip, öňürti olaryň biri suwa çümmeli bolupdyr. Ol çümüp, derýanyň düýbünden suw içip, ýagşy ganypdyr-da, suwuň ýüzüne çykyp:

— Wah, jan, şypa kerdem - diýipdir.

Onda ýoldaşy suwa çümende eňegini suwa basan beýleki adam:

— Maňa-da kemje-kerdem bolmady - diýipdir.

IKILIK ÖZÜNDEN²³

Bir ýolagçy bir öýe myhman bolan. Myhman ýeri muňa bir suwuk nahar bişirip beren. Ondan soň myhmandyr öý eýesi ikisi bir çemçäni deň salyşyp, nahar iýip başlanlar. Ahryr myhman nahardan çemçe bilen yzly-yzyna iki ýola owurtlapdyr. Ondan soň öý eýesi hem çemçäni salyşman, nahary ýeke özi içmäge başlapdyr. Myhman pahyr öý eýesini göz astyndan synlap otyrmyş. Onda öý eýesi:

— Myhman, maňa göz astyndan gözleme, ikilik özüňden çykandyr - diýen.

ÝALANÇY²⁴

Bir adam aýdan:

— Men ýalan sözlemäge köp ökde boldum.

Onda atasy aýdan:

— Oglum, sen ony oňarmarsyň.

Bir gün bular мәрәкәниң içinde otyrkalar ogly aýdan:

— Men şu gün bir keyik tüpeñledim welin, ok baryp, bir toýnagyny, bir gulagyny alyp gitdi.

Onda oturanlaryň biri:

— Ýalan sözleme, ok keyigiň toýnagy bilen gulagyna birlikde nädip degsin? - diýen.

Şeýdip, oglany masgara edenler. Onuň atasy oturyp bilmän:

— Ýok, adamlar, munuň diýýäniniň ugry bar. Eger şol wagt keyik toýnagy bilen gulagynyň düýbünü gazap duran bolsa, ok onuň toýnagy bilen gulagyna birlikde degse-de degäýer - diýip, oglunyň ýalanyny ýuwan.

Soň olar öýlerine gelende atasy:

— Men saňa aýtdym, sen oňarmarsyň diýdim, etmediň. Indi ýalan sözlän wagtyň ýerden örküňi üzme. Seniň ýalanyňy düzlemek maňa kyn bolýar - diýip, ogluna tabşyran. Ýene bir gün olar bir topar adamyň arasynda otyrkalar, ogly:

— Men şu gün gezip ýördüm welin, gökden güjük sesini eşitdim - diýen.

Onda oturan adamlar:

— Sen, oylan, köp ýalan sözleýäň. Heý-de gökde-de bir güjük bormy? - diýenler.

Onda oglanyň atasy aýdan:

— Ýok, adamlar, siz ony geň görmäň. Şu gün pylanylaryň ganjygy guzlapdyr welin, olar güjükleri meýdanda taşlapdyrlar. Şolaryň birini çaykel alyp gidäýendir.

Atasy şeýdip, oglunyň bu ýalanyny hem çyna berimsiz eden. Soňra ol:

— Indi sen ýalan sözleme - diýip, oglunyň ýalan sözlemegini goýdurypdyr.

ÝANYNDA ÝATMAK BOLARMY?²⁵

Üç dogan bar eken. Iki uly dogan bir gün aýdan:

— Biz iň kiçi doganymyzy daş ýerden öýereli.

Onda kiçi doganlary aýdan:

— Men gelin gelen günü ýanynda ýataryn.

Onda uly doganlary ikiläp, ony urmaga başlanlar. Bularyň galmagalyna adamlar çozup gelip:

— Ýeri, näme boldy, muny näme üçin urýarsyňyz? - diýip, sorasalar, olar aýdanlar:

— Biz muny daş ýerden öýerjek welin, bu gelniniň gelen günü ýanynda ýatjak diýýär. Heýem bir uzak ýoldan ýadap gelen gelniň ýanynda ýatmak bolarmy?

ODUNA GIDIŞLIK²⁶

Bir gün üç dogan ýygnanyp, maslahat edenler: «Geliň, biz oduna gideliň» . Uly doganlary aýdan:

— Men sogan götereýin, sen ýag göter, ol hem çörek götersin.

Olar maslahatlaryny birikdirip, oduna gitmekçi bolanlar. Oduna gidiljek gün bularyň hemmesi ýanlary bilen diňe sogan alyp gidýärler. Olar odun ýygyp ýörkäler ajygyp, goşa gelseler, hemmesiniň getireni sogan bolup çykýar. Bular şeýdip, sogan iýmäge oturanlar welin, gözlerinden ýaş dökülüp ugran.

Olaryň biri:

— Biziň hemmämiziň gözümüzden ýaş çykýar welin, öýmüzde bir zadymyz ölendir - diýipdir. Beýleki doganlar:

— Bildiň, dogan - diýşip, obalaryna gelip, her haýsy:

— Waý dogan - diýip, gapylarynda ýykylan welin, il-gün ýygnanyp: «Bulara näme bolduka?» diýşip, gelip, ses etmäge başlanlar. Adamlar biraz salymdan seslerini goýup, soranlar:

— Ýeri, size näme boldy?

— Biz odun ýygyp ýörkäk, ajpgyp, sogan ýmäge oturdyk welin, hemmämiziň gözümizden ýaş döküldi. Biz hem size bir zat bolandyr diýip, ýygyp ýören odunymyzy taşlap, yzmyza dolandyk - diýip, doganlar jogap berenler.

Onda adamlar:

— Bize zat bolanok, ýöne biz siziň biriňize bir zat boldumyka diýip gorkduk - diýenler.

Doganlar, şonluk bilen, özlerine zat bolmandygyny bilip, oduna ýañadan gidenler.

ONUŇ SAPAGY ELIPBIÝDIR²⁷

Bir adam başyna selle oranyp otyrka, bir nätanyş adam ony synlap, ýaňkynyň mollasyndan onuň alan sapagyny sorapdyr. Onda molla aýdypdyr:

— Onuň alan sapagy elipbiýdir.

Muny eşiden nätanyş:

— Be, ylahym, özüne işan diýdirmäge munuň ýüzem gyzarmady - diýen.

ATAŇ MYRAT JOMMAN BOLSA ...²⁸

Myrat jomman diýen bir adam ogluny öýerjek bolup:

— Eý, oglum, pylan gyzy halaýaňmy - diýse, ogly:

— Ýok - diýýärmiş.

— Pylanyny halaýaňmy?

— Ýok.

— Aý, bolýar-da.

— Gözli-gaşly zat bolsa halamok.

Onda Myrat jomman:

— Ataň Myrat jomman bolsa, eneň Nurça perreň bolsa, saňa-da gerek gowusy, maňa-da gerek gowusy - diýip janygypdyr.

MASGARA BOLAN BAGŞY²⁹

Bir gün bir adam bagşy bilen ýat oba bagşyçylyk etmäge giden. Bagşynyň ýoldaşy çayhor eken. Bir gezek ol:

— Sen hemişe çay içýärsiň. Hany, maňa-da biraz guý, menem içip göreýin - diýýär welin, bagşy aýdan:

— Sen ozal içmeýän bolsaň, indi hem içme.

— Sen maňa bir owurt çay bermän, masgara etdiň welin, men hem seni masgara ederin - diýip, ol adam dillenen.

Soň bir gezek bir ýerde bagşy gije çenli aýdym aýdyp, ýerine geçip ýatan welin, onuň ýoldaşy ertesi irräk turup, künnügi suwdan dolduryp, oduň başynda goýan. Suw ýagşy ýylansoň, ol ýuwaşlyk bilen baryp, ýaňky suwy bagşynyň balagynyň agzyndan guýan welin, giç ýatan adam muny duýmandyr. Bagşynyň ýoldaşy ýañadandan otda suw goýup, oňa aýdan:

— Indi turar wagt boldy,

Onuň bu sözüne öý eýesi oýanyp, heleýine:

— Tur-da, myhmanlaryň düşegini ýygna - diýipdir.

Onuň heleýi turup, myhmanlaryň düşegini ýygnamaga barsa, bagşy uklap ýatan eken. Aýal bagşynyň üstüne atynan ýorganyny galdyrypdyr welin, bagşy oýanypdyr. Görse, üsti ölmýžžykmyş. Bagşynyň göwnüne geleni: «Men ýeri ölläýdimmikäm?» diýen pikir bolupdyr. Ol ýerinden turman ýatyberen. Ol aýal hem baryp:

— Bagşy oýanmandyr - diýip, ärine habar beripdir.

Şol wagt bagşy kellesini galdyryp, ýoldaşyna aýdan:

— Meniň işim gaýdypdyr. Sen bar zatlary alyp, ýabyň başynda durarsyň.

Onda ýoldaşy soran:

— Näme boldy?

Bagşy aýdan:

— Men ýerimi ölläpdirin.

Bagşy şeýle diýip, ýerinden turýar-da, başyny alyp, obadan çykan. Onuň ýoldaşy bolsa zatlaryny ýygnap, çay içmäge oturan. Öý eýesi ondan:

— Hany bagşy? - diýip soran.

Onda ol aýdan:

— Bagşy ýerini ölläpdir. Ol şonuň üçin gaçyp gitdi.

Soňra ol hem myhman ýeri bilen hoşlaşyp, ýola düşen. Ol bagşynyň bar diýen ýerine baryp görse, bagşy balagyny ýuwup duran. Ol ýetip gelen ýoldaşyndan soran:

— Maňa näme bolduka?

Onda ýoldaşy aýdan:

— Çäý köpräk içen bolaýmasaň...

PIRIM, KYÝAMAT-A GOPANDYR³⁰

Bir sopynyň öýünde azyk-owkady gutarandan soň, özi ýaly aksakal adamlara geňeşýär. Ol adamlar:

— Bar, piriň ýanyna - diýip, maslahat berýärler.

Ol piriniň ýanyna baryp:

— Pirim, seniň maňa haçan peýdaň deger? - diýip soraýar.

Piri:

— Saňa peýdam kyýamat gopanda deger - diýip, jogap berýär.

Onda sopy aýdýar:

— Kyýamat gopanda peýdaň degjek bolsa, meniň üçin-ä şu gün kyýamat gopdy, pirim.

ALAÇSYZ ADAM³¹

Bir adamyň käri adamlary gülüşdirip ýörmek eken. Onuň garry enesi bolup, bir gün ol ýogalypdyr. Şonda adamlar ýygnanyp, maslahat edipdirler:

— Bu adam ilň ýasynda hem adamlary gülüşdirýär. Indi öz enesi ölen-de güldürmese, biz ony ýöne etmälň.

Gülüşdiregen adam enesini jaýlansoňlar, adamlardan öňürti dolanyp gelip, gapynyň agzynda bir uly çukur gazyp, onuň üstüne hem düşek atypdyr. Gölegçiler ýogalany jaýlap gelip, ses edip, düşegň üstüne ýykylanlar welin, barysy çukuryň içine dolanlar. Şol wagt gülüşdiregen adam aglap:

— Waý, indi men nädeýin, meniň enemiň öleni öleni, ilimgünümi hem ýer ýuwutdy - diýipdir.

Adamlar çukurdan çykyp:

— Muňa hiç alaç bolmajak eken - diýşip, gülüşip gidenler.

ÇATMASAŇ GAÇAR³²

Bir türkmen dilini bilmeýän adam türkmen obasyna gelýär. Ol bir çopanyň ýanynda iki sany biri-birine çatylgy goýny görüp:

— Çatyrygy çänd äst?³³ - diýýär.

Çopan hem pars dilini bilmeýän eken. Ol nätanys: «Goýunlary näme çatyp goýupsyň?» diýýändir öýdüp:

— Çatmasam, gaçyp barýar daga - diýýär.

Gelmişek bu çopanyň deňinden geçip, bir goýny ýaňyja suwdan çykaryp duran başga bir çopana sataşyp, oňa:

— Miforuşi?³⁴ - diýýär.

Bu çopan hem onuň sözüne düşünmän:

— Ýaňyja suwdan çykyp durşy - diýýär.

DIÝDIRMÄN, ÖZLERI EDIBERÝÄRLER³⁵

Kümüşdepede Nurmmämet diýen bir adam bar. Bir gün Nurmämmet bir öýde otyr eken. Ýanynda hem kümüşdepeli Mollamyrat we başga-da birnäçe adam bar eken. Nurmämmet bu adamlaryň arasynda oturan ýerinden:

— Men orsça bilýärim - diýipdir.

Oturanlaryň biri ondan:

— Orsça şekere näme diýilýär? - diýip soraýar.

Nurmämmet:

— Sahyr - diýip, jogap berýär.

Ýañky adam ýene:

— Suwa näme diýilýär? - diýip soraýar.

Nurmämmet:

— Wada - diýýär.

Şol wagt Mollamyrat ondan ýeser çykjak bolup, ody sönen pejiň ýanynda oturan Nurmämmede ýüzlenip:

— Haý, oğlan, sen orsça bilýän bolsaň, aýt, orslar: «Tur, peje odun sal» diýmekçi bolanlarynda näme diýýärler? - diýip sorapdyr.

Nurmämmet oňa:

— Orslar-a: «Tur, peje odun sal» diýip duranoklar-da, özleri turaga-da salaýýarlar - diýip, jogap beren.

TÄZE HANYŇ HUDAY BOLŞY³⁶

Täze han atly bir emelsiziräk ussa bir gün işläp otyrka, birnäçe adam onuň ýanyna gürrüňçilige gelipdir. Tebigat, dürli hadysalar hakdaky gürrüňiň arasynda Täze han aýdypdyr:

— Aý, men Hudaý bolaýsam-a...

Onda oturanlar:

— Ýeri, ussa, ine sen Hudaý-da, nätjek? - diýipdirler.

Täze han aýdypdyr:

— Men Hudaýmy?

Oturanlar:

— Hawa, sen Hudaý - diýipdirler.

Täze han eliniň aýasyny owkalap, ony gök nasdan dolduryp, agzyna atyp, birsalym ýüzüni aşak salyp, dymyp oturýar. Soňra ol:

— Aý, adamlar, alyň-ow menden şu hudaýlygyňyzy - diýýär.

Oturanlar:

— Ýeri, ussa, näme boldy? - boluşýarlar.

Täze han:

— Aý, adamlar, men Hudaý bolsam, şu inim Sähetmyrat mürrügi görýärmisiňiz, ol baý boljak bolar, men etmejek bolaryn. Şunluk bilen, şonuň ýeke özi maňa iş boljak, başga zada meniň elim hem degjek däl. Şoňa görä hem hudaýlygyňyzy oňaryp biljek däl - diýýär.

ŞOŇA-HA SIZEM HAÝRAN, BIZEM³⁷

Anna Külüň diýen adamyň gelni gaýdyp gelende yzynda üç sanjak çaga hem bar eken. Anna Külüň gelninden:

— Bu çagalary nireden gazandyň? - diýip sorapdyr. Onda gelni aýdypdyr:

— Wi, oglan, Anna batyr, seniň-ä hemme zat ýadyňdan çykyp gidipdir.

Gelin soňra uluja çagasyny görkezip:

— Bujagaz-a...ho-l dagda geçi sagýakak sen bir gelip gitmediňmi? Ana, şonda galypdyr. Bujagazam, ho-l biz gumda oturan gyşymyz men odun ýygyp ýörkäm, sen bir baryp, meniň

ýelýyrtan gyňajymam sypyryp gaçmadyňmy? Ana, şonda galypdyr.

Anna Külün üçünji çaga elini uzadyp:

— Ýagşy, olar-a şondan eken hamana, onda bujagaz nireden? - diýip, sorapdyr. Gelin:

— Oglan, Anna batyr, şujagaza-ha sizem haýran, bizem haýran - diýipdir.

OGLUM, IÇIŇ ÝANDYMY?³⁸

Bir gün oba adamlary kerwen gurap, bugdaý, tüwi, jöwen ýaly zatlary getirmek üçin Hywa gidýärler. Olar bilen Ýañrasatlygyň ogly Garasatlygam gidýär. Hywa baryp-gelmek üçin üç aý wagt gerek eken.

Bular Hywadan ýüklerini tutup, yzlaryna ugraýarlar. Obalaryna ýetmäge iki menzil ýol galanda, Garasatlyk atyny çapdyryp, kerwenden ozup gaýdyberýär. Onuň yzynda ýaş gelni galan eken. Onuň ýanyna ýetjek bolup, haýdap gelşine, ol ýarygije obalaryna ýetipdir. Ol öýlerine gelip, ýuwaşjadan atdan düşüp, gelniniň ýanyna girmek üçin onuň ýatan otagyna tarap ýönelende, atasy Ýañrasatlyk onuň takyrdysyna oýanyp, oglunyň gelenini bilýär we ojakda ot ýakýar-da, daşary çykyp:

— Haý, halaýyk, haý geleweriň. Hywa giden kerweniň öňatlysy geldi haw - diýip, edýär gykylygy.

Onuň sesine ondan ol gelipdir, mundan bu gelipdir, şeýdip, oba adamlarynyň bary bulara üýşüpdir. Ony-muny soran bolup, adamlar tä daň atýança dargamandyrlar. Olar diňe gün dogandan soň öýlerine gaýdypdyrlar.

Adamlar gaýdansoň Ýañrasatlyk ogly Garasatlyga aýdypdyr:

— Oglum, içiň ýandymy?

— Ony gelniňden sora - diýip, ogly oňa per bermändir.

ÖRDEK ÝUMURTGASY³⁹

Bir gün Ýañrasatlyk, onuň ogly Garasatlyk, ýene-de birnäçe atly bolup, bir ýerik pata gidýärler. Olar ýol bilen baryşlaryna alty-ýedi sany ördek ýumurtgasynyň üstünden baryrlar. Garasatlyk aýdýar:

— Kaka, şu ýumurtgalary sen alaýsana.

Kakasy atdan düşüp, ýumurtgalary alýar-da, telpeginiň içine salýar. Biraz salymdan Garasatlyk ýanyndaky ýoldaşlaryna aýdýar:

— Men yza galyp: «Sürüş» diýip, atymy çapyp gaýdaryn. Şol wagt sizem ata gamçy uruň. Kakamyň aty galdawdyr, olam alyp göterer. Onsoň ýumurtgalaryň oynuna serediberiň.

Onuň aýdyşy ýaly edýärler. Beýlekileriň gohuna Ýañrasatlygyňam aty alyp gaçýar. Ýañrasatlyk telpegini saklajak bolup, iki eli bilen onuň üstünden basýar. Şol wagt hem telpegiň içindäki ýumurtgalar owranyp, ýüzi-gözi ýumurtganyň sarysyndan dolýar.

DARAGY NEPES ALYP GITDI⁴⁰

Ýañrasatlykdyr Nepes ikisi köse bolup, bulara sakgal çykmandyr. Olaryň biri obanyň bu çetinde, beýlekisi hem o çetinde ýaşaýar eken. Ýañrasatlygyň Seýitguly aga diýen bir ýaşuly goňsusy bolup, onuňam gaba sakgaly bar eken. Bir gün ol Ýañrasatlygyň ýanyna gelip:

— Maňa sakgal daragyňy ber, sakgalymy daraýyn - diýen .
Ýañrasatlyk:

— Meniň daragymy Nepes alyp gitdi - diýen.

Ýaşuly aýagyny süýrär, Nepeslere barýar-da:

— Nepes, Satlygyň sakgal daragyny ber, men sakgalymy daraýyn - diýýär. Nepes hem:

— Wah, onuň daragyny ýaňyja özüm eltip berdim - diýip, aldap goýberýär.

Iki köse, şeýdip, oňa barsa, darak onda, muňa gelse, onda diýip, ýaşulyny gowy ýadadypdyrlar.

TÜWIM, ÝAGYM BOLSA, ET-DE TAPSAM, PALAW EDERDIM⁴¹

Ýaňy bir gyşdan çykylyp, bahara ýetilende, Ýaňrasatlygyň öýüne iki sany myhman gelen. Ýaňrasatlyk olary näme bilen naharlajagyny bilmän, olaryň önünde näme goýjagyny bilmän, oýlanyp, şeýle diýen:

— Eý, myhmanlar, Hudaýyň gudraty bilen şu gün biziň öten pygamberlerimiziň arpa ýarmasyny iýen günü. Siz-de aýyplaşmaň, şuny içeliň. Erte saglyk bolsa, tüwi bilen ýagymyz bolsa, et-de tapsam, size palaw bişirip bereýin.

Onda myhmanlar:

— Satlyk aga, sen hiç bizden uýalma, Hudanyň gudraty bilen ýagşyzadalaryň içen zadyny içsek, armanymyz ýok, sag bol-a - diýip, ýarmany içip, ýola düşüpdiler.

SAŇA HEM DEGSIN EDERIS⁴²

Bir gün ýola çykan Ýaňrasatlyk barjak obasyna baryp bilmän, halys ýadap, bir mazarystanlygyň golaýynda düşlemeli bolýar. «Mazarystanlygyň daşyndan içi aman diýenleri, gel, men mazarlaryň arasynda ýataýyn» diýip, ol mazarystanlygyň edil orta gürpüne barýar-da, nahar bişirmäge oturýar. Bu mazarystanlyga mundan öňem bir adam gelip düşüp,

Ýañrasatlygyň edýän hereketini synlap, gizlenip ýatan eken. Ýañrasatlyk ýaňy bir nahar iýmäge oturanda, ýaňky adam ony gorkuzmak isläp, bir ýykylan mazardan başyny çykaryp, oňa tarap elini uzadýar-da:

— Maňa-da ber - diýýär.

Ýañrasatlyk oňa barmysyňam diýmän, ýeke özi nahar iýip oturanmyş.

Ýaňky adam ýene-de elini uzadyp:

— Maňa-da ber - diýýär.

Ýañrasatlyk hem ondan gorkaýyn hem diýmän:

— Aý, ýatybersene, saňa-da degsin ederis. Bu wagtyň ölüsi-de bisabyr bolupdyr - diýen.

AŞ BERSEŇ, TOWŞANY MENEM TUTARYN⁴³

Bir gün Ýañrasatlyk düýesini gözläp ýörşüne, bir öýe myhman bolan. Ol görse, eýesi gatykly aş bilen tazysyny naharlap oturan eken. Ýañrasatlyk öý eýesinden:

— Muňa näme üçin gatykly aş berýäň? - diýip sorapdyr.

Onda öý eýesi:

— Muny ertir towşana alyp gitjek - diýýär.

Onda Ýañrasatlyk:

— Gatykly aş berseň-ä, towşany menem tutaryn - diýen.

DARYNY DEŞIP, BUGDAÝY GEÇIR⁴⁴

Bir gün Garasatlyk bazardan ýagşy bir ädik alyp gelen. Ädik onuň kakasy Ýañrasatlygyň göwnüne ýarap, ogluna:

— Şu ädigiňi maňa bersene, oglum - diýen.

Onda ogly aýdýar:

— Meniň saňa bir şertim bar, şony bitir-de alaý.

Kakasy:

— Ýagşy, aýt şertiňi, bitireýin - diýende, ogly:

— Daryny deşip, onuň deşiginden bugdaý dânesini geçir-de, ädigi bir köpük bermän alaý - diýipdir.

BITIŇ GÖZI GÖRNERMI?⁴⁵

Bir gün oýlanyp oturşyna Ýañrasatlyk ogly Garasatlykdan soran:

— Oglum, Satlyk, heý bitniň gözünü görüp bolarmyka?

Ogly hem aýdýar:

— Bu ýerlerde görmek kynmyş. Ynha Ystambulda Kerim han diýen adam görüpdir.

— Sen ony näbilýän? Ýalan bolaýmasyn.

— Ata, ynanmasaň, git-de gör-de geläý - diýip, Garasatlyk kakasyna jogap beripdir.

ÖYÜMDE HEM ŞUNUŇ ÝALY ÝATASYM GELER⁴⁶

Bir gün Ýañrasatlygyň ýoly Esenguly diýen şäheriň golaýyndaky bir obanyň üstünden düşüp, bir öýe myhman bolýar. Öý eýesi Ýañrasatlygy ýagşy sylap, hormatlap, agşam ýatjak bolanda onuň ýatjak ýerine guşuň ýelegi dykylan düşekçe düşäp, başujyna iki sany uly ýassyk oklap, goşa ýorgany hem düşegiň üstüne taşladypdyr. Ýañrasatlyk öý eýesinden:

— Indi men nirede ýataýyn? - diýip sorapdyr.

Öý eýesi:

— Ho-l aňryndaky ýer seniň üçin salyndy, geç-de ýatyber - diýýär.

Onda Ýañrasatlyk:

— Men ömrümde munuň ýaly ýerde ýatyp göremok. Aýryň bu zatlary, ýogsam, öz öýümde-de şunuň ýaly ýerde ýatasym geler - diýip, özi üçin salnan ýorgan - düşekleri bir ýana düýrläp, öz içmegine dolanyp ýatypdyr.

HAY, AŞAGYNDAN DÖKÜLER⁴⁷

Ýaňky obadan bir öý Ýañrasatlygy myhmançylyga çagyrypdyr. Ýañrasatlyk henize çenli semawary görmän eken. Myhman çagyran öýüň bikesi muňa çay gaýnadyp bermek üçin, çelekten suw alyp, semawara guýmaga durupdyr. Ýañrasatlyk muny görüp, derrew semawara golaý barypdyr-da, onuň aşagyndaky deşikleri gaýym baglapdyr. Ol aýal hem oňa:

— Ol deşiklerden suw dökülmez, elini aýraý - diýýär-de, Ýañrasatlyk elini aýryp-aýyrmanka semawara ot salyp başlaýar. Ýañrasatlyk ondan soraýar:

— Sen näme etjek bolýarsyň?

Aýal hem:

— Saňa çay gaýnadyp berjek - diýýär.

— Haý, şeýdip, ýagşam bir çay gaýnadarsyň. Suwuň üstünden ot salsaň, ol sönmejekmi? Sen meni oýnajak bolýarsyň - diýip, Ýañrasatlyk ol öýden öýkeläp çykyp gaýdýar.

KAKA, SEN NÄME DÜÝŞ GÖRDÜŇ?⁴⁸

Ýañrasatlyk saçyny syrдыrmaga adam tapman, bir gün ogly Garasatlyga:

— Oglum, meniň saçymy syrдыp bersene - diýende, ogly:

— Ajap bolýar, kaka - diýip, bir kütäk päki bilen atasynyň başyny syrдыmaga durýar. Ol bilkastdan päkä kakasynyň kellesini

kesdirip, saçlaryny ýolup, wes-weýran edip, wagty bilen gutarmaýar. Atasy-da munuň bilkastdan şeýdip duranyny bilip, garaz, çydan bolup oturýar gözünü ýumup. Ogly ondan:

— Kaka, näme del düýş gördüň? - diýip, soraýar.

Atasy:

— Eý, oglum, düýşümde bir gara eşek başymy gemrip durmyka diýýän - diýip, jogap berýär.

BEÝLESINDEN AÝLANARDY⁴⁹

Garasatlygyň atasy Ýañrasatlyk hemişe bir ýüwrük tazyny aw üçin saklarmyş. Bir gün Ýañrasatlyk nähoşlapdyr. Munuň hal-ahwalyny soramaga oba adamlary jemlenişip gelýär. Bir molla-da: «Nähoşy soramaklyk sogapdyr» diýip, munuň öýüne gelse, nähoşuň öýünde bir tazy ýatanmyş. Molla birnäçe mysallar getirip aýdýar:

— It ýatan öýe perişde gelmezmiş.

Onda Ýañrasatlyk:

— Haý, molla jan, perişdäniň gelesi gelýän däl, eger-de geljek bolsa, itiň beýle ýanyndan aýlanyp gaýdybersin - diýip, mollany geplemez ýaly edipdir.

PULUNY BILÝÄRIN⁵⁰

Gyşyň sowuk günlerinde Ýañrasatlygyň iki içmegi bolup, Garasatlygyň bir içmegi hem ýok ekeni. Ol dony bilen oňup ýörenmiş. Bir gün Garasatlyk kakasynyň ýanyna baryp, içmeginiň birini satmagy haýyş edýär. Atasy oňa:

— Mende satlyk içmek ýok - diýip, jogap beren.

— Onda wagtlaýyn beräý.

— Wagtlaýyn hem berjek däl.

Onda Garasatlyk:

— Eýle bolsa, kireýine ber - diýipdir.

Atasy içmegi kireýine bermäge razy bolup:

— Iki aýyna näçe kireý berjek? - diýip sorapdyr.

Onda Garasatlyk:

— Kaka, näçe alsaň, elň boş. Näçe alsaň beräýerin - diýýär.

— Onda her aýda sekiz manat berseň, han-ha içmek - diýip, atasy içmegi Garasatlyga beripdir.

Garasatlyk täzeje içmegi geýip, haýsy ýerde gara-gura, hapa-hupa bolsa, şol ýerde oturdyrmışyn. Atasy onuň bolşuna çydaman:

— Haý, oglum, içmegi zaýaladyň - diýýär welin, ogly oňa:

— Aý, men diňe kireý puluny bilýärim - diýip, jogap beripdir.

DÖKÜLEN ÇAL⁵¹

Bir gün Ýañrasatlyk: «Esengulyda düýäniň çalyny pula satyn alýarmyşlar» diýip eşidip: «Onuň ýaly bolsa, ikibaşdan çaly item içmän, döküp ýörüs, gel, men ony satyp geleyin» diýip, alty-ýedi sany ýanlygy dolduryp, Esengula çal satmaga gidýär. Ogly onuň çal satmaga gitmegini öz ýanyndan oňlaman, ogrynça kakasyndan öňürti Esengula gelýär. Onuň maksady—kakasynyň çalyny dökdürmek. Tiz wagtdan Ýañrasatlygam gelip ýetýär. Ol çally ýanlyklaryny düýeden düşürüp, ýaňy bir aýallary daşyna ýygnap, çal satmaga başlajak bolanda, Garasatlyk ol ýerde häzir bolýar. Ol:

— Haý, kaka, men bir çaldan içeyin - diýip, bir ýanlygyň agzyny çözüp, dadýar-da,:

— Aý, bi turşy ekeni— diýäge-de, ony kakasynyň eline tutduryp, beýleki ýanlygyň agzyny çözüýär. Onuň çalynda göwni ýetmedik bolup, ony hem kakasynyň beýleki eline tutdurýar. Soňam kakasynyň arkasyna geçip, ony gyjyklap ugraýar. Kakasynyň her elinde bir ýanlyk bolansoň, nätjegini

bilmän duruberýär. Ýanlygy elinden sypdyrsa, çal döküljek, bolmasa-da ogly gününe goýanok. Ol ahyry ugruny ýitirip, elindäki ýanlyklary ýere taşlap, pyçagyny syryp alyp, ogluny kowmaga başlaýar. Ogly gaçyp, ýetdirmän gutulýar.

Ýaňrasatlyk yzyna dolanyp gelse, ýaňky ýanlyklardaky çal dökülip, ýere siňip barýarmyş. Garasatlyk şeýdip, maksadyna ýetipdir.

DÖKÜLEN AŞ⁵²

Bir gün Weligurban öz dosty bilen bir adamyň öýüne myhman bolupdyr. Öý eýesi bulara aş bişirip beripdir. Weligurbanyň aş iýesi gelmändir-de, dostuny ýanyna çagyryp:

— Dost, munuň aşyny dökeli. Şeýtsek bu bize çorba berer - diýen.

Onda dosty:

— Nädip dökjek? - diýip sorapdyr. Weligurban oňa:

— Men saňa gezek bermän, kän iýerin, senem: «Meniň paýym gitdi» diýip, meni uran bolarsyň, menem seni uran bolaryn, aralykda aşy dökeris - diýen.

Öý eýesi bularyň önünde aş goýan wagty Weligurban senmen ýok, çemçäni alyp, aşdan hopurdadyp başlan. Dosty hem:

— Meniň çemçe paýym gitdi - diýip, Weligurbany uran, olam jogabyny beren, öý eýesem bulary aralajak bolan, garaz, şeýdip, ortadaky aş dökülen.

Ondan soň öý eýesi bulara çorba bişirip beripdir.

ALGYMY BER⁵³

Weligurban bir adamdan algysyny almaga gitmekçi bolupdyr, emma ol adam gaty güýçli, batyr adam eken.

Weligurban ondan gorkup, köp ogully bir adamyň ýanyna baryp:

— Men pylanynyň bir zadyny alyp gelsem, urdurmagyn - diýen. Ol adam hem:

— Bolýar, tä seniň algyňy berýänçä degdirmerin - diýipdir.

Şondan soň Weligurban görünmän, algylysynyň yzyna düşüberipdir. Ahyram ahmalyna salyp, onuň egnindäki täzeje possuny alyp gaçan. Weligurban şol gidişine köp ogully adamyň öýüne barypdyr.

Birnäçe wagtdan soň possuny alnan adam eli taýakly Weligurbanyň üstüne gelen, ýöne köp ogully adam ony urdurman:

— Belki, onuň sende algysy bardyr? - diýen.

Weligurbany urmaga gelen adam:

— On tümen algysy bolanda, şeýdip ýörmeli bormy? - diýipdir.

Weligurban:

— Şeýtdirmejek bolsaň, bergiňi üzäýseň bolmaýarmy? - diýen.

Ol adam nätjegini bilmän, ahyrsoňunda bergisini berip, possuny alyp gidipdir.

GÜJÜK IT ÇYKÝANÇA⁵⁴

Bir gün Weligurbanyň dostunyň öýüne birki sany myhman gelen. Öý eýesi bir çebşi soýup, myhmanlaryna hezzet-hormat etmekçi bolupdyr. Bularyň üstüne-de Weligurban gelýär.

Weligurban myhmanlary halamandyr. Ahyry hemmesi tegelenip, nahar iýmäge başlajak bolanlarynda Weligurban:

— Weý, dostum, bi güjügiň it çykmanka, ony bulara söwüş edäýipsiňiz - diýen.

Bu sözləri eşiden dosty Weligurbany kowalapdyr. Myhmanlar hem çebşiň öldürilenini görmänsoňlar, öldürilen dogrudanam güjükmikä diýip, nahardan datman turup gidipdirler. Weligurban bolsa dostundan öň gaçyp giden ýerine gelip, taýynja nahar iýip, hezil edipdir.

AGZY ŞUMA IKI PAÝ⁵⁵

Öň zamanda bir topar atly alamançylyga gitmekçi bolupdyr. Olaryň biriniň agzy örän şum eken. Atlylaryň serdary oňa garap:

— Eý, şum agyz, sen biz bilen gitmeseň, basyp alan zatlarmyzdan saňa iki paý bereli - diýende, ol adam:

— Aý, serdar, menem siz bilen bile gideýin, bolmasa, baryňyz gyrlaýsaňyz, men iki paýy nireden alayyn? Onda maňa bir paýam ýetmez - diýen.

HAÝSYNY BERERKÄ⁵⁶

Bir obada bir nebsewür adam bolan. Ol hemişe diýen ýaly çagalaryna: «Ony ediň, muny ediň» diýip, lagyrdap ýörenmiş. Ol hat-da namaza duran wagtynda hem: «Ony eýtsem, muny beýtsem» diýip, okap duran namazyny unudýan wagty hem az bolmandyr. Bir gün oňa obanyň işany:

— Sen namaz wagty özbaşdak gürrüň etmegiňi bes etseň, gapymdaky iki düýämiň birini bereýin - diýipdir.

Soňra işan ymam bolup, adamlar namaza duranlarynda, nebsewür okamaly aýatlary okamagyň ýerine:

— İşan aga maňa düýeleriniň haýsyny bererkä, ulusynymy ýa kiçisini? - diýenini duýman galypdyr.

DATMAN GALDYM⁵⁷

Bir adam nahardan soň bir ýilikli süňki gemrip oturan eken. Ol elindäki süňküň bir ujuny deşip, onuň içindäki ýiligi almak üçin, gaty sorupdyr. Ýilik birden gopup gaýdyp, onuň agzynda saklanman, sorulyşyna onuň içine gidipdir. Onda ol adam:

— Wah, hezil edip iýjekdim, datman galaýdym - diýipdir.

GEPLEMEZLIK GOWY ÝALY⁵⁸

Bir patyşanyň ogly hiç geplemändir. Ony gepletmek üçin her zat edip görüpdirler. Onuň üçin barmadyk tebipleri, etmedik emleri galmadyr.

Bir gün patyşa:

— Kim ogluny gepletse, islän zadyny berjek - diýip, jar çekdirýär.

Bir garry patyşanyň ýanyna gelip:

— Sen ogluňy awa alyp git - diýip, maslahat berýär.

Patyşa wezir-wekillerini ýygnap, ogluny hem alyp, awa gidýär. Olar awda gezip ýörkäler, birden, bir sülgün «Jagak-jagak» edip seslenýär. Munuň sesini eşiden bir adam ony elindäki taýagy bilen urup alýar. Ony gören geplemezek şa ogly:

— Geplegenden geplemezlik gowrak.

Gepledin-de, degdi başyma taýak - diýipdir.

HEMME ÝER HEZIL⁵⁹

Sowatlylygy üçin molla lakamyny alan Peleň atly biri kolhoz ilki gurulýan uçurlarynda Hezil diýen ogluny hem

ýanyňa alyp, Aşgabada saman satmaga gidipdir. Peleň molla samanyňy satyp, boňan saman ganarlaryny bugurçysyna ýükläp, öýe gaýtjak bolanda, görse, ýanynda Hezil ýok. Ol Teke bazaryň içine aýlanyp ýörüşüne:

— Aý, Hezil, Hezil-how. Aý, Hezil-ä, Hezil-how diýip gygyrýarmyş.

Şol wagt onuň gapdalyndan geçip barýanyň biri Peleň aga garap:

— Ýaşuly, näme diýýäň? - diýip sorayar.

— Hezil diýýän

Onda ol adam:

— Ah, ýaşuly, puluň bolsa, diňe Teke bazary däl, hemme ýer hezil ahyryn - diýipdir.

GOLTUGYND A BOLSA, NÄDEÝIN?⁶⁰

Bir gün bir garga çagalaryny daşyna üýşürüp, olara öwüt berýärmiş:

— Aý, ogullarym, gyzlarym, balalarym, siz adamzatdan ahmal bolmaň. Adamzady gören ýeriňizde, ondan gaçyň. Eger adam egläýse, kesek aljak boldugydyr. Kesek aldygy hem sizi kesekläp, urup öldürer, serasap bolaweriň, balalarym.

Eneleriniň agzyna bakyp oturan garga çagalarynyň iň körpejesi:

— Eje, sen: «Adamzat egilse, kesek alar, gaçyň» diýýäň. Eger adamzat egilmese, ýöne ozal goltugynda daş göterip ýören bolsa, soňam şol durşuna bizi daşlaýsa, onda näme? - diýip sorapdyr.

Onda ene garga:

— Balam, görýän welin, şonda nätmelidigini hem özüň biläýjek ýaly. Şeýle sorag berýän bolsaň, sen hiç wagt hor

bolmarsyň, doganlaryňy hem hor etmersiň. Baryň, indi uçup gidiberiň - diýipdir.

HEZILIŇ KERPIÇ GUÝŞY⁶¹

Hezil diýen biri öz obasynyň ilerisindäki güzerde kerpiç guýýan eken. Ol kerpiç guýýarka uly ýoluň her bir geçýän ýolagçysy sorag baryny berip, ony bizar edipdirler, sebäbi obanyň üzümçiligi, bagçylygy, gök ekini obadan ilerde bolansoň, her kim Heziliň ýanyndan geçmeli bolýan eken. Halys işlemäge goýmansoňlar, ahyry Hezil bir ýasy tagtanyň ýüzüne iri hatlar ýazypdyr-da, ony edil gelnip-geçiläýjek ýerde dikip goýupdyr. Kim:

— Salawmaleýkim - diýip gelse, Hezil barmagyny şol tagta tarap çommaldyp, sesini çykarman kerpiç guýmasyny dowam etdiriberipdir. Ol tagtada şeýle ýazgy bar eken: «Bar bol. Waleýkim. Saglykmy? Özüň arma. Kerpiç önýär. Her müňüni on manada guýýan. Sapargula guýup berýän. Her günde sekiz - dokuz ýüz guýýan. Müňüsini günde guýýan gezegimem bar. Bolýar, özüňem sag bol, hoş» .

ONSON ÝÜREGIŇ DÜŞÜŞER⁶²

Bir aýalyň äri ölüpdir. Äri öleniň deň - duş aýallary ýogalanyň üçi günü pata ýerine gelipdirler. Olar baryp, bir salym aglaşýarlar-da, soňra diňip, hal-ahwal soraşmaga başlaýarlar.

— Wah-eý, pylanam şeýle bolaýdymy? Yzy ýarasyn. Garaz şeýle-dä. Ahyry şeýle bolmaly-da...

Äri ölen aýal bärisine bakyp:

—A-ýu, men size çynymy aýdaýyn. Ynha, indi üç günň içidir, ärim ölse-de, meniň-ä şu wagt ýüregim är küýsänok - diýýär.

Onda gelen aýallaryň biri:

— Aýu, gyz, gaýrat etgin, ynha, ýedisi hem bir pilledir. Ýedisine çenli hem bir gaýrat edip otursaň, onsoň ýüregiň düşüßer - diýipdir.

ÖZÜÑİZ GOWŞYRSYŇYZ-DA⁶³

Gökdepe urşundan 5-6 ýyl geçenden soň, bir garyp öz aýalyňa çapady bişirdip, ony esgerlere satmak üçin Gökdepä barýar. Ol gelip, çapadylaryny ýaýradyp otyrka, esgerler ýeke-ýekeden gelip:

— Poçem? - diýip soraýarmyşlar. Ol döwürde türkmenlerde ors diline düşünýän ýok ekeni. Çapady satjak bolýan garybam lal ýaly bolup, esgerleriň ýüzüne seredip, ýyrşaraýmakdan başga alaç tapmandyr.

Esgerler munuň zada düşünmändigini bilip, birnäçeleri garypdan ony-muny soran bolup, beýlekileri ýuwaş-ýuwaşdan munuň çapadylaryny daşap gutarypdyrlar. Garyp bir seretse, çapadylary gutarypdyr, eline bolsa gara köpük düşmändir. Ol esgerleriň yzyndan seredip:

— Aý, özüňiz-ä biri-biriňize meňzeş saryýagyz gowy ýigitler ekeniňiz. Men-ä haýsy-haýsyňyzdygyňyzy hem tanajak däl. Elbetde, çapadynyň puluny özüňiz gowşyrsyňyz-da. Men ýene ertirem geljek - diýip, saçagyny siltäp, yerinden turup, obasyna baka ugraýar.

MENI TANAÝARMYŇ?⁶⁴

Iki sany dost bar ekeni. Bularyň biri gaty agyr syrkawlapdyr. Beýlekisi ony soramaga gelýär-de, syrkawyň ýüzüne seredip:

— Ýeri, dost, ýagşymysyň? Meni tanaýarmyň? - diýipdir.

Syrkaw gözüni açyp:

— Men-ä bilemok, soňky alanym bolaýmasaň - diýýär welin, soramaga gelen dostunyň gahary gelip:

— Adam tanaýsyň şu boljak bolsa, gutulmanjyk geçersiň - diýip, öýkeläp çykyp gidýär.

ET SÜÝJÜLIGINI GOÝSA ...⁶⁵

Geldi diýen bir adam bolup, özem ogry eken. Bir gün ony et ogurlygynyň üstünde tutanlar. Il-gün oňa:

— Geldi aga, sen ogurlygyňy goý, mundan iş bolmaz-diýenlerinde, ol:

— Eger et süýjüligini goýsa, men hem ogurlygymy goýaryn - diýipdir.

HIÇ BIRI HEM GEÇMEZ⁶⁶

Bir üýşmелеnde bir molla gürrüň edip oturan eken:

— Syrat köprüsi gyldan inçe, gylyçdan hem ýiti...

Şol wagt oturanlaryň biri:

— Bä... Öwlüýäjan kessin, munuň inçeligini. Ýoluň şol bolsa, biziň obamyzdan-a bir adam hem geçmez - diýipdir.

ŞARPYLDY BILEN GÜRPÜLDI⁶⁷

Bir adam gijeler gidip, halkyň bugdaýyny orup getirip, şony satyp, peýda görermiş. Bir gün ol biriniň bugdaýyny orup ýörkä, hiňlenip:

— Pahyr men diýip, lap eder men,

Gije şarpyldyny görüp - diýjek bolup, soňky sözün «gör...» diýen ýerine ýetende, bugdaýyň eýesi gelip, onuň arkasyna taýak bilen urup:

— Gendime⁶⁸ kasat eýlediň,

Arkaňda gürpüldini gör - diýip, ogryny ýenjen.

JANY BERK KÖR⁶⁹

Bir örän owadan gelniň kel hem-de bir gözi kör äri bar eken. Bir gün gelniň äri guýa ýykylypdyr. Ony çykarjak bolup, guýynyň başyna üşen adamlar:

— Aý, ol eýýäm ölendir - diýşipdirler.

Onda onuň gelni gelip:

— Meniň gara bagtyma oňa hiç zadam bolmaz - diýipdir. Gelniň aýdyşy ýalam bolupdyr. Adamlar guýa ýüp sallapdyrlar welin, guýa inen ýüpe dyrmaşyp, ol guýudan çykypdyr. Oňa hiç zadam bolmandyr. Adamlar ondan:

— Sen guýa nädip ýykyldyň, hany, aýt - diýip soranlarynda, ýaňky kör:

— Ine, şeýdip ýykyldym - diýip, nädip ýykylanyny görkezjek bolup, ýene-de guýynyň içine başaşak gaýdypdyr.

Adamlar:

— Şu sapar-a boýny oňurlandy - diýşipdirler.

Onda gelin:

— Ýok, ol ýene-de guýudan çykar - diýipdir.

Adamlar şondan soň körüň adyny tutup gygyrypdyrlar welin, guýudan:

— Haw - diýen ses eşidilipdir.

Şeýdip köri ýene guýudan çykarypdyrlar. Bu gezegem zaňharyň bitiniň burny hem ganaman, ýyrş-ýyrş edýärmiş.

Ony görüp, adamlar gülüşip, dagapdyrlar.

EŞEKLI ÝAŞULY⁷⁰

Bir ýaşuly adam ýoluň ugry bilen eşekli barýar eken. Ol ýaşulynyň yzyndan bir maşyn ýetip, deňinden ötüberen. Ýaşuly ýaňky maşyna elini galdyryp, duruzýar-da, eşegi bilen onuň nowasyna münýär. Sürüji ony barjak ýerine eltýär. Ýaşuly maşyndan düşensoň sürüji oňa:

— Ýaşuly, hany ýolkireý ber - diýen.

Ýaşuly bolsa:

— Maşynyňa münen şu eşek boldy. Maňa onuň üstünde oturmakdan başga alaç galmady. Sen kireýi menden däl-de, şu eşekden al - diýipdir.

Sürüji ýaşuludan utulanyny bilip, öz ýoluna gidiberýär.

ÝAMAN GAÝYN ENE⁷¹

Gaýdyp gelýän gelniň gaýnyna:

— Gelniň gelýär, daýza - diýip buşlapdyrlar. Ol aýal gelniniň gelýänine begenmän, gaýtam:

— Gelin gelýär diýmäh, ýalyn gelýär diýiň, ballar akan duluma doňuz gelýär diýiň - diýip zeýrenipdir.

ALMA BIŞDI⁷²

Bir adam dälihana baryp, dälileri synlap duruberýär. Bularyň haýsysyny görse, maýyp-müjürip eken. Ol adam dälileriň birinden:

— Näme üçin siziň hemmãñiz diýen ýaly maýyp-müjürip? - diýip sorayar. Onda dälileriň biri:

— Biz alma bişdi oýnaýarys - diýen. Sag adam ýene däliden:

— O nähili oýun - diýip sorapdyr.

— Biz saňa görkezäýäris - diýip, ýaňky däli beýleki dälilere ýüzlenipdir:

— Hemmãñiz ýeriňize geçiň.

Ol şeýle diýenden, dälileriň hemmesi ağaçlara dyrmaşypdyr. Başky däli:

— Pylanyýew, sen bişdiň - diýip, dälileriň atlaryny tutup başlapdyr. Dälilerem bir-birden patlap, ýere gaçyp başlaýarlar. Sag adam bularyň oýnuny görüp, sesini çykarman gidiberipdir.

IŇŇE SÖZÜMIZIŇ BAŞY⁷³

Bir obada samsygrak ýigit bar eken. Ol öz dostunyň ýanyna baryp:

— Eý, dost, gyzyň ýanyna ilki baraňda näme diýmeli? - diýip sorapdyr. Onda dosty:

— A, gyz, iňňäň barmy? - diýip sora!

Ol dostundan hoşal bolup gidipdir-de, bir gyzyň ýanyna baryp:

— A, gyz, iňňäň barmy? - diýip sorapdyr. Ol gyz bolsa:

— Iňňäni näme etjek? - diýipdir. Onda ýaňky oglan:

— Iňňe - sözümiziň başy - diýip, jogap beripdir.

ERTIR HAÇAN GELERKÄ?⁷⁴

Bir obada iki sany gyz bar eken. Gyzlaryň howandarlary olara:

— Siziň biriňizi geljek ýyl äre berjek, beýlekiňizi bolsa ertir äre berjek - diýipdir.

Birden geljek ýyl äre beriljek gyz aglamaga oturypdyr. Ertir äre beriljek gyz hem aglan. Onda beýleki gyz:

— Ýeri, seni ertir äre berýärler, sen näme aglaýarsyň? - diýip sorapdyr. Onda ertir äre beriljek gyz:

— Gelen ýyllar gelesi, dogan, ertir haçan bolasy? - diýip, ertiriň gelerine takat etmeýärmüş.

WEZIRIŇ GYZY⁷⁵

Bir garrap giden patyşanyň weziriniň gaty owadan gyzy bar eken. Patyşa bu gyza aşyk bolup, weziri çagyryp aýdan:

— Sen gyzyňy maňa ber.

Wezir näme diýjegini bilmän:

— Aý, patyşa, ol bir gowy zat welin, men gyzyň enesidir gyzyň özüne-de geňeşýin - diýen.

Patyşa wezire rusgat beren welin, wezir gelip aýalyna we gyzyna patyşanyň aýdan sözlerini habar beren. Onda gyzy:

— Eý, ata, bu bir ýagşy habar, olar gelibersin, ýöne men öz bahamy özüm kesjek - diýen.

Wezir baryp, gyzynyň sözüni patyşa ýetiren. Patyşa-da şat bolup, gyzyň ýanyna wekil iberen. Gyz gelen wekillere aýdan:

— Meniň baham şu bolmaly: 20 guzy, 30 gurt, 40 iner, 50 aýgyr, 60 agta, 70 nogta, 80 duşak, 90 torba.

Wekiller:

— Bu zatlaryň näme tapmasy bar - diýşip, patyşanyň ýanyna baryp, bar zady bolşy-bolşy ýaly aýdanlar. Patyşa:

— Boljak zat bolupdyr, ol zatlar bize tapdyrtmaz - diýen.

— Gyzyň 20 guzy diýdigi, adam 20 ýaşda guzy ýaly bolar, 30 gurt diýdigi, adam 30 ýaşynda gurt ýaly bolar, 40 iner diýdigi, adam 40 ýaşynda iner ýaly bolar, 50 aýgyr diýdigi, 50 ýaş hem çakdyr diýdigi bolar. 60 agta diýdigi, adam 60 ýaşda agta ýaly bolar, 70 nogta diýdigi, adam 70 ýaşynda başy nogtaly ýaly bolar, 90 diýdigi, adam 90 ýaşda başyna torba geýdiräýmeli bolar diýdigidir.

HAÇAN GÖRSEŇ AÝAK ASTYNYDA⁷⁶

Barýan ugruny hem aňlamaýan bir kör bir gün sermenip, ýykylyp-sürşüp daş çykýar. Ol şol gelşine, gözi görmänsoň, ýatan itiň üstünden aýagy bilen basýar-da, äme-säme bolup, bir gapdala ýykylýar. Ýerinden turan kör:

— Şu haramzada haçan görseň, aýak astynda ýatyr - diýip, ite käýinmäge durupdyr.

MOLLANYŇ GEÇI PAÝLAÝŞY⁷⁷

Iki sany adam geçi öldürip, ony paýlamak üçin mollany çagyrypdyrlar. Gelen molla geçini paýlamaga durýar-da:

Başy mollanyň,

Döşi mollanyň,

Ýediniň başı mollanyň,

Galan ikisinde-de bardyr işi mollanyň - diýip, geçini ýedi bölüp, başyny, döşüni, ýedi bölegiň hem başını özi alyp, galan iki bölegiň hem hersini birine berýär. Soňam:

— Ol ikisinde-de bardyr işi mollanyň - diýip, özlerine ýeten eti bişirensoňlaram özünü çagyrmaklygy ýaňky ikisiniň boýnuna goýýar.

BARY ŞU DEREDE GYRLAÝYPMY?⁷⁸

Öwez aga ýoldaşy Myrat atly dosty bilen Çukurak deräniň ugry bilen atly barýan eken. Olaryň öňünden bir uly daş çykýar. Myrat aýdýar:

— Öwez aga, şu ýerde düşläli, atlarymyz naharlansyn. Bu daşyň aşagy bir şehit öleniň mazarydyr. Gel, bir aýat okaly. Men her gezek şu daşyň deňinden geçemde jübimde baryndan pulam goýýaryn.

Myrat şeýle diýýär-de, üç manat çykaryp, daşyň öňünde goýýar. Muny görüp, Öwez aga hem bir otuzlyk çykarypdyr. Olar ýola düşüp ugranlarynda Myrat Öwez aga duýdurman, ýaňky goýlan pullary alyp, jübüsine salýar. Bular şeýdip gidiberipdirler. Esli wagtdan Myrat ajygyp ugrapdyr. Olar bir suwly ýabyň başyna ýetenlerinde ol Öwez aga ýüzlenip:

— Gel, şu ýerde ýene bir şehidiň mazary bar, oňa-da aýat okaly - diýýär.

Myrat şeýdip, Öwez aganyň süýtli çöreginden gereğini edinýär. Olar aýat okap, ýene-de ýola düşýärler. Gidip barýarkalar öňlerinden ýene-de bir üsti daşly depe çykýar. Ýene-de Myrat:

— Öwez aga, şu ýerde hem aýat okaly - diýip, depäniň üstüne üç manat oklaýar. Öwez aga-da ýene otuzlyk çykarýar. Ugraberenlerinde Myrat bildirmän taşlanan pullary alyp, jübüsine salýar.

Olar ýene barýarkalar öňlerinden bir şehitlik çykýar. Myrat:

— Öwez aga, şu ýerde hem aýat okaly - diýýär.

Öwez aga-da ýukalyp barýan jübüsini sypap:
— Myrat, näme, ähli halk şu derede gyrylaýypmy, ne beýle
şehidiň köp-le? - diýipdir.

BABASY PAHYR HEM ŞEÝLEDI⁷⁹

Bir şahyrsumak bar eken. Ol oýnanyňy, degişeniňi bilmez
eken. Oňa:

— Pylany, hany bir goşgy goş - diýseler, ol sözleri
kapyýalaşdyryp, güzlediberipdir.

Bir gün oňa bir atlyny görkezip:

— Şol gelyän atla goşgy goş - diýipdirler.

Ol:

— Ilerden bir ýorga gelyär üffüldäp, üffüldäp,

Aýagynyň naly ýalpyldap - diýip wazladypdyr. Muňa
hemmeler gülüpdür. Şonda şahyrsumagyň ejesi:

— Babasy pahyr hem şeýledi, goşgy goşup, ili güldürerdi -
diýip, oglunyň goşgusy ile ýarandyr öýdüp, ony mazamlajak
bolupdyr.

Onda oturanlaryň biri:

— Şahyrsumagyň babasam oýnatgy bolan eken-ow -
diýenini duýman galypdyr.

KIM BERYÄR?⁸⁰

Bir diwana her gapa gelende:

Diwana geldi işikden,

Bela çykdy deşikden.

Diwana bir suw beriň,

Gara gylly meşikden-
diýer eken.

Ol patyşanyň köşgüne gelende hem şeýle diýer eken. Soňra
diwana onuň beren zadyny alyp:

Ber diýdi Subhan,
Berer erdi soltan-
diýip, gidiberer eken.

Bir gün patyşa: «Gel, şuna kimiň berýänini görkezeýin-le»
diýip oýlanypanyr-da, diwana hiç zat bermändir. Onsoň ol
diwana:

Berme diýdi subhan,
Nädip bersin soltan? -
diýip gidiberipdir.

ŞUNY ÝANYMDAN AÝRYŇ⁸¹

Bir patyşa bir şahyry ýanyna çagyryp:

— Meniň şanyma dessan ýaz - diýýär. Şahyr onuň diýenini
etmändir. Soňra patyşa wezirini çagyryp, oňa maslahat salýar.
Wezir aýdýar:

— Ony bir samsyk bilen bir tama salaly. Şahyryň akmagyň
gepine içi ýanyp, ýüregi gysyp, şony ýanyndan aýyrsak, islän
zadymyzy eder.

Olar şeýle hem edýärler. Ýanyndaky akmagyň gürrüňine
içi ýanyp, şahyr goşgy goşup ugraýar. Akmagyňam içi gysyp,
«Ýarowjana» gygyryp başlaýar. Şahyr ahyry patyşany çagyryp:

— Şu akmagy ýanymdan aýyrsaň, men diýen dessanyňy
düzeýin - diýipdir.

EDIŞIME SERET⁸²

Biri bir ussanyň ýanyna hapa atylýan pilini bejertmäge
getiripdir. Ussanyň ol pile göwni ýetmän, ony eliniň tersi bilen
zyňyp goýberipdir. Piliň eýesi piliniň ýanyna baryp, ony
ondanam aňryk zyňypdyr. Ussa onuň beýtmegine geň galyp:

— Getir şo pili - diýipdir.
Ol pili getiripdir welin, ussa:

— Bu pili edişime bir seret - diýip, gahary ýatyp, ony bejermäge durupdyr.

INDI EŞEK BOLARSYŇ⁸³

Bir adamyň ogly bolsa-da, bolany durmaýarmyş. Onsoň ýaňky adam bir gezek ogly bolanda, yrym edip, onuň adyna Kürre dakypdyr. Ýyllar geçip, ol oglan ulalyp, uly adam bolup ýetişýär. Ol öz adyny halaman: «Heý, şu adymy üýtgedip bolmazmyka?» diýip, adamlary öýüne ýygnapdyr. Adamlar hem oňa:

— Adyňy üýtgedip bolar, sebäbi her bir zat hem ulalsa, ady üýtgeýär. Meselem, senem ulalypsyň. Indi seniň adyň Kürre bolmaly däl-de, Eşek bolmaly - diýipdirler.

IT GUÝRUGYNY BULASA ...⁸⁴

Sarahsýň obalarynyň birinde Muhat Han diýen bir gazet paýlaýan: «Gazeti kimlere berýäň?» diýenlerinde:

— Nirede it guýrugyny bulasa, şol öýe beräýýän, sebäbi it guýrugyny bulaýan ýerde nahar bişýär - diýipdir.

KIM AKMAK?⁸⁵

Bir gezek han Ýigrenseçene:

— Şol uçup barýan gamaklardan habar alyp gel - diýipdir.

Ýigrenseçen agyldan hol beýleräk çykyp gelipdir-de:

— Gamak: «Göçenimi ýel biler, gonanymy gol biler. Ýügüre-ýügüre bogaz boldum. Daýanmaga dyzým ýok. «Sora» diýip, ugradan han akmakmy ýa-da sorap gelen akmakmy?» diýdi diýip, jogap beripdir.

IRGE GOÝUN GUZLANDA⁸⁶

Han Ýigrenseçeniň gelniniň tarypyny eşidip, ony synamakçy bolupdyr. Bir gezek ol Ýigrenseçeniň öýüne gelip, oňa şeýle buýruk beripdir:

— Men saňa iki ýüz irge⁸⁷ goýun berjek. Şolaryň her birini ekiz-ekizden guzladyp, ýedi günde dört ýüz edip, maňa gaýtararsyň.

Ýigrenseçen aňka-taňka bolupdyr. Han bolsa onuň jogabyna-da garaşman, şol bada öz ýoluna gidipdir.

Han gidensoň gelni Ýigrenseçene garap:

— Sen goýunlary elli-elliden üç adama paýla, özüňe-de ellisini goý - diýipdir.

Soňra olar özlerine alan elli goýunlaryny ýedi günde soýup, dost-ýarlaryny çagyryp, iýdiripdirler. Wadaly günü han bulara gelipdir. Han gelmezinden önürti tutynyň aňyrsynda düşek salyp, gelni Ýigrenseçeni ýatyrypdyr. Han gele-gelmäne:

— Hany Ýigrenseçen? - diýip gygyrypdyr.

Onda gelin:

— Ýigrenseçen hol tutynyň aňyrsynda çaga dogurjak bolup ýatyr - diýip, jogap beripdir.

Onda han gelne:

— Hi erkek adamam çaga dograrmy? - diýen.

— Năme, irge goýun guzlanda, erkek adam çaga dogurmazmy? - diýip, gelin hana jogap beripdir.

Han içinden: «Bu ikisi biri-birinden beter, bular meniň başyma gelen bela eken» diýip, süzüberipdir.

INDI ÝÖNE AGZYNÝ AÇAYÝAR⁸⁸

Öňem bir gulagy gapylan adam:

— Beý, walla, öňler goýunlar măleýardı welin, indi ýöne agzyny açayýar - diýip geňirgenipdir.

BUGDAÝ BOLAÝÝAÑ-DA⁸⁹

Bir adam segsen kilo bugdaýy göterip, araba ýüklejek bolupdyr, emma ol-a götermek ekeni, ýerindenem gozgaýsa nätjek. Ol maňlaýyndan akýan deri syryp durşuna:

— Häýt, bugdaý bolaýýañ-da, saman bolaýsaň-a, ol-a segsen kilo ekeni, ýüz segsen bolaňda-da, gördümem etmän götererdim - diýip zeýrenipdir.

UZAK ÝOL⁹⁰

Önem biri märekede:

— Hol arada Sarahsdan Mara iki sagatda geldim - diýip öwnüpdür.

— Haý, pylany, şu sapar-a ýaman gaty jypdyraýdyň öýdýän - diýip, märekede oturanlaryň biri oňa garşy çykan. Ol bolsa:

— Aý, halypa, jypdyraýmasaň, ýol ýaman uzak ahyryn - diýip, jogap beren.

TÜFDAN EDINÄÝJEK⁹¹

Bir biderek lakgyldap ýören ýaňra bolan. Ol bir gün adatdakysy ýaly şama-şaýyrdany urup otyrka, oturanlaryň biri:

— Heý, pylany, şu agzyň-a sataýmarsyň? - diýip, ondan soran.

— Be, walla, meň agzymy nätjek? - diýip, ýaňra geň galan.

— Şu dişleriňi döwäge-de, tüfdan edinäýjek, ýaraman-a durmaz - diýip, ol adam jogap beren.

SUWDAN SUWUK, GOWURGADAN DUZSUZ⁹²

Bir ýaňra bir gün bir ýaşulyny oýnajak bolup:

— Pylany aga, suwdan suwuk, gowurgadan duzsuz näme bar? - diýip, sorag beripdir.

— Suwdan suwuk, gowurgadan duzsuz zat seniň şu lakgy, boş gepleriňdir. Olarda ne duz bar, ne goýulyk - diýip, ýaşuly jogap beripdir.

GEŇ ZAT⁹³

Bir çopan şähre gezmäge gelen. Ol rus dilini bilmeýän eken. Ol şadyýan wijirdeşip ýören rus çagalaryny görüp:

— Be, walla, bularyň çagalaram orşçany gowy bilýär eken- aýt - diýip, başyny ýaýkap, içini gepledipdir.

IKI ÝUMUŞ⁹⁴

Bir ýaşuly ilden öz gelni hakda: «Ol her kimem bolsa, bir ýumuş buýurýarmyş» diýen habary eşidip, gelnini synamak üçin oglunyň öýüne ugrapdyr.

Ol gelende gelni içerde saçyny darap oturan ekeni. Gelin onuň ayak sesinden biriniň gelýänini bilip:

— Aýu, kimem bolsaň, telärde çagamyň arlygy serilgi durandyr, şony bir getireweri - diýip gygyrypdyr.

Ýaşuly telärden arlygy nälaç alyp, içeri ätlände:

— Wiý, gaýyn, sizmidiňiz, bilmän aýdypdyryn. Kyn görmänjik öňki ýerinde goýaýyň - diýip, ýaňky gelni ile bir ýumuş buýursa, oňa ikini buýrupdyr.

ÝATYP ÝÝMELI ÝER⁹⁵

Bir ýalta köp wagtlap, ýatyp ýýmeli ýer gözläpdir, ýöne hiç tapyp bilmändir. Ahyry ol bir baýyň ýanyna baryp:

— Baý aga, men şu ýatyp ýýmeli ýer gözleýän welin, hiç tapyp bilemok, şony nädip tapmaly? - diýip, ondan maslahat soran.

— Ýatyp ýýmeli ýer gerek bolsa, öňräkden meň ýanyma geläýseň bolmaýamy? Ondan aňsat näme bar? - diýip, baý onuň eline bir jüp öküz berip, uzyn gün ýer sürdüren. Ýaltanyň beýle iş haçan gören zady, ol halys surnugansoň baýyň öýüne gelen. Ýalta öňünde goýlan nahary-da oturyp ýýmäge ýaraman, ýatyp ýýmäge başlan. Şol wagt baý oňa:

— Pylany, ine, şuna ýatyp iýilýän ýer diýerler, neneň? - diýip, loh-loh gülüpdür.

ON TOWŞAN⁹⁶

Bir awçy uzyn günläp gezip, aw tapyp bilmändir. Şo barmana onuň öňünden bir towşan çykan. Olam towşany kowalap başlan. Şol wagt oňa obadaşy duşup:

— Ýeri, pylany, näçe towşan tutduň? - diýip soran.

Awçy:

— Şu kowalap barýanymdan başga dokuzysyny tutsam, on bolýar - diýip, içiniň ýangyjyna aýdypdyr. Ol adam bolsa ters düşünişip:

— Bäý, awçy diýip, şuna aýdaýsaň, eýýäm on towşan tutaýypdyr, ýa bu ýerde towşan bolmuka? - diýip, geň galypdyr.

GIJESINE IŞLEÝÄRIN⁹⁷

Bir adam:

— Menem goşgy ýazdym - diýip, öz ýazan goşgusyny ýoldaşyna görkezipdir. Ýoldaşy onuň goşgusyny okap görüpdirdi:

— Boljak welin, ine, şu ýerde sen düýpden ters ýazypsyň - diýip: «Gündiz düşümdä sen, gije huşumda» diýýän setirleri görkezipdir.

— O nähili ters bolýar, men gijesine işleýän ahyryn - diýip, goşgynyň eýesi jogap beripdir.

GÜNÜŇ DOWAMYNDA IKI GEZEK⁹⁸

Bir adam ýoldaşyndan:

— Sagadyň dogry işleýärmä? - diýip sorapdyr.

Ol bolsa:

— Sagadym günüň dowamynda iki gezek dogry işleýär - diýen.

Ýoldaşy bolsa: «Be, bu nähili sagatka?» diýip, içini gepleden. Onuň sagadynyň döwlendigini aýdýanyňa ol düşünmändir.

IÇIŇ ÝANYP BARÝANDYR⁹⁹

Biri köpçülikde arak içip otyr ekeni. Ol bir stakan aragy içäge-de, haýdap çörek iýip başlapdyr.

— Baý, arak işdäni açýar-a - diýip, ol agzyny şapbyldadypdyr. Oturanlaryň biri bolsa:

— Heý, inim, ol işdäni açýan dälär-de, içini ýakyp, alyp barýandyr. Hany onsoň iýmäbilseň iýme, aňryň ot alansoň iýýänsiň - diýipdir.

IŞLÄŇDE IL BILEN ...¹⁰⁰

Öňem bir ýaltanyň biri:

— Işläňde köplük bolup işläp, iýeňde ejeň bilen iýäýseň - diýip, göwün ýüwürdir.

KAGYZYŇ BILEN...¹⁰¹

Bir çilimkeşiň biri:

— Halypa, bir mahorkaň bilen kükürdiňi al, kagyzýň bilen dolaly - diýip, ýoldaşyna ýüzlenipdir.

PULUNY BASYMRÄK IBERIŇ¹⁰²

Bir ýazyjynyň biri redaksiýa hekaýa ýollap, aşagyna-da: «Çap edip, puluny çaltrak iberiň, gyş ýetip gelýär, palto edinmeli» diýip ýazypdyr.

KYRK BIR DÜÝE¹⁰³

Bir wagtlar bir baý otuz dokuz düýäni zatdan ýükläp, Hywa argyşa ugran. Kyrkynjy düýä bolsa özi münüp, agyr kerweniň başyny çekipdir. Ol orta ýola baranda, düýelerini sanap görse, bir düýesi ýetmän duruberýär. Ol öz gözlerine ynanman, gaýta-gaýta sanaýar, ýöne şol biriniň kemligimiş. Baý ýiten düýesini gözlemek üçin kerweni yzyna öwürýär.

Ýolda onuň önünden bir eşeklije ýaşuly çykýar. Nebsiniň ýesiri baý salam-helikden önürti bir düýesini ýitirendigini aýdýar. Soňam şony görenini, görmänini, sorayar.

— Düýäň näçedi?

— Kyrkdy-la. Indi otuz dokuz...

Ýaşuly düýeleri sanap görýär-de:

— Düýäňä 41 sany, gaýta biri artygam - diýýär.

— O nädip kyrk bir?

— Sen düýeleriňi sanaňda öz münüp oturan düýäňi sanamagy ýatdan çykarypsyn.

— Wiý... Wah, şeý diýsene - diýip, baýyň ýüregi ýerine gelipdir.

— Wah, oň ýalak zat meň kelläme-de gelmese nätjek. Ol... Neme-le... O nädip kyrk bir düýe bolýar? Sen ýaňy kyrk bir diýdiň. Düýeleriň bary kyrk sany ahyryn.

— Ol şeýle. Kyrk birinji düýe özüň.

— Meniň ýaly uly baýy düýä deňemäge nädip seň diliň bardy?

— Öz münen düýäňi sanamany bilmän, şondan yzyňa gaýdan bolsaň, seňem şu düýelerden hiç tapawudyň ýok - diýip, garry eşeginiň böwrüne depip ötagidipdir.

TÄZE TELPEK¹⁰⁴

Gözi kör bir garyp ýaşula bir jomardyň rehimi gelip, täzeje silkme sowgat beripdir. Ýaşuly ondan gaty hoşal bolupdyr-da, begenjini aýalyňa-da duýdurýar. Aýaly oňa:

— Gaty gowy bolupdyr, kakasy, büýä. Köne telpegi bolsa ütüp, tüýüni geljek ýyl etjek keçämize goşarys, şu gara günde olam esli ýetne - diýýär.

Şeýle diýip aýaly çykyp gidensoň, goja çayyny içmäge başlaýar. «Derlänimde kirläýmesin» diýip, ol täze telpegini aýap, beýle ýanynda goýýar. Çayyny içip gutaransoň, ütmek üçin köne telpegini gözläp başlaýar. Sermenip otyrka ahyry eline bir telpek ilýär. «Köne telpegim bolsaň gerek. Ahyry elime düşäýdiň öýdýän» diýip, ol telpegi ütüp başlaýar. «Köne-de bolsa, tüýleriniň berkdigini-aýt» diýibem içini hümlädýär.

Bu telpegi ütüp bolup, derisini beýläk oklanda, körüň eline ýene bir telpek ilýär. «Täze telpegim bolsaň gerek» diýip, ol telpegi sermeläp, oňat barlap görse, köneje telpegi ekeni.

«Wah, garybyň agzy aşa ýetse, burny ganary şu boldy-ow» diýip, kör goja özüni lampa aşak goýberipdir.

ILIŇ TERSINE¹⁰⁵

Bir adam bir gün akar ýabyň boýuny syryp, akymyň tersine ylgap barýan ekeni. Şeýdip barýarka biri duşup, ondan ylgap barmagynyň, onda-da akymyň tersine barmagynyň sebäbini soraýar. Ylgap gelýän:

— Aý, halypa, meni saklama, meň aýalym suwa akypdyr, şony gözläp barýan - diýip, öz ugruna gidibermekçi bolupdyr.

— How, dost, seň kelläň bir ýerindemi? Aýalyň akan bolsa, suwuň akym ugrundan gözlärler ahyryn. A sen bolsa akymyň tersine barýarsyňla?

— Wah, halypa, kelläm gaty ýerinde-le, ýöne meň aýalymyň ýagdaýy şeýleräkdí. Ol mydama iliň tersine bolansoň, menem suwa akanda-da iliň tersine akandyr diýip, «Aýalyň suwa akdy» diýip, aýdan batlaryna pikir etdim. Ine, häzirem şu suwuň tersine barşym. Sen meni saklama, dost - diýip, akymyň tersine baka ýumlugaýan.

Ol adam bolsa:

— Belki onuňky dogrudyr - diýip, içini hümläp, ýoluny dowam eden.

ÇIG GAÝMAK¹⁰⁶

Bir adam ýanyna alty-ýedi ýaşly oguljygyny hem alyp, sygryny satmak üçin bazara ugran. Onuň sygry örän hor hem süýtsüz ekeni. Şonuň üçinem eýesi ondan dynmak isläpdir. Ol adam bazarda sygryny öwüp, ýerde-gökde goýmandyr:

— Haý, seniň sygyr bolaýşyňy. Uzynly gün sag-da dur, özüň ýadaýmasaň, süýt berer durar. Bu tohum mal. Bi

janaweriň ýuwaşlygyny bir diýsene. Bu bir tapylgysyz maldyr-la.

«Sygryň hor» diýjek bolana bolsa:

— Heý, halypa, sen munuň horlugyna osma. Muň atababasy şeýledi. Büýem şolara çekipdir. Wah, sen munuň süýt berşine seret - diýip, çyna berimsiz çypdyran.

Sygryň hyrydary köpelipdir. Olaryň mekirräginiň biri osmakladyp ýaňkyň oglundan:

— Jijim, sygryňyz şoň ýaly gowumy? - diýip soran.

— Gowy näme işlesin - diýip, oylan ýüregindäkini aýdan.

— Uzyn günde bir käse süýt berenok. Onsoň kakam: «Muny eýdip-beýdip satyp, başga sygyr alaly» diýip, şu gün bazara getirişi şu.

Oglunyň gürrüni diňläp duran kakasy birjik-de özüni ýitirmän:

— Häý, bedasyl, şu ejeň ikiňiz şu sygryň irdenki bir jam çig gaýmagyndan aýrylmajak bolup, her zat etjeksiňiz welin, menem-ä şu sygyr sataryn - diýipdir.

IKI BOLAÝJAK EKENI¹⁰⁷

Bir aýal lotereýa bilecini satyn alypdyr. Olam haly utaýypdyr.

Şonda ol aýal:

— Wah, edenim bar bolsun diýsene. Şonda ikisini alan bolsam, şu wagt iki halym bolaýjak ekeni, şonda-ha dula keçe ýazmazdym - diýip jibrinipdir.

NIREDE ÝATARKAM?¹⁰⁸

Bir gysganjyň öýüne bir kişi myhman bolýar. Öý eýesi aç myhmana çaydan başga zat bermändir. Çaydan halys julk bolan myhman ahyrsoňy:

— Myhman nahar iýip, nirede ýatarka? - diýip osmakladypdyr.

GÜJÜK ÇAGANY NIREDE IÝDIMKÄM?¹⁰⁹

Biri myhman ýerinde serhoş bolup, daş çykyp: «Ö-ö» harpyny gaýtalap ugran. Onuň gaýtaryp duran ýeri ýaňy bolan güjük çagalaryň ýatan ýeri eken. Serhoş esli wagtdan soň gözlerini süzgekledip, aşak seretse, güjük çaga barmyş. Ol: «Bu hyýary, o ýatan kolbasany, pomidory iýenim ýadymda, ýöne şu güjük çagany nirede iýenim hiç ýadyma düşenok» diýip, geň galan.

PYRZYDUM¹¹⁰

Kolhozyň ilkinji gurlan ýyllary obada kolhozçylaryň umumy ýygnagy bolan. Şol ýygnakda Ýazly diýen daýhan ýigidi ýygnagyň prezidiumyna saýlapdyrlar. Muňa Ýazlynyň keýpi göterilipdir. Ol özüni başlyk bolmasa-da, başlygyň bári ýany bolan emeldarlyga saýlandyrlar öýdüpdir. Ýygnakdan soň ol öýüne ruhabelent ýagdaýda gelen.

— Heleýhan, şu gün biz-ä uly bir emeldarlyga saýlandyrlar - diýip, ol aýalyna-da öz begenjini duýdurypdyr.

— O nähili emeldarlyk, kakasy?

— Pyrzydum diýýärler oňa, heleýhan.

— Beý diýdigiň näme boldy, ýa olam başlyk dagymy?

— Men-ä heleý, şol başlykdanam ulumyka diýýän, sebäbi diýseň, hemme kişiň gözi mende boldy-da...

— Oň ýaly bolsa, nesip etsin, kakasy.

Ýazly şol günüň ertesi gazy gazýan ýerlerine-de pilsiz baran.

— Ýeri, Ýazly han, bu nä boluş? Hany pil?

— Haý, halypalar, indi ele pil almarys öýdýän - diýip, Ýazly geň galan ýoldaşlaryna söz gatan. — Halypalar, düýn ýygnakda meni pyrzydum saýladylar, pyrzydum.

Nämäniň nämedigine göz ýetiren daýhanlar hezil edinip gülşüpdirler.

SEN ŞEÝLE OKAMANY BAŞAR¹¹¹

Bir sowatsyz ýaşuly gözüne äýnek dakynyp, gazet okan bolup oturan ekeni.

Şol wagt bir ýetginjek gelip:

— Pylany aga, gazet okaýarmyň? - diýip soran.

— Hawa, gazet okaýan, ýaman gyzykly eken-aýt.

— Wiý, näme onda gazetini ters tutupsyňyz?

— Düzüw tutup okamany hemme başaryar, ýöne ters tutup okamany başarmakda iş bar, han - diýip, ol oňasyz ýagdaýdan aňsat baş çykaran.

ÝEDI AÝYŇ AZABY¹¹²

Bir ýaşuly çaç alyp duran eken. Bir gedaý gelip:

— Munyň (gyzylyň-hasylyň) kelemäniňkimi (hüşür zekatmy)? - diýen.

Ýaşuly:

— Bul-a kakyp (tokmaklap) alanyňkyny tölemäniňki - diýip, jogap berýär.

Gedaý durýa - durýa-da:

— Ýaşuly, biz-ä bir gezip ýören gedaý - diýýär.

Ýaşuly bolsa:

— Biziňem şuna azap edenimize ýedi aý - diýip sugşurypdyr.

ÜÇ PELTEK¹¹³

Biriniň üç sany gyzy bar eken. Üçüsem peltek, akyllaram kelteräk ekeni. Özlerem şeýlediklerini gelen-gidene-de bildiräýän ekenler. Eneleri:

— Iliň ýanynda bir geplemň - diýip tabşyrypdyr. Gyzlar, göräýmäge, görmegeý ekenler.

Bir gün gyzlaryň ulusy öýden çykyp barýan syçany görüp:

— Waý, gyz, o sysany - diýip seslenen.

Ortanjysy:

— Enem bize geplemň otuzyň diýmändimi? - diýipdir.

Iň kiçisi bolsa:

— Biz-ä sysanam diýjek gäl, pysanam, geplemň otuzybezjek - diýenmiş.

ARPA BIŞENDE¹¹⁴

Açlyk günleri eken. Obada bir wagyzçy:

— Krepostnoýçylyk düzgüni haçan ýatdy? - diýip, diňleýjilere ýüzlenipdir. Onda Şirhan başlyk:

— Bizde-hä arpa bişende ýatdy - diýipdir.

DÖW ÇALANDYR¹¹⁵

Biriniň ogly süýrgünortanlar ýarym litr aragy urup, öýlerine gelýär. Ejesi:

— Waý, balam, näm boldy-leý?

Ogly wazzyk-wuzzuk edip:

— Aý, eje, pylanylaň ýanyndaky tuduň aşagyndan geçdim, al kakaýan bolmasa.

Ejesi heýkelmi, Gurhanmy, pyçakmy, nanmy-onuň başujyna üşürýär. Ogly bolsa şol inňildäp ýatyrmyş. Şol wagt oglanyň kakasy gelýär.

Görse, aragyň ysy aňkap dur. Ol:

— Aýryl, heleý, o zatlaňnam aýyr, muny hiç jynam urmandyr. Muny Akmämmet diýen döw çalypdyr.

NIRÄ GITDIKÄ?¹¹⁶

Ejesi oglundan:

— Dogtorçylykda näme geçýäňiz? - diýip soran.

Ogly:

— Adam süňküni.

— Kakaň pahyryňam süňküni görýäňmi?

— Şol-a ýog-aýt.

— Ilden çykyp nirä gitdikä ol maňlaýygara?

GÜNI GELDI¹¹⁷

Bir garyp aýal ärine çäkmen dokamakçy bolup, ýüpüni äriň boýuna deňeýär. Ärem muňa seredip, monça bolup, ýyrşaranmyş.

Onda aýaly:

— Seret-le, ýyrşaran bolşuny, guluň syrty bitdi-dä - diýen.

ÝEKE GULAKLY BARMY?¹¹⁸

Biri erbet gargynyp oturanmyş. Onda başga biri gelip:

— O-how, halypa, edip oturan gürrüňiňi iki gulakly eşider ýaly däl-le-diýen.

Ol:

— A men nireden tapaýyn ýeke gulaklyny?-diýip, jogap beren.

BALAGYŇ ZAÝALANAR ÖÝDÝÄŇMI?¹¹⁹

Bir çopan sürüsini sürüp gelýärkä, sygyrlar köprü gelip, hümerlenişip duruberipdirler. Onda çopan:

— Ýeri, ýöräberin-dä, siziň nä prawaňzy aljak gumanlary barmy? - diýen.

Şol wagt Daşkent gapdalyndan gelýän otly geçip giden. Sygyrlar otla keýerilişip garanlar. Çopan:

— Ýeri, otlaberin-dä, Daşkentden geljegin ýokdur ahyry - diýipdir.

Ana, onsoň bir sygyr sürüden yza galýar-da, sakga durup, siýmäge durýar. Çopan gaharlanyp:

— Ýeri, ýöräp barýarkaň şol işi edäýeňde balagyn zaýalanaýar öýdýäňmi diýsene - diýipdir.

KIÇI PETDE¹²⁰

Bir gün biri pagta meýdanynyň gyrasyndaky ýandagy çapyp ýören eken. Onuň ýanyna brigadir gelip:

— Näme bisorag ýandak çapyp ýörsün? Kim rusgat etdi? Bu kolhozçylaryň ýandagy ahyry - diýip, alarladyp ugran.

Onda ýandak çapýan:

— Agşam başlyk ýanyna çagyryp: «Meniň üçin şu ýerden çapgyn» diýip tabşyrdy - diýen.

Onda brigadir:

— A onda näme petdeleňni kiçi edýärsiň, häk, adam saňa-da ýumuş ynanaýýa-da - diýip hüňürdän.

MYDAMALYK KÖWÜŞ¹²¹

Bir gün Gurbandurdy aga gyzyna köwüş alyp gelipdir.

Gyzy bolsa oňa:

— Papa, papa, papočka, bu tapočkaň näçe wagt bor öýdýäň, ýaman ýuka-la - diýen.

Gurbandurdy aga oňa:

— Ýeri-le, aýagyň ýere degjek gümany ýok-la, ömürem bor - diýip, jogap beren.

KÖWÜŞSIZ GELEN¹²²

Ata Köpek dagy Gurbandurdy agalara myhmançylyga baran. Nahardan oňň ýazylmaga gitjek bolanlarynda, Gurbandurdy aga myhmanlaryň köwüşlerini alyp berýär. Ata Köpek her gezek:

— Ol meňki däl - diýip duran.

Onda Gurbandurdy aga:

— Haý, köpek ogly, saňa köwüşsiz gelen pyýada diýerler - diýipdir.

Ata Köpek rejäň gowy dældigini bilip, çem gelen köwşi geýip ötägidipdir.

ÖLENIM ARZAN DÜŞJEK¹²³

Bir tebib nähoşa ýüzlenip:

— Sen her gezek meniň huzuryma geleňde on tylla aklyk berersiň. Özüňem iki aýlap her gün meň huzuryma gelip dursaň, sagalyp gidersiň, bolmasa ölersiň - diýen.

Onda nähoş:

— Tebip aga, sagalanymdan ölenim arzan düşjek ýaly-la - diýip ötägidipdir.

ESASY PERDE¹²⁴

Aýaly adamsyna:

— Aýu, ýanyoldaşymyz, iller-ä dutar çalanlarynda ellerini bir ýerde goýanoklar. Sen bolsaň, eliňi bir perdede goýup, şony tutup otýrsyň - diýen.

Onda adamsy:

— A-how, iller şu perdäni gözläp, tapyp bilenoklar - diýip, jogap beripdir.

ÖZÜMİZ İYERDİK¹²⁵

— Gyzym, goýnumyz diýen etmänsoň, ony möjek iýäýipdir.

— Ol diýen eden bolsa, özümüz iýerdik, hä, eje?

ÖZÜMEM ŞEÝDERDİM¹²⁶

Bir ýola Baýram dodak bir ýerde küşt oýnap oturanmyş. Şol wagt ýagyş ýagyp, derrewem goýupdyr. Yzyndanam bulut syrylyp, Gün çykypdyr. Şonda Baýram aga Hudaýa ýüzlenip:

-Özümem ýeriňe goýaýsaň, edäýjegimdi - diýip, oturanlary gülüşdiripdir.

KIM AGLATMASA¹²⁷

Bir gün bir erkek adam eli oylanly bir aýaldan:

— Nirä barýarsyň? - diýip sorapdyr.

Onda hálki aýal:

— Şu elimdäki oglany kim günü bilen aglatman saklaýan bolsa, şonuň ýanyna barýaryn - diýip, jogap beripdir.

AGZYŇ ÝYGNANMAÝAR¹²⁸

Oba ýaşulylarynyň biri Gurbanmämmet şahyra:

— Şahyr, bu näme seniň hiç agzyň ýygnanmaýar? - diýip ýüzlenipdir.

Onda şahyr:

— Hä, näme, meniň agzym seniň üçin içi bugdaýdan doly haltadyr öýdýänmi, turup agzyny bogaýar ýaly - diýip, jogap beripdir.

YZYNDAN ÇEKIPDIMEM¹²⁹

Bir awtoinspektor sürüjiden:

— Ýaşuly, içäýipsiň öýdýän? - diýip sorapdyr.

Onda sürüji:

-Be-ýe, üstüni bassyn diýip, yzyndan çekipdimem-ä - diýenmiş.

SINGARMONIZM¹³⁰

Amannazar sazanda okuwy gutaryp gelenden soň (ol Türkmenabat mugallymçylyk institutynyň taryh fakultetini gutarypdyr), birbada oňa ene dilinden sapak bermegi tabşyrypdyrlar.

Günleriň birinde ol singarmonizm düzgünini okuwçylara öwretmeli bolupdyr. Ol:

— Sözleriň ýogyn ýa inçe çekimlilere boýun egmegine, ýagny boýdan-başa sazlaşygyna singarmonizm diýilýär - diýip,

mysallar arkaly sapagy düşündirdim edensoň, bir okuwçy elini galdyryp:

— Ýoldaş mugallym, «Stalin» sözi o kada boýun egenog-a? diýip, sorag beripdir.

Onda Amannazar:

— Kada boýun egmese, Stalini, gör, nähili berk tankytladylar? Siz bilýärsiňiz ahyry ony? - diýip, jogap gaýtaranmyş.

ŞKAFDAN ALYP OTYRYN¹³¹

Amannazaryň gürrüňlerini diňläp oturan bir ýigit haýran galyp:

— Amannazar, bu gürrüňleri nireden alyañ? - diýipdir.

Amannazar birbada näme diýjegini bilmänsoň, töwereğine seredişdiripdir welin, görse, bir ullakan ş kaf duran. Ol bada-bat şol ş kafy görkezip:

— Men-ä, inim, gürrüňimi şundan alyp otyryn - diýip, jogap beripdir.

ÖÝÜŇI SUW ALDYRMAJAK BOLSAŇ¹³²

Biri bir ýere myhman bolupdyr welin, öý eýesi çay getiripdir. Onuň bolsa içi eljuk diýýär eken. Şonuň üçinem ol getirilen çayy tamyň burçundaky syçan hinine guýup oturypdyr. Öý eýesi myhman içýändir öýdüp, ýene çay getiripdir. Sabyr-takady tükenen myhman ahyrsoňy:

— Öýüňi suwa aldyrmajak bolsaň, indi çay çekmäni bes et-haw, - diýipdir.

HYTAÝA GELDIK¹³³

Amannazar dagy otluda gelişlerine Jojukly menziline ýetipdirler.

Görseler: «Džu-džu-klu» diýip ýazylan eken. Amannazar:

— Oglanlar, nirä geldi-gaý? - diýip sorapdyr. Ýoldaşlarynyň biri ýaňky ýazgyny zordan okap beripdir welin, Amannazar:

— Be-ýe, biz Hytaýyň bir ýerlerine geläýen bolara çemelimiz-ow - diýipdir.

GÄMIKLÄP ÖTÄGITMESINLER¹³⁴

Amannazarlaryň obasynyň -Muhadow adyndaky kolhozyň adamlary gök ekine gaty köp üns berýärler. Ana, onsoň günleriň birinde dostlarynyň biri Amannazar bilen mellegara çilden ýöräp barýarka, büdäp,peliň içine ýykylaýypdyr. Şol wagt Amannazar oňa garap:

— A-how, häzir bol-ow, birden gämikläp ekip ötägitmesinler - diýipdir.

HEÝ, ÜSTI BOŞY ÝOKMUKA?¹³⁵

Öň zamanda biri bir öýe gelip:

— Heý, myhman alyp bilmezmiňiz? - diýende, öý eýesi:

— Wah, ozalam myhmanlar üsti-üstine bolup ýatyrklar - diýen.

Onda ýaňky:

— Heý, birde-ýarymda üsti boşy ýokmaý? - diýip özelenipdir.

BIR PYÇAK GETIRIP GOÝ¹³⁶

Amannazar bir ýere myhman bolupdyr welin, gaty hor çekýän adam bilen bir jaýda ýatmaly bolupdyr. Gije ýatylansoň ol hor çekip başlaýar. Ep-esli wagtdan soň öý eýesi Amannazardan habar tutmaga gelipdir.

— Sag-aman ýatyrmyň? - diýip, öý eýesi oňa ýüzlenipdir. Onda Amannazar:

— Wah, ýatmasyn-a ýatyryn welin, şu ýoldaşym haram öläýjek öýdýän, pyçak dagy getirip goýaýmasaň - diýipdir.

ATY TERS GOŞUPSYŇ¹³⁷

Gowaça çöpün arabaly çekilýän döwri eken. Ana, onsoň biri gowaçadan mas ýükläp, arabasyny sürüp barýarmyş. Şol barşyna bir ýapy ýokara gabat gelende, araba agdarylyp, at janawer hem hol asmanda asyl-asyl bolup duranmyş. Onsoň arabakeş aljyrap, bir ýoldan geçip barýany kömege çagyrypdyr. Ol gelip, esewan etse, heý, bolar dagy eder ýaly dälmiş. Onsoň dagy näme diýjegini bilmän:

— Aty araba goşaňda ters goşupsyň ahyry - diýip gidiberenmiş.

ADYMYZY DAKMALY EDÄÝME¹³⁸

Bir gezek Amannazar biriniň maşynyna münüpdür. Sürüji diýseň gaty sürýär ekeni. Amannazar oňa garap:

— Haý, ýigit, bu sürüşine bir kiçiräk köçä adymyzy dakmaly edäýmeseňem biridir-ow - diýipdir.

GAR AWUSY BAR¹³⁹

Bir gezek tüp yssyda bir ýere barýarkalar, ýoldaşlarynyň biri:

— Bä-ä, şu gün gaty yssy-maý? - diýipdir welin, Amannazar:

— Hawa-laý, diýseň-diýmeseň, tüýs gar awusy bar-aý - diýip, onuň gepini ýaňsýlapdyr.

SENIŇ-Ä ÝAPYŞALGAŇ BAR¹⁴⁰

Bir gezek bir oturyşmada bir sürüjä arak hödürläpdirler welin, ol:

— Ýok, men içip biljek däl, men rul tutmaly - diýipdir.

Onda Amannazar degşip:

— Inim, seň-ä ýapyşalgaň bar ekeni, biz nätsekkäk? - diýenmiş.

ÝAGTYDA ÝATYP BILEMOK¹⁴¹

Dälihanada bir däli dogtora:

— Gije meni ýatyrnok - diýip, başga bir dälini ýamanlapdyr.

Dogtor ondan:

— Näme üçin ýatyrnok? - diýip sorapdyr.

— Ol gije bir elini rozetkâ diräp, beýlekisini hem kelemenledip:»Men torşer»diýýär-ä ol.

— Diýende näme? Üns em bermezler.

— Aýtdym ahyry, men gije, çyra bolsa, ýatyp bilemok diýip...

GURULTAÝ TOKLUTAÝDAN ULUMY ÝA KIÇI?¹⁴²

Bir gezek bir awçyny gurultaýa delegat saýlanmyşlar. Ol mydama çöl içinde gezip ýörensoň, kellesinde awdan başga pikir ýokmuş. Ana, onsoň oňa:

— Mergen aga, sen gurultaýa gitmeli - diýipdirler. Ol:

— Be-eý, allajanlarym, gurultaýyň toklutaýdan ululygy-kiçiligi nähilikä? - diýip, habar getirene ýüzlenenmiş.

AGYRMAÝAN GAPDALYŇA GEZIBER¹⁴³

Öňem biri bir tebibň ýanyna baryp, biliniň agyrýanlygyndan zeýrenipdir. Tebip oňa garap:

— Nähili bolup agyrýar? - diýip sorapdyr.

Ol:

— Wah, il ýaly dikelip ýöresem, ýöne şatyrdadyp alyp barýar - diýipdir.

— Eýse, nähili edeňde agyrmaýa?

— Bükdekläp, çep gapdalyma gyşaryp ýöresem, bir mydar berýär.

Onda tebip:

— Ana, şol agyrmaýan gapdalyňa gyşaryp gezibergin - diýip, oňa «degerli em» salgy beripdir.

EŞEK UÇÝANAM BOLSA...¹⁴⁴

Öňem bir diýseň dilenjeň naskeş bar eken. Ol her gün şu ýoldan gatnaýan bir ýaşuludan nas diläp alar eken. Her gezegem onuň eşegini öwürp, gep arasynda nas diläp, gereğini ediner ýörer ekeni.

Günleriň birinde dilenjeň ýene şol ýaşulynyň öňünden çykypdyr:

— Essalawmaleýkum, pylany aga. Pahaý, diýseň - diýmeseň seň şunyň ýöne-möne janawer däl how. Bu bir duran bedew at-laý. Gulaklaryny keýerden bolşuna dagy bir seret ahyry. Haý, haý, zaluwat, Göroglynyň Gyraty bolgunyň-a. Hany, ýaşuly, nas kädini alla.

Ýañky ýaşulynyň muňa gahary gelip:

— A-how, inim, şu eşek uçýanam bolsa, indi menden saňa nas ýok - diýip, eşejiğini dikgirdedip, öz ugruna gidiberipdir.

BES EDEN-Ä DÄLDİRIN¹⁴⁵

Bir gezek bir serhoş ýoldaşynyň aýdanyna gulak asman, ýol ugrunda buşugmaga durupdyr. Şol mahal bir milisioner gelip:

— Bu edip duran işiň näme? Utanmaýaňmy? Bihaýa, hany, bes et - diýip, oňa berk käýýäp, indikile şeýle ýagdaýy gaýtalamazlygy tabşyryp, geçip gidipdir. Ol serhoş birhaýukdan soň ýoldaşynyň ýanyna gelip:

— Her zat etse-de, milisiýäniň-ä işini gördüm-ow - diýip, yraň atyp durşuna nakys gülküsini edipdir.

— Hä, nädip işini gördüň? - diýip, ýoldaşam sorapdyr.

— Ýygnansamam, bes eden-ä dälidirin - diýip, ol öz wejeralygyny boýun alypdyr.

ARAMYZDA GÖZLI BAR¹⁴⁶

Bir gezek ýedi-sekiz sany kör bir ýere üşüpdirler. Ondan-mundan gümür-ýamyr edip, olar esli oturansoňlar, ahyry biri:

— Geliň, bizem bir oýun oýnalyň-la - diýenmiş.

— Be, walla, näme oýnasakkak? - diýip, körler pikire batanmyş.

— Gowusy kesek zyňşyp oýnaýalyň - diýip, olaryň biri tekliپ edipdir. Körler:

— Şol bolýar-da, şol bolýar - diýşipdirler.

Onsoň bular tegelenişip, çak bilen biri-birine kesek zyňşyp ugrapdyrlar. Bularyň oýnaýan ýeri bir gumaksy ýer eken-de, ibaly kesegem ýok diýýär. Bolaýanda-da atan kesekleriniň köpüsi sowa geçip, awusyz-ynjysyz öz başlaryna gaý bolup, çyna berimsiz edip, oýnaşyp ýörler diýýär.

Şol mahal bir gözi abat adam hem bularyň deňinden geçip barýar eken. Ol birsellem bularyň oýnuny synlap durýar-da, bir ýerden çaklaňja-çaklaňja keseklerden ep-eslisini alyp, duýdurman baryp, bularyň oýnuna goşulýar. Ol gezek-gezegine körlere kesek zyňyp ugraýar. Gözli adam özüňe belli, onuň her gezekki zyňany körleriň haýsam bolsa birine şapylaşyp dur diýýär. Ilkibada nämäň-nämedigini aňşyryp bilmän, kesek degen kör bir üşerilýärmiş-de, ýene-de oýnuny dowam ediberýämiş. Soňabaka olaryň bary kesek «iýip» çykýar. Onsoň körleriň göwnüne gara gidip ugraýar. Onýança körleriň has ekabyrragyna yzly-yzyna gütüläp, kesek degýär. Ol bu ýerde bir zadyň barlygyny güman edip:

— O-how, duraweriň-haw, şu oýnumyzy goýalyň-la, ýogsam, aramyzda bir gözli bar-a, haw - diýip gygyrypdyr.

— Ýogsa-da şeýledir-le, asyl atylan kesek soňabaka gaty göni gelip degýärem diýdik-le - diýşip, oýny bes edipdirler.

URÝAN ÝERIŇI ÜÝTGET¹⁴⁷

Önem bir uzyn bilen bir keltäniň sözi azaşypdyr. Ilki sene-meneden başlanan dawaň soňy sögüşe ýazypdyr. Munuň

bilenem kanagat etmän, bular birdenem giripdirler gyzyl ýumruğa.

Dyzmaç kelte uzynyň alkymyna dykylyp barypdyr-da, onuň garnyna, kükregine gelşirip ugrapdyr. Uzynam onuň süýr depesinden ýumruk indermäge başlapdyr. Şol barmana kelte:

— Urýan ýeriňi üýtget-haw, ýogsam başym aýlanýar - diýip, zowlatmaga durupdyr.

BIR MAŞYN-A AGDARYLYPDYR¹⁴⁸

Ors hatynyň ýaňy il içine ornaşyp ugran mahallary eken. Köp kişiler okap bilse-bilmese, özüne sowathon diýdirjek bolup, gazet geldigi ellerine alyp, ony okaýan kişi bolar ekenler. Günleriň birinde şo zeýilli sowathonlaryň biri eline gazet alyp, onuň eýlesine-beýlesine seredişdiren kişi bolup oturan eken. Şol mahal onuň ýanyna biri gelip:

— Ýeri, gazetde näme täzelik ýazylypdyr? - diýip sorapdyr.

Ol:

— Aý, başga bir ullakan täzelik ýok, ýöne, ynha, bir maşyn-a başaşak düňderilipdir - diýen.

Beýlekisi:

— O nähili beýle bolýar, hany göreli? - diýip, esewan etse, ýaňky sowathon gazetini tersine tutup oturan eken.

BAHASY NÄÇE?¹⁴⁹

Biri towuk ogurlamakçy bolup, bir towugyň aýagyndan tutan badyna, towuk eýesi duýdurman gelýär-de, onuň egnine kakyp:

— Ýeri-how, bu ýerlerde näme-näme işläp ýörsüň? - diýýär.

Ogry şobada tutan towugyny oňa görkezip:

— Şu towugyň bahasy näçe? - diýipdir.

BOKSÇYLAR¹⁵⁰

Boksçylar ýaryşa gidenlerinde öz ýanlary bilen bir ynamdar ýoldaşnam alyp gidýärlermiş. Bir gezek biziň bir boksçymyz şonuň ýaly ýoldaş edinip, özüniň et kombinatynda işläp ýören dostuny äkidenmiş. Ol ýumrugy bilen öküzi urup, ýykyp ýören bir daýaw pyýadamyş.

Ine, onsoň ýaryş başlanypdyr. Biziň boksçymyzyňam orta çykmany gezegi gelipdir, emma ol birdenkä gürüm-jürüm bolupdyr. Içi towlapmy-nämemi, hiç tapylmandyr. Onsoň munuň tälimçisi boksçynyň ýoldaşyna ýüz tutupdyr:

— Sen, gaýrat et-de, orta çyk, çydajak bol, näme-de bolsa, nol alandan-a gowy bolar - diýip, ony yryp, orta çykarypdyr.

Ýaryş başlanypdyr. Garşydaşy muny gaýgyrman urupdyr. Bu hem dişini gysyp, çydamany başarypdyr. Ol şeýdip iki raundy geçiripdir.

Üçünji raundyň öň ýanyndaky arakesme mahaly ol tälimçiden:

— Menem ursam bolýarmy, ýa ýöne çydap durmalymy? - diýip sorapdyr.

— Wah, näsini aýdýaň, başarsaň ur - diýip, tälimçi oňa ýagdaýy düşündiripdir.

Üçünji raund başlanypdyr. Garşydaşy ýene hüjüme geçipdir. Ol asyl muny äsgermelidirem öýtmän, goranmagy dagy ýadyndan çykarypdyr. Şol wagt çemine salyp, ýaňky bir ýelmäpdir welin, garşydaşy çiş arkan gaýdypdyr. Emin ylgap baryp:

— Bir, iki, üç... - diýip, sanamaga başlapdyr. Uran ýigit bolsa:

— Aý, indi azara galyp oturmaň, ýerinden galasy ýok, arkaýyn hamyny alybermeli bolandyr - diýip, uranyny soýulmaga getirilen mal dälendir öýtmändir, zaluwat.

ÝASYNAM ÇYKYP BEREÝIN¹⁵¹

Önem biri bir ýere myhman bolupdyr. Özem gaty aýgan ekeni. Öý eýelerem muňa ullakan hezzet-hormat etmän, öňüne gaty-guty çörek atypdyrlar.

Myhman biraz tamşanypdyrda, töwir galdyran mahaly ýöne elini eňegine ýetirip oňaýypdyr. Munuň bu bolşuny öý eýesiniň bir ýaşajyk ogly synlap duran eken. Ol myhmanyň ibaly töwir etmändigini görüp:

— Wiý, myhman-a töwirem galdyryp bilenok eken - diýipdir.

Muny eşiden myhman:

— Çekdirme bilen palaw getir, ol-a töwir eken, ýasynam çykyp bereýin - diýipdir.

«AMANMYSYŇ» DIÝJEGI ÝOKDUR¹⁵²

Biri bazara geçi almaga barypdyr. Görse, ynha, bir jellap daýaw geçini bazara salan eken. Alyjy geçini synlap durşuna satyja ýüzlenip:

— A-how, bu satyp duran geçiň ýaşy näçeräkdir?— diýip sorapdyr.

Onda satyjy:

— Aý, şu bazara gelen mallaň içinde-hä şuna: «Amanmysyň?» diýjegi ýokdur, arkaýyn bahaladyber, ugurlaşybereris-how - diýip, ýüzugruna jogap gaýtarypdyr.

BAGRYNY ÝERE BERIP ÝATAN¹⁵³

— A-how, myhman ýeriň bakdymy? - diýip, biri myhmançylyga gidip gelen dostuna ýüzlenipdir.

— Aý, bak nirede, zat nirede, çemçä münüp, aýagyny sallap oturan bir zat berdi welin, aňryma näme düşenin-ä bilemok, ýöne başyma gaý etdi - diýipdir.

— Wah, o diýýäniň unaşdyr, ýöne olaň bagryny ýere berip ýatan bir zady bar. Şony beräýen bolsalar, günüň ýamanyny şonda görerdiň. Nädersiň, okaradan alyp bilmän, gara güne galaýsaň - diýip, ýoldaşy belkäni häsiýetlendiripdir.

DURDY AGA WE GEDAÝ¹⁵⁴

Bir gezek Durdy aga şäherde ýaşaýan dostunyňka myhmançylyga baran eken. Dosty jaýyň üçünji gatynda ýaşaýan eken. Ine, onsoň, Durdy aga üçünji gatyň eýwanynda duran mahaly, bir gedaý aşakdan elini salgap, ony ýanyna çagyrypdyr. Durdy aga aşak düşüp:

— Ýeri, saňa näme gerek? - diýipdir.

— Eçileniňden baş-on manat emläýseň diýýän - diýip, gedaý oňa dileg salypdyr.

Durdy aga hem:

— Ýör - diýip, ony yzyna düşürüp, hálki duran ýerine, üçünji gatyň eýwanyna alyp çykypdyr. Soňam gedaýa ýüzlenip:

— Halypa, mende-hä saňa berer ýaly arta-süýşe zat yok - diýipdir.

Gedaý:

— Beýle bolsa, aşakdakam aýdaýsaň bolmaýamy? - diýip, nägilelik bildiripdir.

Durdy aga:

— Senem dilegiňi aşakdan duran ýeriňden salaýsaň bolmadymy? - diýip, jogap gaýtarypdyr.

NÄME, GEPIMDE DURMADYMMY?¹⁵⁵

Durdy aga ozalam az-owlak bergisi bolan bir barjamly adamdan ýene karzyna zat sorapdyr. Ol:

— Aý, ýok, Durdy aga, berip biljek däl. Geçen ýylkynam: «Berjek däl» diýip, bermediň - diýipdir.

Durdy aga:

— Dogry-da, nä gepimde durmadymmy? «Berjek däl» diýdim, bermedim-dä - diýip, gülüpdür.

OL BURNUMY ÇAPAÝMASA¹⁵⁶

Durdy aga:

— Men öläýsem, üstüm galňayança, özüň gum ataweri - diýip, obadaşlarynyň birine sargyt edenmiş. Ol:

— Weý, Durdy agañ aýdýanyny, ölseň, üstüňe gummy ilki bilen jan ýaly ogluň Hojaguly jan atar-da - diýipdir.

Onda Durdy aga:

— Ýok, ýok, oňa ynanmaweri, zaluwat. Ol bir ämärtdir, burnumy çaparmy, nädermi - diýip, gara çyny bilen sargyt edenmiş.

ARABADA NÄME IŞIŇ BAR?¹⁵⁷

Bir gezek irden turup, ogly Hojaguly:

— Kaka, öten agşam düýşümde araba münäýipdirin welin, o näme boldugy? - diýip, Durdy agadan sorapdyr.

Durdy aga:

— Ýeri, eşek ýa ýaby tapmadyňmy ahyry? Arabada nä körüň bar diýsene. Ol tabyt ahyry. Ýeri, özüň bilmesen, maňa duýduraýsaň bolmadymy? O wagt men nirededim? - diýip janygypdyr.

BIZEM GÖLEGÇIDIRIS?¹⁵⁸

Bir ogry biriniň atyny ogurlap, ýaňy atlanan mahaly, at eýeleri muny duýupdyrlar. Olar birtopar dogan ekenler. Doganlar at ýatagynyň daşyny gallap duruberipdirler. Aljyran ogry:

— A-how agalar, men-ä ýolagçydyryn - diýipdir.

Onda doganlar:

— Aty ýerinde daňaýmasaň, bizem saňa gölegçidiris - diýip, jogap beripdirler.

SAZYŇ GÜÝJI¹⁵⁹

Bir ogry at ýatagyna baryp, usullyk bilen çözüp, aty alyp ugrapdyr. Şol mahal penjireden birtopar jahylyň üýşüp, saz çalyp oturanyny görüp, ogry biraz salym durupdyr. Ol sazy juda gowy görer eken. Ana, onsoň ol saz diňläp durşuna sazandanyň ýalňyşyny duýup:

— Dur, beýtme, dokuzynjydan al, o taýyny sekizinji perdeden al - diýip gygyrypdyr.

Oturanlar aňk-taňk bolup:

— Sen kim borsuň? - diýip, ondan sorapdyrlar.

Ol:

— Wah, men-ä şu atyňyzy alyp barýardym welin, hol ýigit bar zady bulaşdyrды-da - diýip, sazda ýalňyşan ýigidi görkezipdir.

BOGALDAGY NÄTJEK?¹⁶⁰

Seýitguly aga öz agtygy bilen deňze nawly awa gidýär. Ýokardan uçup barýan guşy görüp, Esen:

— Baba, ýat, baba, ýat - diýip gygyrýar. Onda Seýitguly aga oňa;

— Han ogul, men-ä ýatdym, emma bu bogaldagy nätjek? - diýip, agtygyna ýüzlenýär.

JOGAP¹⁶¹

Seýitguly aga bir gün çarwanyň şorta ýaşulularynyň üýşüp oturan ýerine barýar. Ýaşulular: «Elimize bir samsyk adam düşendir» oý edip:

— Tilkimisiň, gurtmysyň ýa awmysyň? - diýýärler.

Onda Seýitguly aga haýdan-haý:

— Lodkamysyň, taýmylmysyň, nawmysyň? - diýip, jogap berýär. Ýaşulular utanyp, dagaşmak bilen boluberipdirler.

NÄDIP SENIŇ ÝALY ÝÖRÄÝIN?¹⁶²

Seýitguly aga hemişe agsak ýoldaşynyň yzyndan ýöreýär eken. Bir gezek ýoldaşy oňa:

— Sen näme üçin mydama meniň yzymdan ýöreýärsiň? - diýýär.

Onda Seýitguly aga:

— Ýöreşiňe öýkünýändir öýdübä tama-da etme. Seniň basan ýeriňe basyp biljekmi men? - diýip, jogap berýär.

URŞA TAÝÝARLANÝARLAR¹⁶³

Obaly biri bir gün ilkinji gezek şähere gidip gelyär. Oba adamlary ondan:

— Şäherde näme habar bar? - diýip sorayarlar.

Şäheriň gohuny-galmagalyny geň gören ýaňky adam:

— Men-ä bilmeýärim welin, şäherliler bir ýerik çozjak bolmaga çemeli, çünki şäher adamlary atlaryny nallatmak, pyçak bejermek, gazanlary agartmak bilen başlaryna gaý bolup ýörler - diýipdir.

ÝEKELIK IRIZDI¹⁶⁴

Bir adam myhmançylykda otyrka iki aýallylygyň höziri barada agzynda aş gatyklapdyr. Onuň gürrüniňi eşidip, bir adam oňa ýüreginden ynanyndyr. Soňam öňki aýalynyň üstüne ýene bir aýal alypdyr. Ol täze öýlenen gününüň agşamy täze aýalynyň ýanyna barmakçy bolupdyr. Barsa, gapy ildirilgi eken. Ol näçe ýalbarsa-da, ýaş aýaly gapyny açman:

— Baýry heleýiň ýanyna gidäý - diýip, jogap beripdir. Ahyrsoňy ol baýry aýalynyň ýanyna gitmeli bolupdyr. Äriniň soňky alan aýalynyň ýanyna öň baranyna gahar eden baýry aýaly-da ony öýe goýbermändir. Ýaňky adam gijäniň içinde näderini bilmän, ahyrsoňy ýakyndaky metjide ýatmaga gidipdir. Onuň baryp gyşarany hem şol ekeni welin, birden biriniň üsgürýän sesi eşidilipdir. Ol:

— Bu ýerde kim bar? - diýip sorapdyr. Nätanyş öz adyny aýdypdyr. Seredip otursa, ol şol iki aýallylygy öwýän adam ekeni.

— Sen näme üçin metjitde ýatyrýsň? - diýip, täze öýlenen geň galyp, ondan sorapdyr. Ol:

— Aýalym iki bolansoň, olar biri-birinden gabanyň, hijisi öýe goýberenok - diýip, jogap beripdir.

- Onda näme üçin iki aýallylygy beýle öwdüň?
- Bu ýerde ýeke özümiň kararym ýetmese, dagy nädeýin?
- diýip, iki aýallylygy öwen jogap beripdir.

MANYLY GEP¹⁶⁵

Baba lakgy gepe-söze ökde, örän dilewar adam eken. Günlerde bir gün biri ony sözünde ýeňjek bolup, ondan:

— Baba aga, müň geplän ölermişin diýýärler. Şol dogrumyka? - diýip sorapdyr.

Baba lakgy:

— Dogrudyr - diýipdir.

— Onda size näme hiç zat bolmaýar: her oturanyňyzda müň dagy gepleýärsiňiz?

— Maňa hiç zat bolmaz, sebäbi men näçe geplesem-de, manyly gepleýärin. Many sözlerden yüz müň gepleseňem ölmersiň - diýip, Baba lakgy jogap beripdir.

BAŞYMY NÄDIP GOÝAÝYN¹⁶⁶

Bahar eje ogluna ýüzlenip:

— Oglum, nirä gitjek? - diýipdir.

Ogly hem:

— Oýnamaga gitjek - diýipdir.

Onda Bahar eje:

— Oýun-soýun diýip, başyňy alyp ötägitmegin - diýipdir.

Şonda ogly oňa:

— Eje, men başymy goýup, nädip gideýin ahyry? - diýip ýüzlenipdir.

MEN-Ä BILEMOK¹⁶⁷

Mugallym:

— Haýsy sözleri biziň klasymyzyň okuwçylary köp ulanýarlar?

Okuwçy:

— Men-ä bilemok.

Mugallym:

— Gaty dogry.

ÖZ ÇAGAMY URÝAN¹⁶⁸

Segsen ýaşly ýaşulynyň altmyş ýaşlarynda bir ogly bar eken. Ogly käte eýläk-beýläk gidende, kakasyna aýtman-diýmän gidiberer eken. Onsoň ol ogluna garap:

— Sen nirä gidýäniňi, näme edýäniňi maňa aýt ahyry. Onsoňam nirä gitseňem wagtyragynda öýüňe dolanarlar - diýip, käýiner eken. Onda ogly:

— Ýa, kaka, men indi ýaş-ýuş däl ahyry - diýip, jogap berermiş.

Onda kakasy:

— Sen ýöne diýlenini edäý - diýer eken.

Günleriň birinde ýaňkyň ogly aýtman-diýmän bir ýerlere gidipdir. Ol wagty bilen yzyna dolanmandyr. Kakasy hem gaýgy edip, gaharlanyp oturan. Şo barmana-da ol giden ýerinden dolanyp gelipdir. Kakasy gaharyna baryp, ony ýençmäge başlan. Şol wagt bir geçip barýan adam bularyň ýanyna gelip:

— O-how, ýaşuly, utanmaýarmyň özüň ýaly aksakaly urup durmaga? - diýen. Onda ol:

— Wah, janym, nätjekdä diýen etmese? Aksakalam bolsa, bu meň çagam ahyryn - diýip, jogap beripdir.

HAJATHANANY HARAPLARDY¹⁶⁹

Bir nas atan nas kädisini hajathana gaçyraýypdyr. Onsoň ol:

— Şol nas kädiden nas atmak bolarmyka, bolmazmyka? - diýip, bir akyllý adamyň ýanyna maslahata baranmyş.

Onda ol adam:

— Hajathana gaçanda nas kädiň agzy dykylýmydy ýa-da ýok? - diýip soran.

— Wah, dykylýlygyna-ha dykylýdy.

Onda akylýdar:

— Aý, şeýle bolawersin, ýogsam-a hajathanany harama çykarardy - diýipdir.

MEŇZEŞLIK¹⁷⁰

Baba lakgy iki sany ýoldaşy bilen bir öýe myhman bolupdyr. Şonda agşamara olar myhman ýerlerinden çykyp, epeşli ýöränlerinde öňlerinden bir ýetişen gyz çykýar. Baba lakgynyň ýoldaşlarynyň biri:

— Men-ä şu gyздan bir zat soran bolup görjek - diýýär.

Onda Baba lakgy:

— Iň gowusy lak atma, bular dilewar bolýandyr, petigulýmyzy beräýmesin - diýýär.

— Aý, näme diýse, göräýjek.

— Diý, oň ýaly bolsa.

Ana, onsoň ol oglan gyza garap:

— Pylanylaryň öýi niredekä? - diýip, ýaňky turup gaýdan öýlerini soran bolýar. Gyzam onuň bilgeşleýin soraýandygyny bilip:

— Bir seretsem-ä begzada, bir görsemem ýagşyzada meňzeýäňiz, berýän soragyňyz welin, haramzadaň berjek

soragyna meñzeyär - diýipdir. Ýaňky oglan bu sözlerden soň
lal-jim bolaýypdyr.

WAÝ, MÖJEK GÖRJEK¹⁷¹

Bir aýal aglaýan çagasyny diňdirjek bolup:

— Goý sesiňi, ýogsam möjek geler - diýen.

Onda çagajyk:

— Waý, meniň möjegi göresim gelýär-ýeý - diýip,
öňküsindenem beter aglamaga başlapdyr.

ÜZÜMLI GÜRRÜŇ¹⁷²

Bir adam bir öýe myhman bolupdyr. Onuň myhman bolan
öýüniň bişip oturan üzümi bar eken, emma ondan gelen
myhmana bermändirler. Onda myhman:

— Biziň iller, biziň iller,

Biziň ilde üzüm iýrler - diýýär.

Onda öý eýesi myhman tizräk gitmezmikä diýip:

— Biziň iller, biziň iller,

Biziň ilde üzümi

Bu gün üzüp,

Ertir iýrler - diýen.

ONUSYNY IÝDIŇIZ¹⁷³

Bir adamyň öýüne myhman gelipdir. Myhmanyň öňünde
piçek-gutap goýupdyrlar. Öý eýesi ýaman gysganç eken.
Ajygyp gelen myhman gutaplaryň onusyny iýipdir.

Öý eýesi oňa:

— Ýene iýiň - diýipdir.

Myhman:

— Köp iýdim, ikisini iýdim - diýipdir.

Myhmanyň köp iýenini gysganyp, içinden sanap oturan öý eýesi:

— Onusyny iýdiňiz, iýseňiz, meýli, iýiň ýene - diýipdir.

GELŞIRDI¹⁷⁴

Bir gün garagalpagystanly türkmen Marydaky dostunyň öýüne barypdyr. Dosty hem dost-ýarlaryny ýygnaý, uly hezzet-hormat edipdir. Ahyrda maryly türkmen:

— Hywaly jora, siziň ýurduňyzda «dym-syra» gymmatmy, arzan? - diýipdir.

Garagalpagystanly türkmen özüniň geplände, seýregem bolsa, «dym-syra» diýip aýdýandygyny, emma maryly türkmeniň «wallany» köp gaýtalaýandygyny aňypdyr-da:

— Halypa, gorkman baryber. Biziň ýurdumyzda siziň iki «wallaňyza» bir «dym-syra» berler - diýipdir.

HAÝSY GOWY¹⁷⁵

Açlyk ýylynda bir garyp adamyň öýüne goňşy tireden biri gudaçylyga barypdyr. Bu tiräniň işi-pişesi ogurlyk, samsam geplemek eken. Özleri-de gyryň eteginde üç-dört öýli bolup ýaşayan ekenler. Gyzyň atasy sawça ýene baş-alty günden gelmekligi, şonda belli jogap aýtjagyny duýdurypdyr.

Gyzyň atasy sawçyny ugradyp, ol tiräniň golaý-goltumyndaky öýlere myhman düşüp, ol tiräniň ýigitleriniň gylyk-häsiýetlerini sorapdyr. Oňa bu tiräniň ýigitleriniň kesp-kärlerini edil bolşy ýaly edip aýdypdyrlar. Şonda ol:

— Bu tiräniň ýigitleriniň haýsysy gowy? - diýip sorapdyr.

Oňa:

— Haýsyna nazaryň düşmese, şol gowy - diýip, jogap beripdirler.

OGRYNYŇ GAHARY¹⁷⁶

Bir ogry Porsudan eşek ogurlap, ony: «Ara daş bolsa, hiç kim duýmaz» diýip, Goňrada eltip satýan ekeni. Günleriň bir günü hyrydarlary köpeltmek hem-de eşegi gymmadrak satmak üçin ýaňky ogry eşek bazarynda gygyrmaga başlapdyr:

— A-how, hyrydarlar, eşek alsaňyz, meniňkini alyň. Bu eşek şeýle bir ýorgadyr. Çymbaýa gitseňem, Hojailä gitseňem ýarym sagada goýman eltäýýändir...

Eşegiň Porsudan ogurlanyp getirilendigini duýan biri:

— Yaşuly, eşegiň Porsa näçe sagatda elter? - diýip, kinaýa bilen ýylgyrypdyr.

Ogrynyň ýüzi boz-ýaz bolupdyr. Ol az salym dymandan soň, ýaňky adamyň gulagyna pyşyrdap:

— Aý, inim, Dörtgüle git, Köneürgenje git, Porsu-da nä körüň bar? - diýipdir.

IÇIN-Ä ÝAKANDYRYN¹⁷⁷

Bir adam birini günlükçi tutup, ýerine dökün dökdüripdir. Günlükçi Gün batýança ýüz araba dökün dökmegiň ýerine segsen araba dökün döküpdür. Ertesi ol hakyny sorapdyr, emma dökün dökdüren adam her dürli bahana tapyp, oňa hakyny bermändir. Günlükçi hem: «Hakymy bermeseň, berme, seniň bir içini ýakaýyn» diýip, dökün dökmeleriniň hemmesini çar tarapa pytradyp çykypdyr.

Ýolda onuň öňünden günlükçi ýoldaşy çykypdyr. Bular hal-ahwal soraşypdyrlar. Dökün dökün günlükçiniň ýoldaşy:

— Meniň günlükçi duran adamym barypýatan akmak eken. Ol maňa jöwen otamagy tabşyrdy. Ol ösüp oturan jöwenlerden birini görkezdi-de:

— Ine, şular ýalysyn-a degme, galanlaryny otaber - diýdi. Menem uly atyzyň içinde ýekeje jöwen goýdum-da, galanlaryny otap çykdy. Jöweniň eýesi:

— Bă-ă, sen-ă atyzda jöwen goýman otap çykaýypsyň-a - diýdi. Men hem:

— Ýaşuly, seniň öz aýdyşyň ýaly edip otadym ahry - diýdim. Soň ol hakymy bermän, kowup goýberdi. Ine, şondan gelişim. Sen nätdiň? - diýen.

Onda ýoldaşy:

— Aý, dost, meniňem hakymy bermediler. Men-ă gaharyma dökən dökünlerimi pytradyp taşlaberdim. Şeýdip, onuň için-ă bir ýakandyryn - diýipdir.

BIR DÜÝE HUDAÝ ÝOLUNA¹⁷⁸

Bir adam düýe sürüp gelyärkä, batgadan geçmekçi bolupdyr. Ol:

— Eý, Hudaýym, düýelerim batga batman geçse, Hudaý ýoluna bir düýe bolsun - diýipdir.

Düýeleriň ýarysy batgadan geçiberende ol:

— Be, Hudaýy hem aldasa bolaýjak eken-ow - diýipdir.

Ol şeýle diýip, yzyna seretse, iki düýesi batga batjak bolup duran eken. Şonda ol adam:

— Baý-bow, Hudaýam bir çaga ýaly eken-ow - diýipdir.

— Bir düýe bereýin diýdim, berjek ahry. Nä men ýalan sözlär öýdýänmi?

KÖPRÜSI-DE BARDYR¹⁷⁹

Bir düýekeş düýesine:

— Çüw, janawer - diýipdir. Ony Meret perreň eşidipdir.

— Ýaşuly, şu barýan ýoluň dogrudyr.

— Men senden ýol soramok, how.

— Hawa, hawa. Ho-o-ol ilerräkde köprüsi-de bardyr.

DILIŇ DUZLY AHYRY¹⁸⁰

Bir adam aýaly kesellände nahar bişiripdir welin, duz atmagy ýadyndan çykarýypdyr. Ol nahar guýup, aýalynyň önünde goýanda, aýaly dadyp görüp:

— Öýde duz ýokmudy? Nahara näme üçin duz atmadyň? - diýen. Onda adamsy:

— Wah, keywanym, nahary iýjek sen bolsaň, bişiren men bolsam, oňa duz atmak nämä gerek? Bolmanda-da seniň diliň duzly ahyry - diýen.

BEKI ÝALTANYŇ ÇAKYLYGA BARŞY¹⁸¹

Muhammet diýen adam öz deň-duşlaryny öýüne çagyrypdyr. Oňa on başe golaý adam hatar gurap ugrapdyr. Kaka diýen biri ýoldaşynyň gulagyna çawuş çakyp: «Muhammediň öýüne ýetiberenimizde men saňa:

— Öz-ä gaty agyrdyr-ow - diýerin. Senem:

— Sen-ä hiç, men näderkäm? Birki günden bári bilimem agyryp dur - diýgin, ýöne ikimiziň şu gürrüňimizi Beki ýalta eşitsin» diýipdir.

Ýoldaşy hem: «Bolýar» diýip, baş atypdyr.

Bular çagyrylan öýlerine golaýlaberende Beki ýalta eşider ýaly edip, ýaňky gürrüňleri gaýtalapdyrlar. Adamlar öýe giripdirler, emma öý eýesi olaryň arasynda Beki ýaltany görmändir. Ol gelenlerden:

— Ýigitler, Bekä aýtmadyňyzmy? - diýip sorapdyrlar.

Gelen adamlar bolsa:

— Ýaňyja-da bardy, häzir geler - diýşipdirler.

Beki bolsa Kaka bilen onuň ýoldaşynyň özara gürrüňlerini eşidip, öz içinden: «Muhammet bizi aldap, öýüne çagyryp, täze jaýynyň üstüne agaç çykartjakdyr» diýip, öýe girmän, hiç kime-de görünmän, çöp-çalama bukup, gaçan eken.

PARAHORLYGY GALDYRMAK¹⁸²

Hywa hanlarynyň biriniň döwründe köşk emeldarlarynyň arasynda parahorlyk möwç alyp ugrapdyr. Muňa jany ýanyp ýören garyplaryň biri ölümünü boýnuna alyp, dogry hanyň huzuryňa barypdyrda:

— Hormatly hökümdarym, nähili edeniňde ýurtdaky parahorlygy galdyryp bolarka? - diýipdir.

Onda ol:

— Eger parahorlygy galdyraýsam, onuň üçin sen maňa näme berersiň? - diýip sorapdyr.

Bu sözleri eşidip, ýaňky adam öňki aýdanlaryna köp ötünç sorap, çykyp gaýdypdyr.

BALYGYŇ GARYNDAŞY¹⁸³

Bir adam ömrüne gurbagany görmän eken. Ol çölden oba gelipdir, soňam akar suwdan balyk tutmakçy bolupdyr. Ol suwa girip, süzüp ugrapdyr. Şol barmana balyk diýip tutany bir gurbaga bolup çykypdyr. Gurbaga onuň elinde «warryk-wurruk» ses edipdir. Ol adam oňa az salym seredip durupdyrda:

— Gözüň balygyň gözüne meňzeş, ýüzüň balygyň ýüzüne meňzeş. Sen balygyň ýa inisi bolmaly ýa-da agasy. Seni warryldasaňam iýerin, parryldasaňam - diýipdir.

AGA KWADRAT¹⁸⁴

Matematika mugallymlarynyň maslahatyna gatnaşýanlardan biri Aga diýen mugallymyň ýanyna barypdyr-da:

— Ýaşuly, ýaman görmeseňiz, men sizden bir zat soramakçy. Siziň öz adyňyz Aga. Ýaşyňyzyň hem elliden agandygyny göz önünde tutup, hormat üçin size ýene «aga» diýmeli bolýarsyň. Şeýlelikde biz size iki gezek «aga», ýagny Aga aga diýmeli bolýarsyň. Munuň özi, birhili, gelşiksizräk dälmi? - diýipdir.

Gapdalda bu gürrüňleri diňläp duran bir mugallym:

— Eger «Aga aga» diýmekligi gelşiksiz hasaplasaň, onda indiden beýläk «Aga kwadrat» diýäýmeli bor-da - diýipdir.

RADIODAN DYNAN KEMPIR¹⁸⁵

Bir kempir şäherçeden örän daşda ýaşayan eken. Ony şäherçä göçürip getiripdirler. Öýüne bolsa radio çekip beripdirler.

Kempir agşamara palaw bişirmek üçin gazana tüwini salyberen çagy radioda: «Palawa gel, palawa gel» diýen ses eşidilipdir. Kempir nätjegini bilmändir. Ol radiony ýapmagy ýadyndan çykaryp:

— Palaw häli bişenok, palaw häli bişenok - diýip, gygyrmaga başlapdyr.

Radioda: «Palawa gel, palawa gel» diýen sesler ýene gaýtalanyndyr. Kempiriň gaty gahary gelipdir we kepgiri bilen radiony batly urupdyr. Radio-da döwölüpdir.

Şeýdip, kempir radiosyz galypdyr.

TELPEGI ÝANYP BARÝAR¹⁸⁶

Agamyrat diýen bir adam bazara barypdyr. Ol kisesine elini soksa, puly ogurlanypdyr. Agamyrat bada-bat:

— Haýt, ogry, başyňdaky geýmiňe ot düşdi. Adamlar, kömek ediň, ogrynyň telpegi ýanyp barýar - diýip, gygyryp başlapdyr. Şol wagt ogry başyndaky papagyna birden elini degripdir. Muny onuň özi-de duýman galypdyr. Adamlar ogryny tutupdyrlar. Soňam ondan ogurlan puluny alyp, Agamyrada beripdirler.

NAS KEÝPI¹⁸⁷

Gultak aga derýanyň aňyrsynda durup, bärisinde duran bir adamdan nas diläpdir. Ol adam hem:

— Men naskädini nädip ýetireýin? Ony saňa zyňsam, suwa gaçar ahyry - diýipdir.

Alajyny guradan Gultak aga-da:

— Onda meniň üçinem bir nas ataweri - diýip gygyrypdyr.

KEMPIR¹⁸⁸

Bir garry kempir adamsyna:

— Men agşam düýşümde gyz bolupdyryn - diýip, gürrüň berip otyrka, äri:

— Haý, samsyk, şol wagt meni oýarmazlarmy - diýip gygyrypdyr.

SUWSUZ HORLANÝAN GURÇUK¹⁸⁹

Bir etrabyň daýhanlarynyň üstünden aýlanýan wekil bir ýola oba gelende gurçuk tutulýan möwsüme gabat gelipdir. Ol

gurçuga tut berlenine gabat gelse-de, oña suw berlenine duşmandyr. Ol ahyrynda kolhoz emeldarlarynyň ýygnaýynda:

— A-how, başlyk, sen köpçülik işine sowuk-sala seredýärsiň. Sen kimiň näme bilen meşguldugyny bilmeýärsiň. Men näçe gündür siziň obaňyzda gurçuklara aýlanan weli, oña suw bermegi ünsden düşürýändiglerini aňladym. Suwsuz gurçuk saklap, ýene ýüpek plany doljak bolsaňyz, size ýeňil düşer öýdemok.

Başlyk wekiliň gurçugyň ýagdaýyny bilmeýänini bilip, hemem onuň bilen harçaňlaşmajak bolup:

— A-how. ýoldaş, sen dogry aýdýarsyň, ýöne gurçuk diýen janawer suwy diňe gije içýär. Oña seredýänler hemişe oña suwy gijesine berýärler - diýip, jogap beripdir.

BOLJAGY BOLUPDYR¹⁹⁰

Daýysy ýegenine:

— Ýegen, aragy köp içmegin. Aslynda neşäniň gowusy bolmaz. Arak içip, serhoş bolanyňy biljek bolsaň, bir zat gözüňe iki bolup görner. Ine, h-ol iki eşegi görýärmiň, eger şolar gözüňe dört bolup görünse, serhoş boldugyňdyr - diýipdir.

Ýegeni näçe seredip, iki eşegi görjek bolýar welin, ýeke eşekden başga eşege gözi düşenok. Ol:

— Bow, daýymyň-a boljagy bolupdyr - diýip, ony egnine göterip, zordan öýüne eltipdir.

HIÇ HAÝSAM ÝOK¹⁹¹

Üç sany adam tirkeşip, naharhana baranlar. Üçüsem kelle getirmegi buýranlar. Iýip bolansoňlar hyzmatkär gelin gelip

hasaplaşanda, birinden iki manat, ýene birinden manat ýarym, beýlekisinden bir manat alypdyr. Soň olaryň biri:

— Biziň hemmämiziň iýenimiz birmeňzeş nahar welin, näme üçin nyrhlary dürli-dürli? - diýip soran.

Onda hyzmatkär gelin:

— Onuň sebäbi iki manat alanymyň iýen kellesiniň beýnisem ýerinde, dilem. Manat ýarym alanymyňky hem dili bar-da, beýnisi ýok. Bir manatlygyň bolsa ne dili, ne beýnisi - hiç haýsam ýok - diýip, jogap gaýtaran.

ÖLMEZEK JAN GEREK¹⁹²

Öňem bir adam täze jaý tutunyp, ony bezäp-besläp, ýakyn dost-ýarlaryny çagyryp, tam toýuny edipdir. Iýgiden-içgiden mes bolandan soň, ol iň eý görýän dostuna ýüzlenip:

— Heý, bu jaýyň kemi barmy? - diýip sorapdyr.

Onda ýoldaşy uludan bir demini alypdyrda:

— Özgä kemi ýok welin, ýekeje ýetmezi bar-da - diýen.

Onda jaý eýesi:

— Aýt bakaly, onam düzederis - diýen.

Ýoldaşy bolsa:

— Aý, ýok, ol ikimize düzetdirmez - diýipdir.

Öý eýesi:

— O näme üçin?

— Üçini, munda mydama ýaşamaga bir ölmezek jan gerek - diýen.

MENI HEM ALSYN¹⁹³

Uly obanyň ortarasynda bir öwlüýä bar eken. Onuň iki ýanam biri-biri bilen gatnawly obamyş. Onsoň bir günden bir gün kör şol obalaryň birinden beýlekisine gezelenje gaýdypdyr.

Şo gaýdyşyna o ýoluny ýitirip, mazarystanlyga baranyny-da gaty aňmandyr. Ol pahyr mazardan mazara ätläp, бүдрäp, ýykylyp-galyň gelşine, birdenem, ýagys ýagyp, gummy ýumşan, esli ýeri hoňkarlyp duran mazara ýykylaýypdyr. Şol wagt Gün ýaşyp, garaňky gatlyşyp barýar eken. Şonuň üçinem onuň mazar çukuryňa ýykylanyny gören bolmandyr. Ol pahyr näçe dyrmyşsa-da, çykyp bilmän, dagy alajam tapman, golaýdaky obanyň adamlarynyň atlaryny tutup, aýagaldygyna, gygyryberen. Onuň sesi ýakyndaky öýlere eşidilibem duranmyş welin, hiç kim ýürek edip, sesiň çykýan ýerine gidip bilmeýärmiş. Obanyň adamlary: «Sen bar-da, sen bar» bolşup, biri-birini öňe iterişip, özleri bolsa barha gaýra çekilýärlermiş. Bu obada başga-da bir kör bar eken. Adamlaryň beýdip duruşlaryna onuň gahary gelip:

— Hany, şol nähili arwah bolsa, meni alsyn-la - diýip, ýaňky ses çykýan tarapa ugrapdyr. «Gitme» diýselerem, hiç etmändir. Ol şo barşyna häki gorpa gapgarylyp, gözden ýitipdir. Şondan soň adamlar jyn dagan ýaly bolaýypdyrlar. Iki kör bolsa biri-birine söýget berşip, daňa ýakyn zordan görden çykyp, özlerini öýlerine atypdyrlar.

SUD BOLUP GÖREMOK¹⁹⁴

Bir gepe çeper adama bir ýana gitmek üçin rugsat haty gerek bolupdyr. Ol milisiýa baranda milisiýanyň baştutany:

— Sud bolup gördüňmi? - diýipdir.

Onda ýaňky rugsat haty aljak adam:

— Sud-a bolup göremok, ýöne mekdep direktory, brigadir-ä bolup işläpdim - diýen.

GEZEK GELÝÄNÇÄ¹⁹⁵

Bir ýaşuly adam eşege münüp, hezil edip aýdyma gygyryp barýarka onuň öňünden başga biri çykyp, onuň nirä barýanyny sorapdyr. Onda ýaňky adam:

— Doktora barýaryn - diýen.

— Sen syrkaw däl ahyry.

— Häzir syrkaw bolmasamam gezek ýetýänçä kesellärin - diýip, eşekli ýaşuly jogap beripdir.

KASSANYŇ AGZYNDÄ¹⁹⁶

Täze kinofilme tomaşa etmegi ýüregine düwüp, bir gözi kör adam bilet almak üçin nobata durupdyr. Iki sagatdan ýaňka gezek ýetipdir. Oňa çenli arzan bahaly biletlar gutarypdyr. Häлки adam yzyna gaýtmaga ejap edip, iki manady kassire uzadyp:

— Maňa hem bir bilet - diýipdir. Kassir bolsa:

— A siz ýene iki manat bermeli, ýaşuly - diýip, rahat äheňde oňa ýüzlenipdir. Ol näme diýjegini bilmän, çalaja ýylgyrybrak kassire şeýle diýipdir:

— Hormatly kassir, dört manatlyk bilet alýan adamlar kinony iki gözi bilen görýärler. Men ýeke gözüm bilen görmeli bolýanlygym üçin, bileđiň ýarpy bahasyny uzatdym ahyry.

IKI ÝALANÇY¹⁹⁷

Uly ýoluň çatrygynda Aşyr bilen Gurban pete-pet sataşayypdyrlar. Bular sekiz ýyldan bäri biri-birlerini görmän ekenler. Aşyr saglyk-esenlikden soň:

— Ýol bolsun, nireden gaýtdyň? - diýip, Gurbana ýüzlenipdir.

Gurban ýoldaşynyň bile bir klasda okan wagtlary geografiýany gowşak bilenligini, sähelçe çypdyrma gürrünlere-de ynanýandygyny ýadyna salypdyr.

— Dostum, meniň-ä göni Sibirde gaýdyşym.

— Bă, Sibirde diýsene... O taraplaryň howasy neneň?

— Howasy gaty yssy. Şu günler çägä ýumurtga gömseň, gömen badyňa paklap bişäýär. Onsoň gabygyny aýryp iýibermeli.

— Dogrudyr. Ol ýerlerde şaly dagam bitýändir.

— Ýok. Sibirde her hili kelesler bitýär. Olaryň käbiriniň ýapragy bir obanyň üstüne saýa salyp dur. Ýagyş ýaganda-da ýeke damjasam ýere düşmeýär... Ýeri, indi özüňden habar ber.

— Habar bersem, men Samarkantdan gaýtdym. Ol taýy hem gowy. Gazan ýasalyan zawodda işledim.

— Zawodyň işi ýeňilmi?

— Ýeňil nirede. Gaýtam işi agyr. Băş günde zordan bir gazan ýasaýarys.

— Ol nähili bir gazan?

— Sebäbi her gazanda kyrk gulak bar. Her gulagynyň aralygy-da kyrk kilometr. Özünde-de on müň işçi işleýär.

Gurban dostunyň soňky aýdanlaryna ynanmandyr:

— Dostum, sen-ä bir tüýs çypdyrma ekeniň. Şolar ýaly ullakanam bir gazan bolarmy?

— Düşün ahyry... Eger her gulagynyň arasy kyrk kilometr bolup, on müň işçiniň güýji bilen ýasalan gazan bolmasa, onda her ýapragy bir obanyň üstüne saýa salyp duran kelemi nirede bişirjek?

KELPEŇ BAGŞY¹⁹⁸

Bir toýda adygyp ugran bir bagşa aýdym aýtdyrypdyrlar. Ol bagşy:

— Aýdym aýdyp bereýinmi ýa-da saz çalyp bereýinmi? - diýip, jemagata ýüzlenipdir. Jemagat bolsa:

— Bagşy, öz halanyňy et - diýip, sypaýyçylyga salypdyr.

Bagşy öz içinden: «Bu garamaýaklar sazyň gadryny bilýändir öýdýäňmi? Men bulary bolar-bolmaz aýdym aýdyp güýmäýinle» diýip, köpçüligi äsgermändir. Onuň aýdymalary göwnüne ýaramadyklaryň biri:

— Bagşy, doňzuň çykdy, doňzuň - diýip gygyrypdyr.

Bagşy kinaýa düşünmän: «Gowy aýdýaň diýdigidir-dä» diýip pikir edipdir. Ol dutaryny öňküdenem beter gazamaga başlapdyr. Ol bir zamandan töweregine bir seretse, özüden başga adam galmadyr.

BASNÝAÇY¹⁹⁹

Günleriň bir günü basnýa ýazýan şahyryň eserlerini okap, ondaky gatnaşýan haýwanlary derňäpdirler. Şonda bir tankytçy:

— Şahyr, sen köp basnýalaryňy syçan hakynda ýazypsyň, emma basnýalaryňa ýekeje pişigi hem gatnaşdyrmansyň. O nämeden? - diýip sorapdyr.

Şahyr şeýle jogap beripdir:

— Pişigi gatnaşdyrmadygymyň sebäbi, ol meniň basnýalarymdaky syçanlary iýip gutararmyka diýip gorkdum-da.

AÇGÖZ WE ÝOLDAŞY²⁰⁰

Bir açgöz oğlan bilen biri ýoldaş bolupdyr. Ýolda açgözüň ýoldaşy:

— Men seni dürterin. Şonda iýmäňi goýup oturyber. Menem iýmämi goýaryn. Bolmasa, öý eýesi ikimizem geň görer - diýipdir.

Bular şeýdip bir öýe myhman düşüpdirlər. Öý eýesi palaw bişirip, bularyň önlerinde goýupdyr. Açgözün ýoldaşy tiz garnyny doýurmak üçin sygnap ugran açgözi dürtüpdür. Oňa gahary gelen açgöz hem:

— Eýýämdenmi? - diýip, çalaja seslenipdir.

«GIEW» DIÝÄÝ²⁰¹

Bir baý bir garyp bilen bazarda söwda edipdir. Garyp:

— Baý aga, puluňa az salym garaş, satjak zadymy satanymdan soň bererin - diýipdir. Baý:

— Men seni tanamaýaryn. Adyň näme? - diýip sorapdyr. Onda garyp:

— Meniň adymy «Giýew» diýip tutuber, baý aga - diýip jogap beren.

GYZ WE ATASY²⁰²

Bir gyzy durmuşa çykarypdylar. Soň gaýtarylyp gitjek bolanda, atasy gyzynyň islän zadyny beripdir-de:

— Gyzym, indi näme kem zadyň bar? - diýip sorapdyr.

Gyzy nägilelik bilen:

— Şemal bolanda serpigi ýapar ýaly bir syrygam bermediň - diýipdir.

BATLYRAJYK BÖKEWERI²⁰³

Nebsiniň ýesiri bolan bir kör ýolda bir adama sataşyp, saglyk-amanlykdan soňra:

— Sen nirä gidip barýarsyň? - diýip, ýaňkydan sorapdyr. Ol adam:

— Aşyrlaryň toýuna barýaryn. Giderin diýseň, yzyna düşüber - diýipdir.

Bular tirkeşip gidip barýarkalar, öňlerinden bir salma çykypdyr. Körüň ýoldaşy:

— Pylany aga, şu ýerde bir ýapjagaz bar, batlyrak bökeweri - diýipdir. Kör bu ýapdan böküp geçipdir. Bular toýa ýakyn gelenlerinde ýene bir öňküden ulurak ýap çykypdyr. Bular ondanam böküp geçipdirler. Toý bolýan öýe ýetiberenlerinde körüň ýoldaşy:

— Ýaşuly, öňümüzde bir ulurajyk ýap bar. Şondan has batlyrajyk bökeweri, bolmasa, içine düşäýmegiň mümkin - diýip, köri toý edilýän öýüň golaýjagyndaky howzuň başyna eltipdir. Kör aňyrdan bat alyp, ylgap gelip bökende, howzuň edil ortarasyna, daş gaçan ýaly bolup, düşüpdür.

TAKYK JOGAP²⁰⁴

Bir baýyň aýaly ýesersiräp, gapysyndaky batraga:

— Ilaman-a, şunça işlese-de, öýlene bilmän gezip ýör - diýip, degmäge başlapdyr.

Baýyň aýalynyň teýeneli gepini günde eşidip, jany ýanyp ýören batrak hem:

— Meniň öýlenip bilmänime şeýle nebsiň agyrýan bolsa, äriňden aýryl-da, özüň maňa geläý - diýipdir.

ÝERLIKLI JOGAP²⁰⁵

Bir baýyň baş ýüz goýny bar eken, emma hiç perzendi ýok ekeni. Garaz şondan gysganç, şondan husyt adam bolmandyr. Açlyk ýyllary baý hiç kime hiç zat bermändir. Il aç bolupdyr. Adamlar açlygyndan ýaňa üst-üstüne ölüberipdir. Bir gezek

hálki baý sekiz ogully bir garybyň sal-sal eşiklerini, açlyk zearly göm-gök bolan ýüzüni görüp, ony ýaňsylamaga başlapdyr. Garybyň gahary gelip:

Ursaň, taýak götermez,
Münseň aýak götermez,
Seniň baýlygña nälet - diýipdir.

Gojalar. *Annadurdy Myradalyýewyň çeken suraty.*

OJAGAZYŇ SYRKAWLADYMY?²⁰⁶

Bir aýalyň äriniň göwresi kiçi, oglunyňky bolsa uly eken. Äri kiçiliginiň üstesine-de gaty hor eken. Bir gezek bular bir ýere myhmançylyga gidipdirler. Ol ýerde bir garry kempir gelne garap:

— Gelnim, bujagazlaryň haýsy ulusy, haýsy kiçisi? Ýüzüne seretseň-ä horjaň uly görünýär, ojagazyň syrkawlaýdymy? - diýipdir. Gelin näme diýjegini bilmän, sesini çykarman oturyberipdir.

ONDA SAGAT DÖRT-DÄ²⁰⁷

Günlerde bir gün biri beýlekisinden:

— Sagat näçe? - diýip, sorapdyr.

Ol:

— Sekiziň ýary - diýip, jogap beripdir.

Onda sagat soran:

— Diýmek, sagat dört-dä - diýip, gidiberipdir.

MOSKWANY TAPARMYŇ?²⁰⁸

Bir oglan obadan şähere okamaga gelipdir. Geografiýa mugallymy ondan ekzamen almakçy bolupdyr. Mugallym kartany görkezip, okuwçydan:

— Moskwany taparmyň? - diýip sorapdyr.

Okuwçy:

— Ýanyma birini goşup iberäýmeseňiz, tapyp bilmen, şu ýere hem ýoldaşlarym bilen bile geldim - diýip, jogap beripdir.

O DÜNYÄNI HEM BULAŞDYRAÝMASYN²⁰⁹

Bir wagtlar üç dost oturlyşyk edipdir. Olar lezzetli tagam bişiripdirler, şerap içipdirler. Şol wagt bularyň üstüne bir ara bozup ýören, gybatkeş geläýipdir. Gelene: «Git!» diýip bolýarmy näme? Muňa-da bir käse şerap guýup uzadypdyrlar. «Bu käsäni kimiň saglygyna içmeli» diýen sorag ýüze çykýar. Onda dostlaryň biri:

— Geliň, bu käsäni şu soňky geleniň saglygyna içäýeliň, ýogsam ol bizden öňürti ölüp, o dünýäni hem bulaşdyraýmasyn - diýipdir.

GOTUR GEÇINI NÄTSIN?²¹⁰

Ýylyň ýagdaýyna belet bir dana adam çöle gidipdir. Şol gidişine çopan goşuna barypdyr. Ol ýyl gurak gelen eken. Çopanlar guýynyň golaýyndaky bir depede bir geçini daňyp goýupdyrlar. Ol dana muny görüp:

— Bu janaweri näme üçin bu ýerde daňyp goýduňyz? - diýip, çopanlardan sorapdyr. Çopanlar:

— Ýagys ýagdyrsyn diýip, muny Burkudyň ýoluna aýtdyk - diýenler.

Onda ol dana:

— Burkut siziň gotur geçiňizi nätsin, bar malyňyzy birden aljak bolup durka - diýipdir.

HALKYŇ GÜLKI HAZYNASY

Beýik Saparmyrat TÜRKMENBAŞY:

— *Biz türkmen halkynyň mirasdüşerleri hökmünde ata-babalarymyzyň taryhyň gatlarynda galan medeni, edebi gymmatlyklaryny tapmalydyrys, täzeden jana getirmelidiris. Bu ata-babalarymyzyň önünde biziň ogullyk borjumyzdyr.*

Şorta sözler halk döredijiliginiň esasy görnüşleriniň biri hökmünde türkmen halkynyň ruhy durmuşyna çuňňur ornapdyr. Olar halkyň ruhy sagdynlygyna şaýatlyk edip, halk ruhunyň, dünýägaraýşynyň, edim-gylymynyň müň bir öwüşginini özlerinde jemleýär. Köplenç, şorta sözler erkin döredijilik häsiýetine eýe bolmak bilen, adamlaryň durmuşyň esasy meselelerine bolan garaýyşlaryny bassyr-ýussursyz ýüze çykarýar.

Şorta sözleriň köp halklarda duş gelýän degişme görnüşiniň aýratynlyklaryny özünde jemleýändigini türkmen alymlary belläp geçýärler¹. Gadym zamanlarda ady belli adamlaryň özlerini alyp barylary bilen bagly dilden aýdylýan gyzykly hekaýajyklar dörap başlapdyr. Ol hekaýajyklar ýatda galyp, kem-kemden dilden dile geçipdir². Türkmen halk döredijiligini bezeyän şorta sözler turuwbaşdan adamlaryň

¹ Eşider bolsaň... Aşgabat, «Türkmenistan», 1974, 5 s.

² Ýomaklar we degişmeler. Aşgabat, «Magaryf», 1980, 3 s.

başdan geçirýän gülküli pursatlary bilen baglanyşdyrylypdyr. «Şorta söz görnüş taýyndan gysgajyk bolup, onuň aslynda haýsydyr bir täsirli, ýiti waka ýatandyr. Ondaky garşylyklar, esasan, iň soňky sözlemlerde çözülýär. Garaşylmadyk ýagdaýyň duýdansyz suratda, birdenkä ýüze çykarylmany şorta sözün «janydyr». Baş pikiri aýdyňlaşdyrmak hyzmatyny ýerine ýetirýän esasy güýç iň soňuna çenli saklanyp, köplenç halatda, gülki döredýän çözüliş emele gelýär. Dürli-dürli öwüşginlere eýe bolan şol gülki hem onuň esasy alamaty bolup durýar»³.

Türkmen halkynyň arasyna giňden ýaýran, köplenç onuň döredijilik hyjuwynyň önümi bolan şorta sözleri toplaý, neşir etmek işi ýigriminji asyryň ýigriminji ýyllaryndan başlap, giň gerime eýe bolýar. 1925-nji ýylda «Myralyşir Nowaýy» ady bilen Nowaýy hakyndaky hekaýatlar neşir edilýär⁴.

Şeýdibem bu iş döwlet ähmiýetli işe öwrülýär. Soňra gezek Ependi bilen baglanyşykly şorta sözlere ýetýär. 1937-nji ýylda ol şorta sözleriň ilkinji neşiri peýda bolýar⁵. Soňra ol şorta sözler 1941-nji ýylda ikinji gezek aýratyn kitap görnüşinde neşir edilýär⁶. Bu neşire 1937-nji ýyldaky neşiriň gaýtalanmasy hökmünde garamaga doly esas bar. Olara ýazylan sözbaşylar, olara girizilen şorta sözler biri-birlerinden tapawutlanmaýarlar. Bu kitaplaryň ikisini-de Ýakup Nasyrly çapa taýýarlapdyr.

1941-nji ýylda şorta sözleriň ýene bir ýygyndysy kitap görnüşinde neşir edilýär. Ony P.Agalyýew çapa taýýarlap, kitaba Myraly we Soltansöýün bilen baglanyşdyrylýan şorta sözler girizilipdir⁷.

Şorta sözlere bolan isleg hiç bir döwürde-de kemänok, ýöne jemgyýetçilik ösüşiniň aýry-aýry döwürlerinde oňa bolan

³ Eşider bolsaň... Aşgabat, «Türkmenistan», 1974, 6 s.

⁴ Myralyşir Nowaýy. Aşgabat, «Türkmen döwlet neşir». 1925.

⁵ Ependi Nasreddin. Aşgabat, «Türkmen döwlet neşir», 1937.

⁶ Ependi. Aşgabat, «Türkmen döwlet neşir», 1941.

⁷ Myraly we Soltansöýün. Aşgabat, «Türkmen döwlet neşir», 1941.

isleg hasam artýar. Beýik Watançylyk urşy ýyllary duşman bilen aldym-berdimli söweş alyp barýan esgerleriň ruhuny ýokary götermekde, olaryň yzynda galanlaryň aladasyny ýeňletmekde şorta sözleriň ehmiýeti uly bolupdyr. 1944-nji ýylda faşistleriň üstünden gülýän, olary masgaralaýan şorta sözler aýratyn kitap görnüşinde neşir edilyär⁸.

Türkmen neşir edijileri Myrally we Soltansöýün bilen baglanyşdyrylýan şorta sözleri soň-soňlaram ünsden düşürmändirler. 1948-nji ýylda belli türkmen ýazyjysy B.Kerbabaýew Myrally we Soltansöýün hakdaky şorta sözleriň 1941-nji ýyldaky neşirini täzedan gözden geçirip, neşire taýýarlapdyr⁹.

1964-nji ýylda «Ýomaklar we degişmeler» ady bilen neşir edilen kitap türkmen şorta sözlerini has doly göz önüne getirmäge mümkinçilik berýär¹⁰. Kitaba girizilen şorta sözler A.Kekilow, M. Kösäýew tarapyndan seçilip alnypdyr. Bu kitabyň özenini Ependi, Esenpolat, Japbaklar, Garry ata ýaly aýry-aýry şahslaryň adyndan aýdylýan şorta sözler düzýär. Türkmen halkynyň arasynda wäşiler hem, olar bilen baglanyşykly şorta sözler hem hiç mahal azlyk etmändir. Halk durmuşynyň dürli taraplaryny öz içine alýan şorta sözler halkyň arasynda döräp, dürli neşirler arkaly ýene halka dolanyp gelipdir. Olaryň hatarynda şorta sözleriň 1974-nji¹¹, 1980-nji¹², 1981-nji¹³, 1990-njy¹⁴ ýyllarda neşir edilen ýygyndylaryny görkezmek bolar. Kemine bilen baglanyşdyrylýan şorta sözler hem halkymyzyň arasynda giňden meşhurdyr. Şeýle häsiýetli şorta sözleriň 1992-nji ýylda iki gezek neşir edilmegi-de şoňa

⁸ Antifaşistik şorta sözler. Aşgabat, «Türkmen döwlet neşir», 1944.

⁹ Myrally. Aşgabat, «Türkmen döwlet neşir», 1948.

¹⁰ Ýomaklar we degişmeler. Aşgabat, «Türkmen döwlet neşir», 1964.

¹¹ Eşider bolsaň... Aşgabat, «Türkmenistan», 1974.

¹² Ýomaklar we degişmeler. Aşgabat, «Magaryf», 1980.

¹³ Ependi. Aşgabat, «Türkmenistan», 1981.

¹⁴ Ýigirmi üç Ependi.. Aşgabat, «Magaryf», 1990.

şaýatlyk edýär¹⁵. Soňky ýyllarda Ata Köpek Mergeniniň, Pyhy Taganyň, başga-da birnäçe wäşileriň ady bilen baglanyşdyrylýan şorta sözler giň meşhurlyga eýe boldy. Ol şorta sözleriň köpüsi öňden belli şorta sözleriň täzeçe işlenen nusgasy bolsa-da, olaryň arasynda halkymyzyň iň täze taryhy bilen baglanyşyklylary-da az däl.

Sowet döwri diýilýän döwürde beýleki eserler bilen bir hatarda halk döredijiliginiň eserlerini neşir etmek düzgüni hem döwrüň aňyýetiniň talaplaryna tabyn edildi. Munuň şeýledigi ýokarda agzap geçen neşirlerimiziň ählisinde-de görünýär. Ol şorta sözlerde hereket edýän gahrymanlaryň ählisine diýen ýaly Keminäniň içmegi geýdirilýär, ýagny olar ezilýän synpyň nukdaýnazaryndan çykyş edýärler. «Zalym baýlary» paş etmek, «azgyn mollalary» masgaralamak, gozgalýan ähli meselelere synpy nukdaýnazardan garamak ol şorta sözleriň häsiýetli alamatlary bolup durýar. Elbetde, ol şorta sözler hem halkyň belli bir gatlaklarynyň nukdaýnazaryny aňladýan bolmagy mümkin, ýöne halkyň gülküsiniň çäginin ýokdugyny, gülmegiň hiç kime gadagan däldigini unutmak bolmaz.

Ýurdumyzyň Garaşsyzlygyny gazanmagy, köne aňyýetiň aradan aýrylmagy netijesinde halk şorta sözlerini dolulygyna öwrenmäge hem-de neşir etmäge mümkinçilik döredi.

Türkmenbaşy adyndaky Türkmenistan Milli golýazmalar inistitutynyň hazynasynda özlerinde şorta sözleriň nusgalaryny jemleýän bukjalaryň yüzlerçesi saklanýar. Arap, latyn, kirill hatlarynda ýazylan şol golýazmalar agyr döwürleri başdan geçirendigine garamazdan halkyň hiç mahal ruhdan düşmändigine şaýatlyk edýär.

Şorta sözler bilen baglanyşykly golýazmalaryň iň irkilerinde 1928-30-njy ýyllarda ýazylandygy hakda bellikler bar. Olar, esasan, arap hatynda bolup, ussat hatdatlaryň elinden çykman, köplenç, höwesjeň halk döredijiligini öwrenijiler

¹⁵ Kemine bilen pir. Aşgabat, «Magaryf», 1992; Kemine. Aýalyň diýenini edäýerler. Aşgabat, «Ruh», 1992.

tarapyndan toplanypdyr we ýazga geçirilipdir. Şeýle golýazmalar okuwçy depderlerinde has köp duşýar. Şorta sözli golýazmalaryň daşky aýratynlyklary şulardan ybarat. Ol golýazmalardaky şorta sözler mazmun taýdanam birnäçe aýratynlyklara eýedir. Olar aýal bilen erkegiň jynsy gatnaşyklaryny, şondan gelip çykýan her dürli wakalary has giň açyp görkezýändigleri bilen has soňky döwre degişli golýazmalardan tapawutlanýarlar. 180¹⁶-nji bukjadaky «Gelin we çopan», «Ol bize hezil berjek däl», 407-nji bukjadaky «Höwürtgäň bärde», «Ýoluny urduran gelin», «Elpewaç», «Nireden çykdyň?», «Oglanly öýde ogurlyk ýatmaz», «Ýaman aýal», «Betgylyk işan», «Kelläm ketekde boldy-da», «Bolsa, bolany gowy», 203-nji bukjadaky «It wepa, hatyn biwepa», «Baýsakaňňyr», «Gelniň jogaby», «Utanjaň ýigit», «Balyk hem degdi», 187-nji bukjadaky «Başy gögerende geläýmelimi?», «Näçe gezek äre bardyň?», «Aýýar gelniň hüwdüsi», 175-nji bukjadaky «Bize agram düşýär», «Ata diýmeseň, diýme», 270-nji bukjadaky «Sugunyň arkasynda», «Gum sepdim, öler», «Çişir, bularam görsün», «Şo gije bəri», «Haýsy hezil edýär» we başga-da onlarça şorta sözler şolar ýaly häsiýete eýedir. Ynsan gatnaşyklarynyň diňe bir tarapyny açyp görkezýän bu şorta sözler käte uly çeperçilige hem eýe bolýarlar. Olar halkyň döredijilik hyjuwyny belli bir derejede özlere siňdiripdirler.

Kyrkynjy we ondan soňky ýyllara degişli golýazmalarda şeýle mazmunly şorta sözler kem-kemden azalmak bilen bolýar. Muňa şol döwrüň aňyýetiniň, durmuş şertleriniň täsir eden bolmagy hem mümkin. Belki, ony şorta sözleri toplaý, ýazga geçirijilerden edilen talap bilen düşündirse bolar? Her näme-de bolsa, hakykat hakykatlygyna galýar.

¹⁶ Belgisi görkezilýän bukjalar Türkmenbaşy adyndaky Türkmenistan Milli golýazmalar institutynyň golýazmalar hazynasynyň halk döredijiligi bölümünde saklanýar.

Biz elinizedäki işi taýýarlanymyzda ol ýa-da beýleki belli şahslar bilen baglanyşykly, köp gezek duş gelen şorta sözlere göz ýumup, öňki neşirlere girmedigräk, halkyň durmuşy bilen gönüden-göni baglanyşykly, belli bir çeperçilik ähmiýetine eýe bolan şorta sözleri saýlap almaga çalyşdyk. Olaryň arasynda ol ýa-da beýleki şahs bilen baglanyşdyrylýanlary hem bar, ýöne ol şahslar Ependi, Aldarköse, Kemine ýaly ile belli şahslar däldir. Ol şahslar dürli sebitlerde ýaşansoňlar, olaryň keşpleri umumylyklardan mahrum bolup, olar bilen baglanyşykly şorta sözler täsin özboluşlylyga eýe bolýarlar. Belli bir şahslar bilen bagly bolmadyk şorta sözler barada-da şony aýtmak mümkin. Olar dürli ýyllarda, türkmenleriň ýaşayan dürli sebitlerinde toplanyp, ýazga geçirilipdir.

Ol ýa-da beýleki bir şorta sözüň haýsy ýylda, haýsy döwürde dörändigini kesgitlemegiň örän kyndygy öz-özünden düşnükli. Şorta sözleri golýazmalar arkaly öwrenmek, neşir etmek bu meselä hem belli bir aýdyňlyk girizmäge mümkinçilik berýär. Onuň şeýledigi institutymyzyň golýazmalar hazynasyndaky şorta sözli bukjalary ýazylan ýyllarynyň yzygiderlilikinde gözden geçireniňde hem aýdyň görünýär. Ýyllar geçdiğiçe şorta sözler mazmun taýdanam, çeperçilik aýratynlyklary taýdanam özgerýär. Köp şorta sözlerde täze döwrüň öňe çykaran meseleleri öz ýüzüni görkezýär. Golýazmanyň göçürilen ýyly bilen şorta sözleriň mowzuklaryny deňeşdirmek arkaly olaryň dörän döwri hakda anyk çaklamalary öňe sürmek mümkin. Otuzynjy ýyllarda toplanyp, ýazgy edilen şorta sözlerde köne durmuşyň birsydyrgynlygyny, gahrymanlaryň dünýägaraýşynyň bütewiligini duýsa bolýar. Olarda, esasan, ynsan gatnaşyklarynda ýüze çykýan gülküli ýagdaýlar öz beýanyny tapýar. Olarda gülki güýçli bolup, duzlamak özüni gaty bir görkeziberenok.

Geçen asyryň otuzynjy ýyllaryndan başlap jemgyýetde bolup geçýän özgerişler halk döredijiliginiň şorta söz görnüşine

hem öz möhrüni goýupdyr. Ol şorta sözlerde täze döwrüň adamlary peýda bolýarlar. Olary üns berip okasaň, haý-haýly kolhoz gurluşygy ýyllarynyň howasy ýüzüne uran ýaly bolýar. Beýik Watançylyk urşy ýyllarynda şorta sözleriň ýerine ýetiren wezipesini ýokarda-da belläp geçipdik. Uruşdan soňky ýyllar barada-da şony aýtmak mümkin. Bu ýagdaý şorta sözleriň halk taryhy bilen aýrylmaz baglanyşyklydygyny, olaryň diňe bir wagtyňy şadyýan geçirmegiň guraly bolman, durmuş hakykatyny suratlandyrmakda hem uly ornunyň bardygyny görkezýär.

Ýygyndyny taýýarlan mahalymyz, ýokarda-da ýañzydyp geçişimiz ýaly, yüzlerçe golýazmalaryň gatyny agtarmaly boldy. Munuň esasy sebäpleriniň biri-de köp golýazmalardaky şorta sözleriň biri-birini gaýtalamagydyr. Käbir şorta sözler gös-göni gaýtalansa, käbiri biraz özgeren görnüşde duş gelýär.

Mysal üçin, golýazmalarda gyzgyn aş içmek bilen baglanyşykly şorta sözleriň ençeme nusgasy duşýar. Kä halatlarda olaryň gahrymanlary atlandyrylmaýar, kä halatlarda bolsa ol şorta sözler köplere belli ýomakçylaryň adyna ýanalýar. Umuman aýdanyňda, şorta sözleri ol ýa-da beýleki şahs bilen gutarnykly baglanyşdyrmak örän kyn bolýar, sebäbi täze döran şorta sözleriň ömrüni uzaltmak üçin olaryň öňden belli wäşileriň adyna berilýän wagtlary bolýar ýa-da täze peýda bolan wäşiler örülerini giňeltmek üçin öňden belli bolan şorta sözleri öz atlary bilen baglanyşdyryp gürrüň berýärler. 1298-nji bukjada Pyhy Taganyň özi hakda aýdan aşaky sözleri getirilýär: «Men şorta sözleri özümden çykarmaýan. Halk bir çeşme. Ondan her kim bedreläp susup alýar. Menem şol çeşmeden alyp, ony täzedən işläp, ýene halka hödürleýän. Özüm hakda özümiň bilmeýän şorta sözlerim hem bar.» Şu ýerde başga bir belli halk döredijiligini öwrenijimiz Allaberen Kadyrowyň 1153-nji bukjada saklanýan şeýle sözlerini getireliň: «Türkmenistanda ýaşaýan türkmenleriň halk döredijiligi bilen beýleki halklaryň halk döredijiliginde waka

meñzeşligi häli-şindi mese-mälim bolup durýar. Keminäniň adyna aýdylýan «Ýagyş ýagan gijesi» şorta sözi hemmeleriniň ýadyndadyr. Arada Nöküs radiosy bir radiooýun eşitdirdi. Diňläp dursak, şol şorta söz, ýöne içinde Kemine ýok. Ýogsam-da, şu şorta sözüň biziň obamyzda «Bogursak»¹⁷ ýagan gijesi» diýlen nusgasy aýdylýar. Onda-da Kemine ýok. Bir adam tüýnükden bogursak taşlaýar. Ertesi baý gelende çagajyklar: «Hawa, bogursak ýagan gijesi et iýdik» diýişýärler. Baý-da: «Asmandan daş ýaganyny, gurbaga ýaganyny, ýylan ýaganyny eşidipdim, emma bogursak ýaganyny birinji eşidip durşum» diýip gidiberýär.

... Agyzdan agza geçip, halkyň aňynda ýaşayan halk döredijiligi halkara häsiýete eýedir... Men türkmen deňişmeleriniň hem özbek, hem gazak, hem garagalpak halklarynyň arsynda aýdylyşynyň telim sapar şaýady boldum...»¹⁸

Şorta sözleriň dürli görnüşde duşmagy olary saýlap almakda belli bir kynçylyklar döredýär. 68-nji bukjadaky «Diýseň - diýmeseň biçeme däl» atly şorta söz 225 belgili bukjada başga görnüşde duş gelýär. Başky şorta söz 1928-nji ýylda, soňky 1930-nji ýylda ýazylyp alnypdyr. Ikisem arap hatynda. Birinji şorta sözde bir gyzyň guýynyň başyna baryp aglaýşy, enesiniň onuň yzyndan baryp, sebäbini soraýşy, gyzyňyňam äre barandan soň boljak oglunyň şol guýa gaçjagyny alada edip aglaýanyňy aýdyşy, gyzyň sözlerini diňläp, onuň enesiniňem, atasynyňam aglaýyşlary hakynda söz açylýar. Soňky nusgada gyz ýatan paltanyň ýüzüne gözi düşüp aglaýar. Hossarlary onuň aglamagynyň sebäbini soranlarynda bolsa, äre baryp, ogly bolandan soň, ogluny alyp, öýlerine gezmäge gelende şol paltanyň oglunyň aýagyny gyýmagyndan gorkýany üçin aglaýandygyny aýdýar. Bu nusgalaryň

¹⁷ Bogursak-pişme.

¹⁸ Türkmenbaşy adyndaky Türkmenistan Milli golýazmalar instituty. 1153-f belgili bukja. 8-9 s.

birinjisiniň göwrüm taýdan uludygyny hemem has ir ýazylyp alnandygyny göz önünde tutup, taýýarlan ýygyndymyza girizdik.

131-nji bukjada «Gökleňleriň piriniň üç sopusy» diýen şorta söz bar. Şeýle manyly şorta söz «Pirini kädä gabaryn» ady bilen hem bellidir. Bu ýerde şorta sözün belli bir etniki topara degişli edilmegi biziň ünsümizi çekdi.

Şular ýaly mysallar başga-da näçe diýseň bar.

Golýazmalarda şorta sözleriň käbir gahrymanlary barada az hem bolsa, maglumat berilýär. 270-nji bukjada Seýti ýuwnuksyz hakyndaky şorta sözler bar. Olary Kerim Osmanow ýazyp alypdyr. Şol ýerde habar berlişine görä, Seýti ýuwnuksyz Sakarda ýaşap geçipdir. Şu ýerde bir zady hem belläp geçeliň. Ol hakdaky şorta sözleriň köpüsi aýal-erkek gatnaşyklaryna has köp üns berilmegi bilen tapawutlanýar. Şol sebäpli hem olaryň okyjylara hödürläp boljaklaryny aldyk.

258-nji bukjada köpsanly şorta sözleriň gahrymany Weligurban barada şeýle maglumat berilýär: «Weligurban Bäherden obasynda çen bilen 90 ýyl mundan ozal ýaşan bir adamdyr. Onuň agyzdan-agza geçip ýören şorta sözleri örän kändir.» Bu maglumat Çary Arrykow tarapyndan 1940-njy ýylda ýazylyp alnypdyr. Şol bukjadaky golýazmalaryň başga bir ýerinde bolsa Weligurban sopynyň 1890-njy ýylda ýogalandygy hakynda maglumat bar. Bu maglumatlaryň şorta sözleri öwrenmekde uly ähmiýeti bar.

Ýygynda girizilen şorta sözler mazmunlary boýunça birnäçe toparý emele getirýärler. Olaryň köpüsinde ynsan gatnaşyklarynda ýüze çykýan gülkünç wakalar beýan edilse, başga birlerinde gysgançlyk, samsyklyk, ýalançylyk, edeniňi bilmezlik ýaly adam häsiýetleriniň üstünden gülünýär. Şorta sözleriň käbirinde garyp bilen baýyň arasyndaky gapma-garşylyk beýan edilse-de, ol durmuş taýdan deňsizlik mowzugyna ösüp geçmän, umumy ynsanyýet gymmatlyklary nukdaýnazaryndan öz çözgüdini tapýar. Geliň, mazmun taýdan

dürli toparlara degişli şorta sözleriň häsiýetlilerini gözden geçireliň.

Dürli halklaryň arasynda kerleriň özara gürründeşliginden gelip çykýan gülkünç ýagdaýy beýan edýän şorta sözler näçe diýseň bar. «Ker bir ýana, kör bir ýana» atly şorta sözde şol ýagdaý türkmen durmuşyna mahsus häsiýetleriň üsti bilen açylyp görkezilýär. Bugdaý ekip ýören adama başga biri arma berýär. Bugdaý ekip ýören hiç hili jogap bermänsoň, ol ikinji gezek öňki sözünü gaýtalaýar. Daýhan oňa: «Ýeri, ýoluňdan galma, arpa eken bilen ne işiň bar, bugdaý eken bilen ne işiň bar» diýýär. Ötegçi öýüne gelip, bu wakany aýalyna gürrüň berýär. Aýaly oňa: «Keteni alsaň hem özüň bil, sowsany alsaň hem özüň bil» diýýär. Soňra aýaly adamsyna aýdan sözünü gyzyňa ýetirýär. Onda gyzy oňa: «Boýa berseňem özüň bil, dula berseňem özüň bil» diýip ýüzlenýär. Bu ýerde şeýle görseň, kerleriň adaty gürrüni beýan edilýän ýaly hem bolup dur, ýöne içgin seredeniňde, bu şorta sözde her bir gahrymanyň içki dünýäsiniň ussatlyk bilen açylyp görkezilýändigini görmek bolýar.

Samsyk adamlar hakdaky şorta sözler hem halkyň arasynda meşhurdyr. «Samsyk adam» şorta sözünde hem sadalaç biriniň üstünden gülünýär. Ol bazara bir aýalyň dokan dolagyny satmak üçin alyp gidip, ony ogurladýar. Soňra ol ogryny tapyp, dolaga derek ondan ýüz tylla alýar. Ol hälki aýalyň dolagyny, pulunyň ujundan sargan zatlaryny getirip berýär. Ol zatlardan galan otuz ýedi tyllany hem ol aýala gowşurýar. Aýal otuz ýedi tyllanyň üstüne samsygyň getiren zatlarynyň bahasyny goşup görýär welin, dogry ýüz tylla bolýar. Görse, dolagyň bahasy ýok. Ol aýal dolagy hem üç tylla bahalap, samsygyň özüne töledýär. Bu ýerde güлки gahrymanlaryň pikir öwürmäge ukypsyzlygynyň esasynda ýüze çykýar. Iň bir geň ýeri hem şorta sözi aýdyjynyň özi hem ol gahrymanlarynyň säwligi ýaly säwlige ýol berýär. Ol bir dolaga derek ýüz tylla töledýär oturyberýär. Ýogsam, tutulan ogry dolagy yzyňa beribem

samsykdan sypyp biljek ahyry. Diýmek, olam samsyk bolmaly. Bir dolagy satmaga iberip, oňa derek onuň on bahasyna düşjek zady sargaýan aýalam gaty bir akylyly bolmaly däl. Bu säwlikler aýdyjynyň gowşaklygyndan gelip çykman, eýsem onuň ussatlygynyň miwesidir, sebäbi bu şorta sözde dört samsyk birigip, samsyklygyň ýatdan çykmajak keşbini döredipdir. «Diýseň - diýmeseň biçeme däl» şorta sözi hem edil şol düzgün esasynda gurlupdyr. «Piriňe guýruk eltip ber», «Haýsy ogluňa dakarsyň?», «Oduna gidişlik» ýaly şorta sözlerde hem samsyk adamlaryň üstünden gülünýär.

«Husyt öý eýesi» mowzугy hem türkmen şorta sözlerinde yzygiderli işlenipdir. Bu şorta sözlerde waka, adatça, myhman bilen öý eýesiniň arasynda bolup geçýär. «Onusyny iýdiňiz» şorta sözünde bir adamyň öýüne myhman gelýär. Myhmanyň önünde gutap goýýarlar welin, ol gaty aç bolansoň gutaplaryň onusyny iýäýýär. Öý eýesi oňa: «Ýene iýiň» diýýär. Myhman: «Köp iýdim, ikisiniň dagy iýäýipdirin» diýipdir. Myhmanyň köp iýenini gysganyp, onuň iýen gutaplaryny gözi bilen sanap oturan öý eýesi saklanyp bilmän: «Onusyny iýdiňiz, iýseňiz, meýli, iýiň» diýýär. Öý eýesiniň: «Onusyny iýdiňiz» diýen sözünde onuň içki ahwalaty dolulygyna ýüze çykýar. Şular ýaly ýerlikli gep tapmagy aýdyjynyň ýokary ussatlygyndan habar berýär. «Nirede ýatarkam?», «Gutap iýýäni ýaman», «Üzümlü gürrüň», ýaly şorta sözlerde hem bu mowzuk özboluşly beýan edilýär.

Kör adamlaryň gözleri görmeýändigini üçin başdan geçirýän gülkünç wakalaryna hem türkmen şorta sözlerinde uly orun berilýär. «Täze telpek» şorta sözünde gözi ýok garyp ýaşula bir sahy adamyň täzeje silkme telpek sowgat berşi, o görgüliniň gelip bu bolan işi aýalyna gürrüň berşi, aýalynyňam begenip: «Gaty gowy bolupdyr kakasy, büý-ä. Köne telpegi bolsa ütüp, tüýüni geljek ýyl etjek keçämize goşaýarys, şu gara günde olam esli ýetne» diýip, göwün ýüwürdişi hakynda aýdylýar. Wakanyň soňky ösüşi seni bir güldürýär, birem nebsiňi

agyrdýar. Aýaly çykyp gidensoň ýaňky kör ýaşuly derlänimde kirläýmesin diýip, täze telpegini çykaryp, beýle ýanynda goýýar. Soňam çäýiň keýpine ütmek üçin köne telpegini gözläp ugraýar. Şeýdip sermenip otyrka onuň eline bir telpek ilýär. Köne telpegidir öýdüp, ol ony ütüp başlaýar. Gepiň keltesi ol şeýdip ýaňky täze telpeginiň tüýüni ütüp gutarýar. Onuň soňky düşen ýagdaýyny çaklamak kyn däl.

Bu şorta söz hem özüniň çeperçilik taýdan kämilligi bilen tapawutlanýar. Ol diňe bir güldürmek hyzmatyny ýerine ýetirmän, eýsem gahrymanyň içki dünýäsi, güzeran ýagdaýy hakda hem düşünje berýär. Wakanyň özeninde ýatan gülki hem göwne degijilikden halas bolup, durmuş barada, ýaşaýşyň manysy barada oýlanmaga mejbur edýär. Şu mowzuga degişli «Jany berk kör», «Haçan görseň aýak astynda», «Aramyzda gözli bar», «At gezdirýär», «Meni hem alsyn», «Batlyrajyk bökeweri» şorta sözleri hem köp taraplylygy bilen tapawutlanýar.

Türkmen şorta sözleriniň arasynda gülküli wakanyň üsti bilen pelsepeli pikir aňladýanlary hem bar. Göräýmäge ýönekeýje, şüwelenli wakajyk ýaly welin, azajyk oýlansaň, ol wakanyň aňyrsynda giden bir umman ýatyr. «Köpen soýan adam» şorta sözi barada hem şony aýtmak mümkin. Bir adamyň käri gabyr gazyp, ölen adamlaryň köpenini soýup ýörmek eken. Bir gün ol agyr näsaglapdyr. Ol şonda ogluny çagyryp aýdan: «Men ölenime gynanamok welin, ýöne, arman, ölemsoň il meni ýagşylykda ýatlamaz, şoňa birneme gynanýan.» Ogly ony ýagşylykda ýatlarlary ýaly etmäge söz berýär.

Soň bir gün ol adam ölüp, ony jaýlan günleriniň gijesi ogly mazarystanlyga gidip, onuň gabryny gazyp, köpenini alýar. Soňam ony ýoluň ortasyna süýräp getirip, garnyna bir uly gazyk kakyp gidýär. Ertesi ony gören adamlar: «Beterinden sakla, Hudaýym, bizde ozal bir gabyрман bardy. Ol ýöne bir öleniň köpenini alardy. Indi täzedən biri döräpdir welin, ol öýi

ýykylan, diňe köpeni alyp hem goýmaýar. Ol öleniň başyna-da oýun salýar» diýşip, öňki gabyrmandanamrazy bolupdyrlar.

Bu şorta söze mahsus gara gülkiniň aňyrsynda halkyň pelsepesiniň ýatandygy aýandyr. Bu ýerde ýaşaýyşa, durmuş kanunlaryna bolan belli-külli garaýyş bar. Pelegiň çarhynyň aýlanyň durmagy bilen ähli zatlaryň bahasy üýtgäp dur. Bu günki göreniň erte ýok. Erte göreniň bu günküden ýaman. Adamzat, köplenç, taryhy aňynyň ýüzleýligi sebäpli geçmişdäki ýaramaz işleri ýuwmarlamaga, geçmişi gowy edip görkezmäge çalyşýar. Öz gözünüň alnynda edilýän ýaramaz işler onuň eýýäm-haçan unudaňkyrlan ýakyn geçmişini arzuw etmegine sebäp bolýar. Ýokarky şorta sözi okap ýa-da diňläp, gabyrmanyň oglunyň ugurtapyjylygyna ýylgyryp oňsaňam bolar, ýöne onuň pelsepeler ummanyna hem ataryp biljekdigi görnüp dur. «Akyly guş», «Geplemezlik gowy ýaly», «Şuny ýanymdan aýryň» şorta sözleri hem pelsepeli şorta sözlere goşmak mümkin.

Ýalançy adamlar hem türkmen şorta sözleriniň esasy gahrymanlarynyň biridir. Şorta sözleriň Aldarköse toplumyny hemmeler bilýändir. Käbir golýazmalarda Aldarkösäniň ady bilen baglanyşykly şorta sözleriň bardygyna garamazdan, olary biz bu ýygynada girizmedik. Ol biziň önümizde goýlan maksat bilen baglanyşykly. Biz golýazmalary döwür, halkyň içinde şorta sözlerde waspy ýetirilen başga-da ýalançylaryň bolandygyna göz ýetirdik. «Ýalançy» şorta sözi oňa aýdyň mysaldyr. Onda ýalançy ogul we paýhasly ata hakda gürrüň gidýär. Ogly ýalan sözlemäge ökdeldändigini aýdyp öwünýär. Atasam oňa ýalan sözlemegi hem oňarmak gerekdigini syzdyrýar. Bir gün bular märekäniň içinde otyrkalar, ogly aýdýar: «Men şu gün bir keýik tüpeňledim welin, ok baryp, bir toýnagyny, bir gulagyny alyp gitdi». Oturanlar oňa ynanmaýar. Oglunyň masgara bolup barýanyny görüp, atasy oturyň bilmän: «Ýok, adamlar, munuň diýýäniniň ugry bar, eger şol wagt keýik toýnagy bilen gulagynyň düýbünü gazap duran bolsa, ok

onuň toýnagy bilen gulagyna birlikde degse-de degäýer» diýip, oglunyň aýdanyny delile getiripdir. Atasy soňam bir gezek şunuň ýaly edip, oglunyň ýalanyny ýuwmarlaýar. Bu şorta sözde ýalan bilen çynyň arasynyň bir garyşdygy, oňaryp ýalan sözlemeseň, masgara bolmagyň daş däldegi hakdaky pikirler öňe sürülýär. «Iki ýalançy», «Bary şu ýerde gyrylaýypmy?» ýaly şorta sözlerde hem ýalançy adamlaryň keşbini görmek bolýar.

Türkmen halkynyň arasynda gezip ýören şorta sözleriň sany-sajagy ýok. Olary toplamak, öwrenmek, neşir etmek iň bir derwaýys meseleleriň biri bolup durýar. Ýokarda getiren mysallarymyzdan olaryň ylmyň pudagy bolup biljekdigi, olary öwrenmegiň halkyň ruhuna aralaşmagyň bir açarydygy aýdyň görünýär. Biz şu ýygynnda öz halkymyza mahsus bolan şorta sözleri girizdik. Olary institutymyzyň golýazmalar hazynasy öz gatynda saklap ýatyr. Olar bu gün Türkmenistanyň ilkinji Prezidenti Beýik Saparmyrat Türkmenbaşynyň ýolbaşçylygynda täze döwlet gurýan türkmen halkynyň ruhuny ýokary götermäge hyzmat etmelidir. Prezidentimiziň hut öz görkezmesi bilen bina edilen Türkmenbaşy adyndaky Türkmenistan Milli golýazmalar institutynda bu işiň möhümdigine örän oňat düşüňýärler.

Şu ýygynnda girizilen şorta sözleriň beýan ediliş aýratynlyklary hem aýratyn üns berilmäge mynasyp. Otuzynjy ýyllarda ýazylyp alnan şorta sözler bilen XX asyryň 60-70-nji ýyllarda ýazylyp alnanlaryň arasynda uly tapawutlaryň bardygyny görmek bolýar. Irki şorta sözlerde ertekiçilik däpleriniň täsiri güýçli bolup, gürrüňiň hakyky adamlar barada barýandygyna garamazdan, olar: «Bir adam bugdaý ekip ýör eken...», «Bir samsyk adam bar eken...», «Biri hemişe tötek iýýär eken...» ýaly sözler bilen başlanýar. Bu şorta sözleriň esasy teksti şorta söz görnüşiniň talaplaryna gabat gelse-de, olarda ertekiçilik äheňlerini duýmak kyn däl. Elbetde bu

ýagdaý irki şorta sözleriň hemmesi üçin gutarnykly kada öwrülmändir.

Şorta sözleriň iň kämillerine gahrymanlaryň hereketlerini mümkin boldugyça doly suratlandyrmak, olaryň içki dünýäsine aralaşmak arkaly olary ýatdan çykmaýak derejä götermek mahsus. Ol şorta sözlerde beýan edililik güýçli bolup, ahyrky gülki emele getiriji bölek bir, iki hatda ondanam köp wakalaryň üsti bilen taýýarlanylýar. Şeýle-de bolsa, ol şorta sözler görnüşiň çäklerinden çykmaýarlar. Oňa mysal edip, «Uny gutarandyr» şorta sözünü görkezmek bolar. Bu şorta sözde başda molla bilen okuwçysynyň arasyndaky bolup geçýän waka suratlandyrylýar. Soňra gezek oglanjyk bilen ejesiniň arasyndaky gürrüňe ýetýär. Iň soňunda-da mollanyň gelniň guran hilesine düşüşi beýan edilýär. Gülküli wakanyň şular ýaly yzygiderli taýýarlanmagy netijesinde eser aýratyn agrama eýe bolýar.

«Çukur gazamda niredediň?» şorta sözi hem gahrymanyň durmuşyny degerli aňlatmalaryň üsti bilen suratlandyrmak, gahrymanyň ruhy ýagdaýyny inçelik bilen yzarlamak arkaly kämillik derejesine ýetirilipdir.

Irki şorta sözleriň käbirinde gülkiniň iki gahrymanyň gepleşigi arkaly ýüze çykarylýan wagty hem bar. «Ataň Myrat jomman bolsa...» atly şorta söz şoňa mysal bolup biler.

XX asyryň 60-70-nji ýyllarynda ýazylyp alnan şorta sözler beýan ediliş aýratynlyklary taýdan irki şorta sözlerden tapawutlanýar. Olarda esasy agram aýdyjynyň beýan edililigi arkaly ýüze çykman, gahrymanyň ýerlikli aýdan sözi arkaly çözgüdini tapýar. Oňa mysal edip Amannazar bagşy bilen baglanyşykly şorta sözleriň köpüsini görkezmek bolýar.

Şu ýygyndy bilen tanyş bolan adamyň türkmen şorta sözleriniň beýleki halklaryň şorta sözlerinden tapawutlanýandygyna göz ýetirjekdigine ynanýarys. Biziň pikirimizçe, türkmen şorta sözlerine agraslyk, durmuşa ýakynlyk mahsus. Olar toslanyp tapylman, halkymyzyň

tebigatyndan syzyp çykýarlar. Şonuň üçinem bu şorta sözleri okap, türkmen halkynyň dünýägaraýşy, ruhy dünýäsi barada düşünje almak mümkin.

Umuman aýdanyňda, şorta sözleriň halky nusgalary halkyň durmuşyny, belli-belli döwrüň adamlarynyň içki dünýäsini öwrenmekde, olary neşir etmek arkaly adamlaryň ruhuny götermekde uly ähmiýete eýedir.

**Orazgylyç ÇARYÝEW,
Türkmenbaşy adyndaky Türkmenistan
Milli golýazmalar instituty.**

BELLIKLER

¹ 67 belgili bukja. Gökjeli Annadurdydan ýazyp alan Kelejar obaly Hojaly Atanyýaz ogly. Arap hatynda. 1928 ý.

² Şol ýerde.

³ 68 belgili bukja. Ýalkap diýen adamdan ýazyp alan Hojaly Atanyýaz ogly.

⁴ Şol ýerde.

⁵ Şol ýerde.

⁶ Şol ýerde.

⁷ Şol ýerde.

⁸ Şol ýerde.

⁹ Şol ýerde.

¹⁰ Şol ýerde.

¹¹ 66 belgili bukja. Atanyýazdan ýazyp alan Hojaly Atanyýaz ogly. Arap hatynda. 1928 ý.

¹² Şol ýerde.

¹³ 175 belgili bukja. Bäherdenli Oraznepes Hojan oglundan ýazyp alan Orazgeldi Myrat ogly. Arap hatynda. 1928 ý.

¹⁴ Şol ýerde.

¹⁵ 211 belgili bukja. Bäherden obaly Seýit Myrat oglundan ýazyp alan Orazgeldi Myrat ogly. Latyn hatynda. 1930 ý.

¹⁶ Şol ýerde. Aşgabat obaly Gurt Myrat oglundan ýazyp alan Orazgeldi Myrat ogly. Latyn hatynda. 1930 ý.

¹⁷ 204 belgili bukja. Ýolötenli Mämisopy Arkaguly oglundan ýazyp alan Juma Nepesow. Latyn hatynda. 1931 ý.

¹⁸ Şol ýerde.

- ¹⁹ 270 belgili bukja. Sakarly Seýti ýuwnuksyzyň ýakyn garyndaşlaryndan ýazyp alan Kerim Osmanow. Latyn hatynda. 1935 ý.
- ²⁰ Şol ýerde.
- ²¹ Şol ýerde.
- ²² 161 belgili bukja. Arap hatynda. Ýomut taýpasyndan bolan Oraz atly ýaşuludan ýazyp alan Ýa.Satylow. 1928 ý.
- ²³ 244 belgili bukja. Arap hatynda. Hywaly Ýakup Töre oglundan ýazyp alan Ýa.Satylow. 1930 ý.
- ²⁴ 236 belgili bukja. Arap hatynda. Bagyrly Bekmyrat Gylyçmyrat oglundan ýazyp alan Orazgeldi Myradow. 1928 ý.
- ²⁵ Şol ýerde.
- ²⁶ Şol ýerde.
- ²⁷ 347 belgili bukja. Arap hatynda. Muhammet Atahajy oglundan ýazyp alan Ahundow-Gürgenli. 1935 ý.
- ²⁸ Şol ýerde.
- ²⁹ 144 belgili bukja. Arap hatynda. Aýdan, ýazyp alan näbelli. 1928 ý.
- ³⁰ 225 belgili bukja. Arap hatynda. Aýdan, ýazyp alan näbelli. 1930 ý.
- ³¹ 153 belgili bukja. Arap hatynda. Ahally Taýmaz Hoşly oglundan ýazyp alan O. Myrat ogly. 1928 ý.
- ³² 347 belgili bukja. Arap hatynda. Muhammet Atahajy oglundan ýazyp alan Ahundow-Gürgenli. 1935 ý.
- ³³ Jübüti näçe? — parsça.
- ³⁴ Satjakmy? — parsça.
- ³⁵ Şol ýerde.
- ³⁶ 381 belgili bukja. Latyn hatynda. Bamyly Billi Deňiz oglundan ýazyp alan Hajy Myrat. 1932 ý.
- ³⁷ Şol ýerde. Latyn hatynda. Bamyly Atajan Göküş oglundan ýazyp alan Hajy Myrat. 1932 ý.
- ³⁸ 563 belgili bukja. Latyn hatynda. Halkyň arasyndan toplan, ýazgy eden Akguýy obaly Tagangylyç Şiriýew. 1939 ý.
- ³⁹ Şol ýerde.

- ⁴⁰ Şol ýerde.
⁴¹ Şol ýerde.
⁴² Şol ýerde.
⁴³ Şol ýerde.
⁴⁴ Şol ýerde.
⁴⁵ Şol ýerde.
⁴⁶ Şol ýerde.
⁴⁷ Şol ýerde.
⁴⁸ Şol ýerde.
⁴⁹ Şol ýerde.
⁵⁰ Şol ýerde.
⁵¹ Şol ýerde.
⁵² 258 belgili bukja. Latyn hatynda. Halkyň arasyndan toplam, ýazgy eden Bäherden obaly Çary Arrykow. 1940 ý.
⁵³ Şol ýerde.
⁵⁴ Şol ýerde.
⁵⁵ 904 belgili bukja. Kirilisada. Halkyň arasyndan toplam, ýazgy eden Şahan Teke. 1958 ý.
⁵⁶ 870 belgili bukja. Kirilisada. Köneürgençli Annagül Amangeldiýewadan ýazyp alan Aşyr Sopyýew. 1951 ý.
⁵⁷ Şol ýerde. Köneürgençli Baýram bagşydan ýazyp alan Aşyr Sopyýew. 1951 ý.
⁵⁸ Şol ýerde. Kirilisada. Köneürgençli Annagül Amangeldiýewadan ýazyp alan Aşyr Sopyýew. 1951 ý.
⁵⁹ 1148 belgili bukja. Kirilisada. Ýaňgala obaly Ogulbahar Welbaýramowadan ýazyp alan Baýram Welbaýramow. 1969 ý.
⁶⁰ Şol ýerde.
⁶¹ Şol ýerde.
⁶² 346 belgili bukja. Latyn hatynda. Halkyň arasyndan toplam, ýazgy eden M. Ataşow. 1936 ý.
⁶³ Şol ýerde.
⁶⁴ Şol ýerde.
⁶⁵ 327 belgili bukja. Kirilisada. Tejenli Ogulsähet diýen aýaldan ýazylyp alnypdyr. 1988 ý.

⁶⁶ 346 belgili bukja. Latyn hatynda. Halkyň arasyndan toplan, ýazga geçiren M.Ataşow. 1936 ý.

⁶⁷ 340 belgili bukja. Latyn hatynda. Halkyň arasyndan ýazyp alan Ahundow-Gürgenli. Ýyly ýok.

⁶⁸ Bugdaý — parsça gendom.

⁶⁹ 343 belgili bukja. Latyn hatynda. Şorgala obaly Tokga diýen gyzdan ýazyp alan M.Ataşow. 1936 ý.

⁷⁰ 1220 belgili bukja. Kirilisada. Balkanly Ogulbäbek Gara aýalyndan ýazyp alan Käbe Nepesowa. 1970 ý.

⁷¹ Şol ýerde.

⁷² Şol ýerde.

⁷³ Şol ýerde.

⁷⁴ Şol ýerde.

⁷⁵ Şol ýerde.

⁷⁶ 563 belgili bukja. Latyn hatynda. Halkyň arasyndan toplan ýazyp alan Tagangylyç Şiriýew. 1939 ý.

⁷⁷ 19 belgili bukja. Kirilisada. Abdylgany Annaberdi oglundan ýazyp alan Geldi Nazarow. 1961 ý.

⁷⁸ 1011 belgili bukja. Kirilisada. Garrygalaly Gurbanmämmed Amannyýazowdan ýazyp alan Durdymuhammet Nuralyýew. 1963 ý.

⁷⁹ 1298 belgili bukja. Kirilisada. Nebitdagly Pyhy Tagandan ýazyp alan A.Baýmyradow. 1974 ý.

⁸⁰ 1174 belgili bukja. Kirilisada. Tejenli Annanazar Allanazardan ýazyp alan G.Nazarow. 1970 ý.

⁸¹ Şol ýerde. Derwezeli Goşa Gulowdan ýazyp alan G.Nazarow, 1970 ý.

⁸² Şol ýerde.

⁸³ Şol ýerde.

⁸⁴ Şol ýerde. Saragtly Emin diýen adamdan ýazyp alan G.Nazarow, 1970 ý.

⁸⁵ 1021 belgili bukja. Kirilisada. Stawropolly türkmen Beki Mälik oglundan ýazyp alan Azan Taýymow. 1965 ý.

⁸⁶ Şol ýerde.

⁸⁷ Irge — biçilen goç.

⁸⁸ 1010 belgili bukja. Kirilisada. Halkyň arasyndan toplan, ýazgy eden maryly Allamyrat Esenow. 1962-63 ý.

⁸⁹ Şol ýerde.

⁹⁰ Şol ýerde.

⁹¹ Şol ýerde.

⁹² Şol ýerde.

⁹³ Şol ýerde.

⁹⁴ Şol ýerde.

⁹⁵ Şol ýerde.

⁹⁶ Şol ýerde.

⁹⁷ Şol ýerde.

⁹⁸ Şol ýerde.

⁹⁹ Şol ýerde.

¹⁰⁰ Şol ýerde.

¹⁰¹ Şol ýerde.

¹⁰² Şol ýerde.

¹⁰³ Şol ýerde.

¹⁰⁴ Şol ýerde.

¹⁰⁵ Şol ýerde.

¹⁰⁶ Şol ýerde.

¹⁰⁷ Şol ýerde.

¹⁰⁸ Şol ýerde.

¹⁰⁹ Şol ýerde.

¹¹⁰ Şol ýerde.

¹¹¹ Şol ýerde.

¹¹² 1037 belgili bukja. Kirilisada. Ýolötenli Atahan Amanmämmedowdan ýazyp alan Şamuhammet Halmuhamedow. 1964 ý.

¹¹³ Şol ýerde. Maryly Ata Abdyrahmanowdan ýazyp alan Ş. Halmuhammedow. 1964 ý.

¹¹⁴ Şol ýerde. Maryly Şadurdy Nurlyýewden ýazyp alan Ş. Halmuhammedow. 1964 ý.

¹¹⁵ Şol ýerde.

¹¹⁶ Şol ýerde.

- ¹¹⁷ Şol ýerde. Baýramalyly Durdy Hajymyradowdan ýazyp alan Şamuhammet Halmuhammedow. 1964 ý.
- ¹¹⁸ Şol ýerde. Maryly Şadurdy Nurlyýewden ýazyp alan Ş.Halmuhammedow, 1964 ý.
- ¹¹⁹ Şol ýerde.
- ¹²⁰ Şol ýerde.
- ¹²¹ Şol ýerde.
- ¹²² Şol ýerde.
- ¹²³ 1330 belgili bukja. Kirilisada. Nebitdagly Taganberdi Atajykowdan ýazyp alan Käbe Nepesowa. 1977 ý.
- ¹²⁴ Şol ýerde.
- ¹²⁵ Şol ýerde.
- ¹²⁶ 1342 belgili bukja. Kirilisada. Tejenli Gara Döwlet oglundan ýazyp alan Kakaly Berkeliýew. 1979 ý.
- ¹²⁷ 1335 belgili bukja. Kirilisada. Garagalpagystanly türkmenleriň arasyndan ýazyp alan Gurban Bazarow. 1970 ý.
- ¹²⁸ Şol ýerde.
- ¹²⁹ 1361 belgili bukja. Kirilisada. Maryly Amannazar Ataýewden ýazyp alan Ş.Halmuhammedow. 1980 ý.
- ¹³⁰ Şol ýerde.
- ¹³¹ Şol ýerde.
- ¹³² Şol ýerde.
- ¹³³ Şol ýerde.
- ¹³⁴ Şol ýerde.
- ¹³⁵ Şol ýerde.
- ¹³⁶ Şol ýerde.
- ¹³⁷ Şol ýerde.
- ¹³⁸ Şol ýerde.
- ¹³⁹ Şol ýerde.
- ¹⁴⁰ Şol ýerde.
- ¹⁴¹ Şol ýerde.
- ¹⁴² Şol ýerde.
- ¹⁴³ Şol ýerde.
- ¹⁴⁴ Şol ýerde.

- ¹⁴⁵ Şol ýerde.
¹⁴⁶ Şol ýerde.
¹⁴⁷ Şol ýerde.
¹⁴⁸ Şol ýerde.
¹⁴⁹ Şol ýerde.
¹⁵⁰ Şol ýerde.
¹⁵¹ Şol ýerde.
¹⁵² Şol ýerde.
¹⁵³ Şol ýerde. Türkmengalaly Durnazar Hudaýnazarowdan ýazyp alan Ş.Halmuhammedow, 1980 ý.
¹⁵⁴ Şol ýerde.
¹⁵⁵ Şol ýerde.
¹⁵⁶ Şol ýerde.
¹⁵⁷ Şol ýerde.
¹⁵⁸ Şol ýerde.
¹⁵⁹ Şol ýerde.
¹⁶⁰ 855 belgili bukja. Kirilisada. Halkyň arasyndan ýazyp alan Sapar Muhy ogly Ensary.
¹⁶¹ Şol ýerde.
¹⁶² Şol ýerde.
¹⁶³ Şol ýerde.
¹⁶⁴ 1130 belgili bukja. Kirilisada. Halkyň arasyndan toplan tagtaly Hudaýnazarow.
¹⁶⁵ 1163 belgili bukja. Kirilisada. Halkyň arasyndan ýazyp alan Sona Ýegenmämmadowa. 1970 ý.
¹⁶⁶ Şol ýerde. Halkyň arasyndan ýazyp alan Täzegül Saparowa.
¹⁶⁷ Şol ýerde.
¹⁶⁸ 1138 belgili bukja. Kirilisada. Maryly Atamyrat Baýram oglundan ýazyp alan Ş.Halmuhammedow. 1968 ý.
¹⁶⁹ Şol ýerde. Maryly Bally Saryja oglundan ýazyp alan Ş.Halmuhammedow, 1968 ý.
¹⁷⁰ Şol ýerde. Maryly Gurban Ataýewden ýazyp alan Ş.Halmuhammedow, 1968 ý.

- ¹⁷¹ 1087 belgili bukja. Kirilisada. Halkyň arasyndan ýazyp alan Myrat Çaryýew, 1966 ý.
- ¹⁷² 902 belgili bukja. Kirilisada. Kerkili Hekim Çaryýewden ýazyp alan S.Annanurowa. 1958 ý.
- ¹⁷³ Şol ýerde.
- ¹⁷⁴ Şol ýerde.
- ¹⁷⁵ 1153 belgili bukja. Kirilisada. Garagalpagystanly türkmenleriň arasyndan ýazyp alan Allaberen Kadyrow. 1972 ý.
- ¹⁷⁶ Şol ýerde.
- ¹⁷⁷ Şol ýerde.
- ¹⁷⁸ Şol ýerde.
- ¹⁷⁹ Şol ýerde.
- ¹⁸⁰ Şol ýerde.
- ¹⁸¹ Şol ýerde.
- ¹⁸² Şol ýerde.
- ¹⁸³ Şol ýerde.
- ¹⁸⁴ Şol ýerde.
- ¹⁸⁵ Şol ýerde.
- ¹⁸⁶ Şol ýerde.
- ¹⁸⁷ Şol ýerde.
- ¹⁸⁸ Şol ýerde.
- ¹⁸⁹ 1086 belgili bukja. Kirilisada. Tejenli Artyk Çaşydan ýazyp alan K.Berkeliýew. 1966 ý.
- ¹⁹⁰ Şol ýerde.
- ¹⁹¹ Şol ýerde.
- ¹⁹² Şol ýerde.
- ¹⁹³ Şol ýerde.
- ¹⁹⁴ Şol ýerde.
- ¹⁹⁵ 902 belgili bukja Kirilisada. Kerkili Hekim Çaryýewden ýazyp alan S.Annanurowa. 1958 ý.
- ¹⁹⁶ Şol ýerde.
- ¹⁹⁷ 945 belgili bukja. Kirilisada. Daşoguzly Nazar Orazmyradowdan ýazyp alan A.Kadyrow, 1961 ý.
- ¹⁹⁸ Şol ýerde.

- ¹⁹⁹ Şol ýerde. Daşoguzly Ilaman Gurdowdan ýazyp alan A.Kadyrow.
- ²⁰⁰ Şol ýerde. Daşoguzly Allak Nuryýewden ýazyp alan A.Kadyrow, 1961 ý.
- ²⁰¹ Şol ýerde. Daşoguzly Nurjan Babaýewden ýazyp alan A.Kadyrow, 1961 ý.
- ²⁰² Şol ýerde. Halkyň arasyndan ýazyp alan A.Kadyrow, 1961 ý.
- ²⁰³ Şol ýerde.
- ²⁰⁴ Şol ýerde.
- ²⁰⁵ Şol ýerde.
- ²⁰⁶ Şol ýerde.
- ²⁰⁷ 1030 belgili bukja. Kirilisada. Kerkili Abdyrahman Osmanowdan ýazyp alan Muhammetjuma Öwezgeldiýew, 1964 ý.
- ²⁰⁸ Şol ýerde. Kerkili Şahan Tekäýewden ýazyp alan Muhammetjuma Öwezgeldiýew, 1964 ý.
- ²⁰⁹ Şol ýerde.
- ²¹⁰ Şol ýerde. Kerkili Durdy Çaryýewden ýazyp alan Muhammetjuma Öwezgeldiýew, 1964 ý.

MAZMUNY

Ker bir ýana, kör bir ýana	8
Samsygyň söwdasy	10
Diýseň-diýmeseň biçeme däl	10
Piriňe guýruk eltip ber	11
Nurnyýaz şahyryň maslahaty	12
Ataly ogluň aş içişleri	12
Şol syrkawyň ölen bolsa gerek	13
Çyk saçakdan	13
Dälije iýip gitdi	13
Gözüň aýdyň	14
Är-heleýiň pişiklerine at dakyslary	14
Haýsy ogluňa dakarsyň	15
Köpen soýan adam	16
Akylly guş	16
Çopan bilen baý	17
Uny gutarandyr	18
Içligini kim berer	19
Dişiňe gaty bolmasa	20
Çukur gazamda niredediň	21
Armaň	22
Peýda bolsa, ýene pyhla	23
Bize-de ýaman däl	23
Ikilik özüňden	24
Ýalançy	24
Ýanynda ýatmak bolarmy	26

Oduna gidişlik	26
Onuň sapagy elipbiýdir	27
Ataň Myrat jomman bolsa	27
Masgara bolan bagşy	28
Pirim, kyýamat-a gopandyr	29
Alaçsyz adam	30
Çatmasaň gaçýar.....	30
Diýdirmän, özleri ediberyärler	31
Täze hanyň hydaý bolşy	31
Şoňa-ha sizem haýran, bizem	32
Oglum, için ýandymy	33
Ördek ýumurtgasy	34
Daragy Nepes alyp gitdi	34
Tüwim, ýagym bolsa, et-de tapsam, palaw ederdim	35
Saňa hem degsin edersin	35
Aş berseň, towşany menem tutaryn.....	36
Daryny deşip, bugdaýy geçir	36
Bitiň gözi görnermi	37
Öýümde hem şunyň ýaly ýatasym geler.....	37
Haý, aşagyndan döküler	38
Kaka, sen näme düşý gördüň.....	38
Beýlesinden aýlanardy	39
Puluny bilýärin	39
Dökülen çal.....	40
Dökülen aş.....	41
Algymy ber.....	41
Güjük it çykýança.....	42
Agzy şuma iki paý.....	43
Haýsyny bererkä.....	43
Datman galdym	44
Geplemezlik gowy ýaly	44
Hemme ýer hezil	44
Goltygynda bolsa, nädeýin	45
Heziliň kerpiç guşy.....	46

Onsoň ýüregiň düşüşer	46
Özüňiz gowşyrsyňyzda	47
Meni tanaýarmyň	48
Et süýjüligini goýsa	48
Hiç biri hem geçmez	48
Şarpyldy bilen gürpüldi	49
Jany berk kör	49
Eşekli ýaşuly	50
Ýaman gaýyn ene	50
Alma bişdi	51
Iňne söžümüziziň başy	51
Ertir haçan gelerkä	52
Weziriň gyzy	52
Haçan görseň aýak astynda	53
Mollanyň geçi paýlaşsy	53
Bary şu derede gyrlaýdymy	54
Babasy pahyr hem şeýledi	55
Kim berýär	55
Şuny ýanymdan aýryň	56
Edişime seret	56
Indi eşek bolarsyň	57
It guýrugyny bulasa	57
Kim akmak	57
Iрге goýun guzlanda	58
Indi ýöne agzyny açýar	58
Bugdaý bolaýýaňda	59
Uzak ýol	59
Tüfdan edinäýjek	59
Suwdan suwuk, gowurgadan duzsuz	60
Geň zat	60
Iki ýumuş	60
Ýatyp iýmeli ýer	61
On towşan	61
Gijesine işleýärin	62

Günüň dowamynda iki gezek	62
Için ýanyp barýandyr	62
Işlände il bilen	63
Kagzyň bilen.....	63
Puluny basymrak ibererin.....	63
Kyrk bir düýe.....	63
Täze telpek	64
Ilin tersine.....	65
Çig gaýmak.....	65
Iki bolaýjak ekeni	66
Nirede ýatarkam	66
Güjük çagany nirede iýdimkäm	67
Pyrzydum.....	67
Sen şeýle okamany başar	68
Ýedi aýyň azaby	68
Üç peltek.....	69
Arpa bişende	69
Döw çalandyr	69
Nirä gitdikä.....	70
Güni geldi	70
Ýeke gulakly barmy	70
Balagyň zaýalanar öýdýäňmi	71
Kiçi petde	71
Mydamalyk köwüş	72
Köwüşsiz gelen.....	72
Ölenim arzan düşjek	72
Esasy perde.....	73
Özümi iýerdik	73
Özümem şýyerdim.....	73
Kim aglatmasa	73
Agzyň ýygnanmaýan	74
Yzyndan çekipdimem.....	74
Singarmonizm	74
Şkafdan alyp otyryn.....	75

Öýüňi suw aldyrmajak bolsaň	75
Hytaýa geldik.....	76
Gämikläp ötägitmesinler.....	76
Heý, üsti boşy ýokmuka	76
Bir pyçak getirip goý	77
Aty ters goşupsyň	77
Adymyzy dakmaly edäýme	77
Gar awusy bar	78
Seniň-ä ýapyşalgaň bar	78
Ýagtyda ýatyp bilemok.....	78
Guryltaý toklutaýdan ulumy ýa kiçi	79
Agyрмаýan gapdalyňa geziber	79
Eşek uçýanam bolsa.....	79
Bes eden-ä däldirin	80
Aramyzda gözli bar	80
Uryň ýeriňi üýtget	81
Bir maşyn-a agdarylypdyr	82
Bahasy näçe	82
Boksçylar	83
Ýasynam çykyp bereýin	84
«Amanmysyň» diýjegi ýokdur	84
Bagryny ýere berip ýatan.....	85
Durdy aga we gedaý	85
Näme gepimde durmadymmy	86
Ol burnumy çapaýmasa	86
Arabada näme işiň bar	86
Bizem gölegçidiris.....	87
Sazyň güýji	87
Bogaldagy nätjek	88
Jogap	88
Nädip seniň ýaly ýöräýin.....	88
Urşa taýýarlanýarlar	89
Ýekelik irizdi	89
Manyly gep	90

Başymy nädip goýaýyn	90
Men-ä bilemok	91
Öz çagamy urýan	91
Hajathanany haraplardy	92
Meñzeşlik	92
Waý, möjek görjek	93
Üzümlü gürrüň	93
Onusyny iýdiňiz	93
Gelşirdi	94
Haýsy gowy	94
Ogrynyň gahary	95
Için-ä ýakandyryn	95
Bir düýe hudaý ýoluna	96
Köprüsi-de bardyr	96
Diliň duzly ahyry	97
Beki ýaltanyň çakylyga barşy	97
Parahorlygy galdyrmak	98
Balygyň garyndaşy	98
Aga kwadrat	99
Radiýodan dynan kempir	99
Telpegi ýanyp barýar	100
Nas keypi	100
Kempir	100
Suwsuz horlanýan gurçyk	100
Boljagy bolupdyr	101
Hiç haýsam ýok	101
Ölmezek jan gerek	102
Meni hem alsyn	102
Sud bolup göremok	103
Gezek gelyänçä	104
Kassanyň agzynda	104
Iki ýalançy	104
Kelpeň bagşy	105
Basnýaçy	106

Açgöz we ýoldaşy	106
«Giýew» diýäý	107
Gyz we atasy	107
Batlyraýyk bökeweri	107
Takyk jogap	108
Ýerlikli jogap	108
Ojagazyň syrkawladymy	110
Onda sagat dört-dä	110
Moskwany taparmyň	110
O dünýäni hem bulaşdyraýmasyn	111
Gotur geçini nätsin	111
 O. Çaryýew. Halkyň gülki hazynasy	 112
 Bellikler	 128

Türkmen şorta sözleri

Tehredaktor S. Abaýew
Çeperçilik redaktory A. Muhammedow
Sahaby bezän D. Mämijikow
Korrektor G. Mämmedowa

Çap etmäge rugsat edildi 19.03.2004 ý.

Ölçeği 60x84 $\frac{1}{16}$.

Çap kagyzy 9.

Ofset kagyzy.

Ofset çap usuly.

Nusgasy 20 000 sany.

Bahasy ylalaşyk boýunça.

Sargyt № _____

A-14521.

Türkmenistanyň milli medeniýet «Miras» merkezi,
744000, Aşgabat, Beýik Saparmyrat Türkmenbaşy şaýoly, 18.

Türkmen döwlet neşirýät gullugy,
744004, Aşgabat, 1995-nji (öňki Galkynys) köçesi, 20.

Türkmenistanyň Metbugat merkezinde çap edildi.